

M. T. R. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

No. ^{Ref.}
500

Title: *Raghuramo*

100

रघुवंशः

:	Raghuvamsha	:	Title
:	:	:	Author
:	:	:	Editor
:	:	:	Year, Vols.
:	:	:	Publisher
500	:	:	Remarks

500

रघुवंश १ ॥ २१ ॥ त्मानमवस्तोभेजेधर्ममनातुर ॥ अष्टभुजाददेसार्थो न सक्तः सखमन्वभत् ॥ २१ ॥
 २ ॥ २२ ॥ अनाद्वयस्य विषये विद्यातां पारदृश्वनः ॥ तस्य धर्मरतेरासीद्दृढं कुरुसाविता
 ॥ २३ ॥ प्रकृतानां विनया धाता इक्षणादुरणादपि ॥ सपितापितरस्तासां केवलं कुरुमदेत
 वः ॥ २४ ॥ स्थित्यै इदं यतो दंज्वातपरिणेतुः प्रसृतये ॥ अप्यर्थकामो तस्यास्तां धर्म
 वमनीषिणः ॥ २५ ॥ इदो हं गं सयन्नाय धसस्याय मधवादिवं ॥ संप्रद्वितिमयेनो नोदध
 तुर्बुवनद्वयं ॥ २६ ॥ न किं तानुययुस्तस्य राजानौ रक्षितुर्यशः ॥ व्यावृत्तायामरस्वभ्यः
 श्रुतौ तस्करता स्थिता ॥ २७ ॥ द्रष्टव्यं पिसंमतः शिष्टस्तस्या तस्थियथोपध्वं ॥ साऽयो दु
 ६ ॥ प्रियोप्यासीदृष्टो गुष्ठ इवाहिना ॥ २८ ॥ तं वेधा विदधे नूतं महाभूतसमाधिना ॥
 तथा हि सर्वतस्या सन्परार्थं कफका गुणाः ॥ २९ ॥ सवेळो वप्रवळयां परिविखी कृत
 सागरौ ॥ अतस्त्वाशासना मुवं शशा सैकपुमिनि ॥ ३० ॥ तस्य दक्षिण्य स्तेन न
 नात्मा मगधवंशजः ॥ पत्नी सुदक्षिणोत्पासीदध्वरस्येव दक्षिणा ॥ ३१ ॥ कळत्रवत

मात्मानमवरोधे महत्यपि ॥ तयामेते मनस्विन्या लक्ष्म्यां बवस्तथाधिपु ॥ ३२ ॥ तस्या
 मात्मानरूपायामात्मजन्मसमुत्सुकः ॥ विलंबितफलैः कालं सनिनाय मनोरथैः ॥ ३३
 संता नार्थाय विधये स्वनुजादवतारिता ॥ तेन धूर्जगतो गुर्वसि विवेषु निविक्षिपे ॥ ३४ ॥
 ॥ ३५ ॥ गंगानगीरथैति वध्वैषां पावनक्षमा ॥ इच्छता संतति ते नैन्यस्तामं त्रिषु कोश
 लाः ॥ ३६ ॥ अथान्यवी विधातारं प्रपतो पुत्रकाम्यया ॥ नौदपती वसिष्ठस्य गुरोर्ज
 म्मतुराश्रमः ॥ ३७ ॥ ॥ स्तिग्धगंगीरतिघेपि मेकस्य दनमास्थितौ ॥ प्रावृषेण्यं
 पयोवाहं विद्युदरावता विवधमाभूदाश्रमपीडितपरिमेधपुरसरौ ॥ अनुभाववि
 शेषा तु सेना परिग्रता विवध ॥ ३८ ॥ सेवमानौ स्तस्वस्पर्शं शाला निर्यास गंधिभि
 पुष्पैरपत्किरेव तैराधृतवन इराजिभिः ॥ ३९ ॥ पवनस्यानुकूलत्वात्पुर्थनासि
 ७ ॥ दिशसितः ॥ राजोभिर्गिरगा कीर्णरिष्टशालकं वैष्टनौ ॥ ४० ॥ हेमंगवीनमोदाययो
 बहूनुपागताः ॥ नामधेयानिष्टुं तौ वन्यानां मार्गेशाखिनां ॥ ४१ ॥ सस्सीषस्विंस

२० सं.

३

सरसीवरविंदानां विविविष्टो नशीतलं ॥ आमोदमुपजिघ्रंस्तौ स्वनिश्वासानुका
रिणां ॥ ४२ ॥ मनोभिरामाः शृण्वंतौ रसेनेमिस्वनोन्मुखे ॥ पदुसंवादिनी केका द्वि
धासिन्नाशिरवं डिभिः ॥ ४३ ॥ परस्परशिक्षसादृश्यमदरोक्षितवर्त्मक ॥ मृगद्वंद्वेषु प
निश्यंतौ स्यंदनावद्वद्विषु ॥ ४४ ॥ श्रेणीबंधादितन्वद्विरस्तंभां तोरणं स्वजं ॥ सारसेक
लनिद्रादेः कचिदुन्नमिताननौ ॥ ४५ ॥ ग्रामेष्वात्मविष्टेषु यूपचिह्नेषु जज्वनां ॥ अ
मोघाः प्रतिगृह्णतावर्ध्यानुपदमाशिषः ४६ कुलकं ॥ काप्यमिरव्यातयोरामीद्व
जतोः शुद्धवेषयोः ॥ हिमनिर्मुक्तयोर्यो गेचित्राचंद्रमसोरिव ४७ ॥ तन्मदुमिपतिः
पत्न्येदृशयिन्प्रियदर्शनः ॥ अपिलेखितमध्वानंबुबुधेनबुधोपमः ४८ ॥ स्रुतः प्राप
यशाः प्रापदाश्रमं श्रांतवाहनः ॥ सायंसंयमिनस्तस्य महर्षेर्महिषीसरवः ४९ ॥

श्रीः
३

वनांतरादुपावृत्तेः कंधासक्तसमित्कुशैः ॥ पूर्यमाणमदृश्याग्निप्रत्युद्योतैस्त
पस्विभिः ॥ ५० ॥ आकीर्णमृषिपत्नीनामृत्तुद्वारवैरोधिभिः ॥ अपत्यैरिव
नीवारभागधेयोचितैर्मृगैः ॥ ५१ ॥ सेकांतमुनिकत्याभितक्षणात् हिंस्रत
क्षकं ॥ ५२ ॥ विश्वासायविहंगानामालवालंबुपायितां ॥ ५३ ॥ आतपात्ययसंक्षि
प्तनीभास्मसन्निपादिभिः ॥ मृगैर्वर्तितरोमंश्च मृत्तुगणभूमिषु ॥ ५४ ॥ अभ्युधत्ता
ग्निपिशुनैरतिथीनाश्रमात्मुखान् ॥ पुनानां पवनोद्धतैर्धूमैरादुतिगंधिभिः ॥
५५ ॥ कुलकं ॥ ५६ ॥ अथयंतारमादिरयधुर्यान्विश्रामयेतिसः ॥ तामवारोहय
पत्न्यत्नीरथादवततारच ॥ ५७ ॥ तस्मै सभ्याः सभार्या यगोक्तेरुत्ततमेन्द्रियः
॥ अर्हणामर्हते च कुर्मन्तयो नयवदक्षे ॥ ५८ ॥ विधेः सायंतनस्यांते सददर्शित

पुवश? मोनिधिं ॥ अन्वासितमरुंधत्यास्वाहयेवहविर्जुहं ॥ ५७ ॥ तयोर्गर्भतुः पादानराजा
 राहीवमागधी ॥ तौगुरुर्गुरुपत्नीचप्रीत्याप्रतिननदत्तुः ॥ ५८ ॥ तन्मातिशयक्रिया
 ४ शोतरयक्षोपरिश्रमं ॥ पप्रळकुशलंराज्येरायाश्रममुनिस्मुनिः ॥ ५९ ॥ अथास्य
 ८ वीविधैस्तस्यविजितारिपुरुपुरः ॥ अर्घ्यामर्च्यपतिर्वात्तमादेवदत्तावरः ॥ ६० ॥
 उपपन्नंननुशिवंसप्तस्वंगेषुयस्यमे ॥ दैवीनांमानुषीणांरप्रतिहर्तात्वमापदां ॥ ॥
 ॥ ६१ ॥ तबमंत्रकृतोमंत्रैर्दृशसंशमितारिभिः ॥ प्रत्यादिश्यंतश्चमेवैष्टलक्ष्यनिद
 शरः ॥ ६२ ॥ हविरावर्जितंहेतस्त्वयाविधिवदग्निषु ॥ वृष्टिर्नवाति सस्यातामवग्र
 हविशोषिणां ॥ ६३ ॥ पुरुषायुषजीविन्योनिरातंकातिरीतयः ॥ यन्मदीयाः प्रजास्तत्रेह
 तुस्त्वद्वृत्तवर्चसं ॥ ६४ ॥ त्वयैवंविंत्यमानस्यगुरुणाब्रह्मयोनिना ॥ सांनुबन्धाकथं
 नस्युः संपदोमेनिरापदः ॥ ६५ ॥ किंतुविध्वातवैतस्यामदृष्टसदृशप्रज्ञं ॥ नमामव

राम
 ४

निसर्गपारत्नसरपिबेदिनी ॥ ६६ ॥ नूनंमत्परंवंश्यापिडविच्छेददशितः ॥ नप्रकामभुज्ज्वा
 देस्वधासंग्रहतस्तथा ॥ ६७ ॥ मस्यंदुर्लभंमत्वा नूनमावर्जितंमया ॥ पयपूर्वैः सनिश्वासैः
 कवोहमुपैर्भुजैर्न ॥ ६८ ॥ सोहमित्याविशुद्धात्माप्रजालोपनिमीलितः ॥ प्रकाशश्चाप्रकाश
 लो ५ श्वकौकालोकरवाचलः ॥ ६९ ॥ लोकांतरस्वरूपपुण्येनपोदानसमुद्भवं ॥ संततिः शुद्धवंश्यादि
 तपरत्रेहवशर्मणे ॥ ७० ॥ तयाहीनांविधातमकिंचपश्येन्नदृश्ये ॥ सिक्तंस्वयमेवस्नेहा
 द्यभ्युमाश्रमपादपं ॥ ७१ ॥ असंख्यपीडनंनगवन्तणवत्समवेदिमे ॥ अरुंतुदीमिवाला
 नि नमोर्वाणस्यदतिनः ॥ ७२ ॥ तस्मान्मुग्धेयथातातुसंविधातुंतथाहंसि ॥ इक्ष्वाकूणादुरापे
 र्वत्तदधीनाहिसिद्धयः ॥ ७३ ॥ इतिविस्तारितोराजाध्यारत्नस्मिस्तिमितलोचनः ॥ क्षणमात्र
 मपिस्तस्मात्सुतमीनइवदृढः ॥ ७४ ॥ सोपश्यत्युणिधातेनसंततेस्तनकारणं ॥ भवितात्मा
 पुत्रोभर्तुरथेनप्रत्यवोचयत् ॥ ७५ ॥ पुराशक्रमुपस्थापतबोवंशप्रतियास्यतः ॥ आसीत्कल्प

५० वंश १ तत्तुष्टया प्राश्रिता स्फुरन्निःपथि ॥ ७६ ॥ धर्मलोचने पनया द्रुही मृतुस्ता ता मिमांसा स्मरन् ॥ प्र
 दक्षिण क्रिया ही यांत स्यांत साधुना वरः ॥ ७७ ॥ इमां देवी मृतुस्ता तां स्मृता सपाना दिस स
 वरः ॥ प्रदक्षिण क्रिया ती तस्तस्याः कोपमङ्गितनः ॥ ७८ ॥ अवका नासिमाय स्मृता दत्त स्ते
 न भविष्यति ॥ मत्प्रसूति मन्त्राध्य प्रजेति वंश शापसा ॥ ७९ ॥ स शापो न तयूरा ज श
 भव सारथि नाश्रुतः ॥ न दत्ता काश गंगायां स्त्रोत स्पृष्ट्वा मदिग्गेजे ॥ ८० ॥ इति सत तव वता
 नादि द्विसार्गळ मात्मनः ॥ प्रतिबध्नाति हि श्रेयः पूज्य पूजा व्यति क्रमः ॥ ८१ ॥ इति विषे दीप्य
 सत्रस्य सावेदानी प्रवेतसः ॥ बुद्धं गपि हितद्वय पाताळ मधि सुवृत्ति ॥ ८२ ॥ संगामदीयां
 स्फुरन्ः कृत्वा प्रतिनिधिं शुचिः ॥ आराधय सपत्नीकः प्रीता काम दुःखा हि सा ॥ ८३ ॥ स तमे
 कोतरं तस्या मिदीयां वत्स मातरं ॥ आराधय सपत्नीकः सावा काम प्रदोस्यति ॥ ८४ ॥
 इति वादिन एवा स्पृष्टो तुरा दुर्गति साधनं ॥ अनित्या नं दिनी नाम येनुराव दृते वनात् ॥ ८५ ॥
 ललाटोदयमा नुग्नं पङ्कजं स्निग्धपाटला ॥ विभ्रती श्वेतरोमां कं संध्ये वशी शितैव नवं ॥

५१ भुवको ह्येन कुंदाक्षी मिथ्येना वदन्ति ॥ प्रस्तवेना भिवर्षंति विसा लोक प्रवर्तिना ॥ ८६ ॥
 रज कणोः खुरो दूते स्पृशद्भिर्गोत्र मंतिकात् ॥ तीर्थो भिषेक जां शुद्धि माददा नाम ही पति
 ॥ ८७ ॥ कुलकं ॥ तां पुण्य दर्शनां दृष्ट्वा निमित्ततः ॥ स्तपो विधिः ॥ याज्या माशां सिता वंध्य प्राण्य
 न पुनरब्रवीत् ॥ ८८ ॥ अदूरवर्तिनी सिद्धिं रा कुं विगणायात्मनः ॥ उपस्थितेयं कल्याणी ना
 भिकीर्तित एव यत् ॥ ८९ ॥ वन्यवृत्तिरिमां शब्द दस्मानुगमने न गां ॥ विद्यामभ्यसनेनैव प्रसा
 दयितुमर्हति ॥ ९० ॥ प्रस्थितायां प्रतिष्ठेयां स्थितायां स्थान मावरेः ॥ निषण्णयो निषी
 दास्यापीता वी भस्ति विवरपः ॥ ९१ ॥ वधूर्भक्ति मती सै रैनामर्चिता मातपो वनात् ॥ प्रयता
 प्रातरवेतु साय प्रत्युदूजे दधि ॥ ९२ ॥ इत्या प्रसादा दस्या स्त्वेपरि रयार्पणे नव ॥ अविघ्न
 मस्तु ते स्त्रिया पिते वधुरि पुत्रिणां ॥ ९३ ॥ तथेति प्रति रुयाह प्रीतिमां सपरिग्रहः ॥ आ
 देशं देश कालं शिष्यं शासितुरा नतः ॥ ९४ ॥ अथ प्रदोषे दोषतः सवेशाया विशोपति

चुवंश

६

स्तुः स्तुतवाकस्वष्टुविसस्तुतिर्जितश्रियः ॥ ६ ॥ सत्यमपितपः सिद्धो नियमापेक्षया
मुनिः ॥ कल्पवित्कल्पयामासवन्यामेवास्यसंविधां ॥ ७ ॥ निदिष्टाकुलपतिना सपत्न्या
शालामध्यास्यप्रयतपरिग्रहद्वितीयः ॥ तच्छिष्याभ्ययननिवेदितावसानां संविष्टः
कुशलयने निशांतिनाय ॥ ८ ॥ ॥ इतीश्वरचुवंशे महाकाये कालिदासकृतौ व
सिष्ठाश्रमगमनं तामप्रथमः सर्गः ॥ ॥ ॥ ॥ अथैकं नामधियः प्रभाते जाया प्रति
याहितगंधमात्यो ॥ वनायपीतप्रतिबद्धवत्सां यशोधतो धेनुमृषेर्मुनोच ॥ १ ॥ तस्याः
स्वुरं न्यासपवित्रपं सुमणो सुलोनां धुरि कीर्तनीया ॥ मार्गे मनुष्ये श्वरधर्मपत्नी श्रुतेरि
वार्थं स्मृतिरन्वगच्छत् ॥ २ ॥ निवर्त्य राजा दयितो दयाकुं स्तो सौरभेयी सुखभिर्युगोभिः
॥ ५ ॥ पयोधरीभूत वतुः समुद्रो जुगोपगो रूपधरमिवोव ॥ ३ ॥ वतायतेनादु चरणे
नान्येषां शेषोप्युपायिवर्गः ॥ न चान्यतस्तस्य शरीररक्षा स्ववीर्यगुप्तादि मनोः प्र

हरिचकार

राजा प्रसिद्धेयर्थः ३

चुवंशसः २

४

स्तुतिः ॥ ४ ॥ आस्वादवक्ष्यं किं कवलैस्तृणां तो कंदूयनेर्दृशनिवारणौ श्वर ॥ अव्याहतस्वैर
गतेषु सतस्याः स म्यादसमारधनतत्परो भूत् ॥ ५ ॥ स्थितः स्थिता मुबलितः प्रयातो
निषेदुपीमास न बंधधीरः ॥ ऊलाभिलाषी ऊलमाददातां छायेव तो भूपतिरन्वगच्छत्
॥ ६ ॥ सन्यस्तविद्वान्पिराज्यलक्ष्मीतेजोविशेषा नुमितो दधानः ॥ ७ ॥ आसीदनावि
कृतदानस्तस्मै राकिरंतर्मेदावस्तुद्विपेदः ॥ ८ ॥ लताप्रतानो दूयितै स केशैरधि
ज्यधन्वा विचचारदाव ॥ रक्षापदेशां मुतिरुमधेनोर्वन्यान्वितै र्ध्वनिवदुष्ट
त्वान् ॥ ९ ॥ विस्तृष्टपार्श्वानुवरस्यत स्यपार्श्वद्रुमाः पाशभृता समस्य ॥ उदीरया
ना सुखि वीर्यं दातां मे मालोकशब्दवयसां विरावैः ॥ १० ॥ मरुत्प्रयुक्ताश्च मरुत्सु
खान्तमन्यं मोरादभिवर्तमानं ॥ अवाकिरुत्वाल लताः प्रसूनैराचारका जै
रिव पौरकन्याः ॥ ११ ॥ धनुर्भूतोप्यस्य दयाद्भावनाख्यातमतः करणैर्विशं
कैः ॥ विलोकयंत्यो वपुरापुरक्ष्णोक्ष्णां प्रकामावस्तारफलं हरिष्यः ॥ १२ ॥ सकी

राम

रघु० सर ॥ अथ प्रकृतानामधिपः प्रजातेजः काप्रति ग्रहहितं गंधमल्यं ॥ वनामपीत प्रीति च हवत्सुंभ
 शोचन्ते चेतुःसुखे भुजो व ॥ ११ ॥ तस्याः खुरन्यासपवित्रपासमपसुक्तानां भुक्तिर्कृतनी
 वा ॥ नानां मनुष्येष्वेव धर्मपत्नी ॥ कृतैरिवायं सृष्टिरन्तर्गच्छतः ॥
 १२ ॥ उक्ते मातृपूजारेणैः कूजकिरापादितवैशाकृत्ये रउश्चावकुंठे पुयशस्वमुत्रैरुद्गीय
 मातं वनदेवताभिः ॥ १२ ॥ पुक्तस्तुषारैर्गिहिनिर्यरायामनोककाकैपितपुष्पागं
 पि ॥ तमातपकृतमनातपत्रमाचारपूतं पवनः सिषेवे ॥ १३ ॥ शशा मवृष्ट्या
 पि विनाहवाग्निरासीद्विषशेषात्फलपुष्पैर्द्विः ॥ पुनंत सत्वेष्वधिको बवाधे तस्मि
 न्वनं गोप्तरिगाहमाने ॥ १४ ॥ संचारपूतानि दिगंत राणि क्वात्वादिनां तेनिलया
 यगंतुं ॥ प्रवक्तुमेव ह्वरागताम्राप्रभापतंगस्य मुने अध्येतुः ॥ १५ ॥ तां देवतापि
 चान्तिथिक्रियार्थमन्वयौ मध्यमलोकपालः ॥ बभौ वसातेन सतां मतेन श्रद्धेव
 साक्षाद्विधिनापपेत् ॥ १६ ॥ स पत्न्यवलोत्तीर्णवराहवृषान्यावासवृक्षान्मु
 ग्य

खर्वहिणानि ॥ ययौ मृगाध्यासितशर्बुत्कानि श्यामायमानानि वनानि पश्यत् ॥ १७ ॥ आपी
 नभारोद्धतप्रयत्नाद्दृष्टिगुरुत्वाद्दुष्पुषानेरं ॥ १८ ॥ उभा वलंबकतुरं चिताभ्यां तपोवनाद्वृत्ति
 पथं गताभ्यां ॥ १९ ॥ वसिष्ठेनोरनुयायिनं तमावर्तमानं वनिता वनांतात् ॥ पपौ निमेषा
 त्सपक्ष्मपंक्तिस्तपोपिताभ्यामिवलोचनान्या ॥ २० ॥ पुरस्कृतो वर्त्मनि पार्थिवेन प्रसुगु
 तापार्थिवधर्मपत्न्या ॥ तदंतरे सा विरराजधेनुर्दिनक्षयामध्यगते वसंध्या ॥ २१ ॥ प्रदक्षि
 णी हस्तपयस्विनी तां सदक्षिणा साक्षतपावहस्ता ॥ प्रणम्य चानर्चयितुं विशाळमस्याः ॥
 श्रुं गंतं रं द्वारमिवार्थं सद्धेः ॥ २२ ॥ वल्लोक्तकापिस्तिमितासं पर्या प्रसंगहीत्सेति नतंदतुस्तौ
 ॥ भक्त्यापपेत्नेषु हि सद्धिधानी प्रसादविक्रान्तपुरःफलानि ॥ २३ ॥ गुणैः सदारस्य निपीड्य
 पादौ समाप्य स्वाध्यायैर्विधिदलीपः ॥ दोहावसाने पुनरेव दोग्ध्राने जेभुजो हिनरिपुनि
 पञ्च ॥ २४ ॥ तामेव तिकन्यस्तवलीप्रदीपामनन्वास्य गोप्ताग्रहिणी सहायः ॥ क्रमेणासुता
 मनुसंविवेश सुतां स्थितां प्रातरन्तर्दतिष्ठत् ॥ २५ ॥ इत्थं व्रतं धोरयतः प्रकृत्यं समं महि

पुवंशस्त ॥ २५ ॥ अथ हनीय कीर्तः ॥ सप्तम्यती युः स्त्रिपुणानितस्य दिनानि दीनोद्धरणोचितस्य ॥
 ॥ २६ ॥ अन्येद्युः आनुवरस्य भावं हि सासमाना मुनिहोमचेनुः ॥ गंगाप्रपातांत वि
 रुद्धशय्ये गौरीगुरोर्गदूरमाविवेश ॥ २६ ॥ सादुः प्रदध्यामी मनसापि सहिसे ॥ २७ ॥
 तदिशोभाप्रहितेक्षणेन ॥ अलक्षिताभ्युपतनोत्तपोपा प्रसह्य ॥ सिंहः किल
 तो वका ॥ २८ ॥ तदीयमाक्रंदितमार्तैर्बन्धोर्गुहानिबन्धप्रतिशब्दार्थ ॥ २९ ॥
 शिवादायनगेंद्रसक्तानि वर्तयामास नृपस्य दृष्टि ॥ ३० ॥ सपाटलायां
 गावितस्त्रिवांसं धनुर्धरः केसरिणोददर्श ॥ अधिसकाया मिव धातुमय्या
 लोधद्रुमं सानुमतः प्रफुल्ल ॥ ३१ ॥ ततो मृगेंद्रस्य मृगेंद्रगामी वधाय वध्य
 स्य शरं शरण्यः ॥ ३२ ॥ भिषगो नृपतिनिषिं गादुद्रुते नैकप्रसन्नो भिधृता रि
 ॥ ३३ ॥ वामेतरस्तस्य कुरुप्रहर्तुर्नखप्रभात्स्फितकंकपत्रे ॥ सक्तांगुलिः सा
 यकपुंखरवसिर्जार्जितारंभइवावतस्ते ॥ ३४ ॥ बाहुप्रतिष्ठं न विवृद्धमनुरन्य

श्रीगणेशाय नमः

॥ ३५ ॥ तमार्यगृह्ये निगृहीतचेतुर्मनुष्या वामनुवंशकेतुं ॥ विस्माययन्विस्मित
 मात्मा हृतौ नृपालसिंहे निजगादसिंहः ॥ ३६ ॥ अलं महीपालतश्च श्रमेण प्रयुक्त
 मय्यस्त्रिमितो वृथा स्यात् ॥ नपादपो नृकनशक्तिरंहः शिके च ये मूर्खेति मारुत
 स्य ॥ ३७ ॥ कैलासगौरवृषभास्तु रक्षोपादार्पणानुग्रहपूतपृष्ठं ॥ अवेहिमां
 किं करमयुः कृतः कुं नोदरं तामनिकुं न तुल्यं ॥ ३८ ॥ अमुं पुरुषं पश्य सिदेवदारुं
 पुत्रीकृतो सा वृषभश्च जेन ॥ यो हेमकुं नस्तनितस्तनो स्कंदस्य मातुः पयसा
 रसजः ॥ ३९ ॥ कैटुयमानेन कटंकदाविद्वन्याद्विपो नोन्मथिता त्वगस्य ॥ अब
 केधुतमद्रेस्तनयाशुशो वसेना न्यमालीढनिवासुरारंभे ॥ ४० ॥ तदा
 प्रनृत्ये ववतद्विपानां त्रासार्थमस्मिन्नुमाद्रिकुक्षौ ॥ व्यापारितः शूलकृता
 विधाय सिंहत्वमंकागतसत्त्ववृत्ति ॥ ४१ ॥ तस्याकमेवाध्वजितस्य तस्यै प्रदि

न
 एकालपरमेश्वरेण ॥ उपस्थिता शोणितपारणामे सरद्विषां प्रमसी सधेव
 पुवंशसः ॥ सत्वं निवर्तस्व विहाय लज्जां पुंसेर्भवा तदशितिशिष्य भक्तिः ॥ शस्त्रेण ३५४
 रस्यैव दशक रक्षेत्तय शः शस्त्र भूतो क्षिपति ॥ ४० ॥ इति प्रगल्भं पुरुषा
 पिराङ्गो मृगाधिराङ्गस्य वचो निशम्य ॥ प्रत्याहता स्त्रागिरिश प्रभावा
 दात्मैव वक्षो शिथिली चकार ॥ ४१ ॥ प्रत्यब्रवीच्चैतमिषु प्रयोगे तत्सर्वसंगे वि
 तथ प्रयत्नः ॥ रुढी कृतस्त्र्यवकु वीक्षितेन ज्ञेयं मुमुक्षु निवव ज्ञपाणिः ॥ ४२ ॥
 सत्त्वं चैव सत्त्वं गे प्रकामेहास्ये वव सत्त्वं दहं विविक्षः ॥ अंतर्गतं प्राणाभूतो हि ४३
 वेद सर्वं नवाभावमतो निचास्य ॥ ४३ ॥ मान्यः समेच्छा वरुंगमानां सर्ग शिवा
 स्थितिप्रत्यवहारहेतुः ॥ गुरोरपीदं धृत माहिताग्नेर्नश्यत्पुरस्तादनुपेक्षणीयं
 ॥ ४४ ॥ सत्त्वं नदीयेन शरीरवृत्तिं देहेन निवर्तयितुं प्रसीद ॥ दिना वसानोक्त

नी
 कवालकसविमुच्यतो चोत्तरियं मरुषः ॥ ४५ ॥ अथांचकारं गिरिगुह्यराणां दंष्ट्रामयूरैव
 शकलानि कुर्वन् ॥ नृपः सभरते श्वर पार्श्ववर्ती किं विद्विहस्याथेपतिव नोष ॥ ४६ ॥ ए
 कातएवं जगतः प्रभुत्वं नवं वयः कांतामिदं वपुश्च ॥ ४७ ॥ अत्ययस्येतेतो हर्षहातु
 निष्ठान्तिवारमृदः प्रतिनासिमेत्वं ॥ ४८ ॥ भूतानु कं पातव वेदियंगोरे कणवे स्वस्ति
 मती तदंते ॥ जीवन्मुनः शश्वदुपपूवेभ्यः प्रजाः प्रजानाथ पितेव पासि ॥ ४९ ॥ अथैकथे
 नो रपराधवं दादुराः कृपाशानु प्रतिमाद्विभेषि ॥ शक्योस्य मन्युर्भवता विनेतुंगाः कौटिशः
 स्पर्शयता चेटोद्गीः ॥ ५० ॥ तद्रक्षकस्याणपरंपराणां भोक्ता रं मरु स्वलमात्मदेहं ॥ मही
 तलस्पर्शनिमात्रं भिन्नमृदं हिराज्यं पदमैद्रमादुः ॥ ५१ ॥ एतावदुक्ता बिरते मृगे द्रपतिस्व
 नेनास्यगुहागतेन ॥ शिरो योपि क्षितिपालमुवेः प्रीत्या तमेवार्थनिभाषते वा ॥ ५२ ॥ निश
 म्य देवानु वरस्य वाचं मनुष्यदेवः पुनरप्युवाच ॥ धेन्वा तदध्यासित कातराक्ष्या निरीक्ष्यमा
 पणः सतुरां दयालुः ॥ ५३ ॥ क्षतात्किं लज्जा यत इत्युदयः क्षत्रस्य शशो भुवने पुरुषः ॥

रथु. स१
१०

राज्येन किं तद्विपरीतं तद्विपरीतः प्राणैरुपकोशमलीमसैर्वा ॥ ५३ ॥ कथं नु शक्यो नु नयो मरुर्षे विद्या
णनादन्यपयस्वितीता ॥ इमामन्तनी स्फुरभेरवेहिरुद्रैरुसातु प्रहृतं त्वया स्या ॥ ५४ ॥ से
यं स्वदेहार्पणं निष्कुर्येण न्याय्याममसाया मोनयि नु भवतः ॥ न पारणस्यादिह तात वै
वं भवदलुत्तश्च मुनेः क्रियार्थं ॥ ५५ ॥ नवानपीदं परवानवैति महान्हियत्नस्त
वदेवदारो ॥ स्मृतुं नियोक्तुं दशक्यमग्रे विनाशय रक्ष्यं स्वयमक्षतेन ॥ ५६ ॥ कि
मप्यहिंस्यस्तव चेन्मतो हं यशः शरीरे भवमेदयाकुः ॥ एकां तविध्वंसिषु मद्रिधानां पि
दृष्ट्वा नो स्मृत्वा खलु भौतिकेषु ॥ ५७ ॥ संबंधमाभाषणपूर्वमादुर्हंतः सन्तौ संगतयोर्व
नीति ॥ तद्रूपनाथानुगता हीसित्वं संबंधितो मे प्रणयं विहंतुं ॥ ५८ ॥ तथेति गामुक्त
वत्ते दिलीपः सद्यः प्रतिष्ठं न विमुक्तबाहुः ॥ सत्यस्तशस्त्रे हरये स्वदेहमुपा नय ॥ ५९ ॥ कि
सिंदमिवा मिषस्य ॥ ५९ ॥ तस्मिन् क्षणे पाकयि कुप्रजा नमुपश्यतः सिंहानि पातमुग्रं
॥ अवाङ्मुखस्यो परिपुष्टष्टिष्टः पपात विद्याधरहस्तमुक्ता ॥ ६० ॥ उतिष्ठ वसे सम

शि
९

५३.५४.५५.५६.५७.५८.५९.६०.

रथु.

ता यमानेव चोति शशम्यो भूस्थितमुत्थितः सत् ॥ ददर्श राजा जननीमिव स्वां गामप्र
तः प्रसन्नविनीतसिंहं ॥ ६१ ॥ तं विस्मितं धेनुस्वत्तसाधो मायां मद्रिष्य परीक्षितोसि ॥
ऋषिप्रभावात्मयितो तकोपि प्रभुः प्रहर्तुं किमुतान्य हिंसाः ॥ ६२ ॥ भक्त्यागुरो मध्यनु
केपुयाव प्रीतास्मिते वत्सवरं दृणीष्व ॥ न केवलानां प्रपयसां प्रसृतिमवेहि मां काम
उच्यो प्रसन्नकां ॥ ६३ ॥ ततः समानीय समानिताथ हस्तौ स्वहस्ता कृतवीरशब्दः ॥ वं
शस्य कर्तार मनंत कीर्तिं स दक्षिणायीत नयं ययावे ॥ ६४ ॥ संतानकामाय तथेति का
नेराक्षे प्रतिश्रुत्य पयस्वितीसा ॥ दुग्धापयः पत्रपुटे मदीयं पुत्रोपभुंक्षेति तमादिदेश
॥ ६५ ॥ वसेस्य हो मा अर्थविधेः शेषं गुरोरनुज्ञा मधिगम्यमातः ॥ ६६ ॥ अथ समि
क्षामितवोपभोक्तुं पशुं ॥ ६७ ॥ इत्यंक्षिती शेतवसिष्ठुधेनुर्विज्ञापि
ता प्रीततरावन्व ॥ तदन्विता हेमवता ब्रुकुक्षः प्रत्याययावाश्रममाश्रमेण ॥ ६८ ॥
तस्याः प्रसन्नदुमुखः प्रसारं धुरुर्न पाणी गुरवे निवेद्य ॥ प्रहर्षविज्ञावमिति प्रिया

ये शरीरं स वाचापुनरुक्तयेव ॥ ६८ ॥ सतोदनीस्तन्येभिर्निदितात्मा सदसुलो वसुधुमीतशेषे नि
 पु० सर ॥ पपोवसिष्ठेन कृतान्यनुरुः शुद्धं यशो नृते निवाधित हः ॥ ६९ ॥ प्रदिक्षणी कृत्य द्रुतं दु
 ११ ताशमनंतरं नर्तु ररुंधती व ॥ धेनुं सवत्सं च न पप्रत स्ते सन्मंगलो दयतरं प्रभावये
 ॥ ७० ॥ प्रातुर्यथोक्तं तपारणाते प्रास्त्वा निकं स्वस्येनं प्रयुज्य ॥ तोदं पतीं स्वाप्रतिश य
 जधानी संप्रोषया मासवशी वसिष्ठः ॥ ७१ ॥ प्रदिक्षणी कृत्य द्रुतं दुताशमनंतरं नर्तु
 ररुंधती व ॥ धेनुं सवत्सं च न पप्रत स्ते सन्मंगलो दयतरं प्रभावः ॥ ७२ ॥ आत्राभिराम धर्निता
 रथेन सधर्मपत्नी सहितः सहिदुः ॥ यथावदुद्धातस्त्वेन मार्गं स्तेनेव पूर्णं न मनोरथे
 ना ॥ ७३ ॥ तमाहितोक्तं मदर्शनेन प्रजाः प्रजा र्थं वत कर्षितांगं ॥ नेत्रैः पपुस्तस्मिन्नाक्त शि
 वद्विर्नवोदयं नाथमिवौषधीतौ ॥ ७४ ॥ पुरंदरः श्रीः पुरमुसताकं पविश्य पौरैरभिनंद्य
 मानः ॥ भुजेभुजंगेद्रुसमानसो रभयः सन्मर्दुरमास संज ॥ ७५ ॥ अयनयनसमुत्पत्त्या
 निर्वोरिवद्योः स्तरसरिदिव तेजोवद्विनिष्पतमेशं ॥ नरपतिकुलं स्वैर्गर्भमाधत्त राक्षीग्राह भिरपि
 निविष्टं लोकपाला नुभावैः ॥ ७६ ॥ ॥ इतीश्वर पुवंशे महाकाव्ये कालिदास कृतौ नोदनी वरप्रदानोत्तम द्वितीयः सर्गः
 करवपतीति कथा ६

विदुः जगत् २
 सु
 आदिकारणं
 अथोपसितं नर्तु रूपस्थितोदयं सखीज्जोक्षीक्षण कौमुदीमुखं ॥ निदानं मीष्वाकु कुल
 स्य संततेः सुदक्षिणादेहं हृदक्षणां दधौ ॥ १ ॥ ततो विशोपत्युरनन्य संततेर्भनोरथो
 किं विदिवोदयो न्मुखं ॥ अतस्त्वसो हार्दं रपस्येदो हृदं प्रिया प्रपदे प्रकृतिप्रियंवदा ॥
 ॥ २ ॥ शरीरं सौदादसमग्रभूषणामुखेन सा लक्ष्यतलो घ्राणं ॥ तनुं प्रकाशेन विचे
 यतारका विभातकल्या शशिनेव शर्वरी ॥ ३ ॥ मुखेन सक्तैकपत्रा पांडुना ह्मशंगय
 ॥ ४ ॥ परिमेयभूषणा ॥ स्मिताप्रतारकं रूपं दुमेडलां विभातकल्यो रजनी व्यडं वयत्र ॥ ५ ॥
 तदानुतं च कुरी भिक्षिणी श्वरैरहस्यपाद्याय नृदृष्टमाययौ ॥ करीवसिक्तं पृषतेऽपयो मु
 पांशुं चित्तं पायव नराजिपल्लवं ॥ ६ ॥ दिवं मरुतं निवभोक्ष्यते मुहीं दिगंत विष्कांतरथा हित
 अकारस्ततः ॥ अतो भिलोपपृथुमंतथा विधेमनो बवं चान्यरसान्विलेध्यसा ॥ ७ ॥ न मे द्वियौ शं
 सति किं विदिष्यते स्म होवती वस्तु केषु मागधी ॥ इति स्मरु सनुव क माहृतः प्रिया सखी
 रं वरं तः पल्लवा न्यसरो नापुष्टि र्धिका रणमरः १
 मं एतदीश्वरा जीवितमरः

पुत्रमताश्चोपणी इत्यमरः ५
 अतः शास्त्रावयनयोगः
 अथ लक्षणं च गतं यथा ५
 रघुवंशसः १३
 नास्वयम्भवे केवलं तदापि तृणां पुष्पेषु संपन्नात् ॥ २० ॥ अतः स्य यायादयमंतमर्भक
 स्नाथापरेणोयुधिवेति पाथिवः ॥ अवेक्ष्यात्पातोर्गमतार्थमर्थविचकारनाऽभ्नारघु
 मात्मसंभवं ॥ २१ ॥ पितुः प्रयत्नात्समग्रसंपदः शुभैः शरीरावयवैर्दिनैर्दिना ॥ पुपोषह
 द्विहरिद्विद्विधितेरनुप्रवेशादिव बाळ चंद्रमाः ॥ २२ ॥ उमादृषां कोशोरुन्मनायथाय शरत्तन्मापद
 या जयते न शीर्षिपुरं ॥ तथानृपः सावस्तेन मागधीनतंदत्तुस्तदृशेन तत्स
 ॥ २३ ॥ रथोगनामनोरिव भौवबंधनं बभूव यत्समेभ परस्परं ॥ विभक्तमप्येक
 सत्तेन तत्तयोः परस्परस्यापरिनव्यहृत्यतः ॥ २४ ॥ उवाच धाया प्रथमो दितं वनो य
 योतदीयामनलं च बांशुलिं ॥ अमृतं नमः प्रणितामिदं स्यात्पितुर्मुदं तेन ततानसा
 र्भकः ॥ २५ ॥ तमंकमारोप्य शरीरौ रं गजेः सरवर्णिपि च तमिवामृतं त्वेचि ॥ पुपोषसंमी
 लितलो वनो नृपश्चिरात्सुतस्पर्शसज्जतं धयो ॥ २६ ॥ अमेस्तवानेन पराद्विजन्मना
 स्थितैरतेनास्थितिमंतमन्वयं ॥ स्वमूर्तिभेदेन गुणाग्यवर्तिनापतिः प्रजानां भिवसर्गमा
 लोभमयो १ भावो धिया यश्चक्रवाक्योऽहं ६ धात्री स्यादपमातापि क्षितिरप्यानलकापीत्यमरः ५
 पराध्यायः प्रायद्वयमरः २

हरिस्सर्ववस्तुस्ववपणेऽहिरतोमतः इति ५
 संचिधीसवि
 वामात्य अनल
 तमनः सवृत्तबौलश्चक्रकाकपक्षकैरमापुत्रैः सवयोभिरुन्नितः ॥ लिपेर्यथावद्रुहणे
 नवाङ्गयं नदीमुखेनेव समुद्रमाविशत् ॥ २७ ॥ अथोपनीतो विधिवद्विपश्चितो विनित्युरे
 नेगुरवो गुरुप्रिये ॥ अवेक्ष्यपलाश्रवस्तु वरुर्भके क्रियादिवस्तुपहिता प्रसीदति ॥
 ॥ २८ ॥ धियः समग्रैः सगुणैरुदारधीः क्रमाश्च तस्य श्रुतुरयो वपोमाः तता
 रीविद्याः पवनातिपातिमिश्रा हरिर्द्विरितामिवेश्वरः ॥ ३० ॥ तच्च समेध्यां परीक्षा
 परोरक्षिमसिद्धतास्त्रपितुरवमंत्रवित् न केव केतुर्गुरुकपाथिवः क्षितावम
 देकधनुर्धरोपिसः ॥ ३१ ॥ महोक्षतावत्सतरस्य शान्तिर्वद्विदसावंकलसः अयं
 निष ॥ रघुः क्रमाद्योवनसिन्तशैशवः पुपोषगोभिर्यमनोहरं वपुः ॥ ३२ ॥ अथास्यगो रत
 विधेरनंतं विवाहदीक्षां निरवर्तय दुरुः ॥ नरेन्द्रकन्यास्तमवात्सल्यस्तप्यसत्यतिंत
 मोपहंदस्तसुता इवावभुः ॥ ३३ ॥ युवा युगयो यत बाहु रसलः कपाटवक्षाः परिणद्ध
 कंधरावपुः प्रकषीद जयदुरं रघुस्तथापि नीवेर्विनयाददृश्यत ॥ ३४ ॥ ततः प्रजानां
 वंशान्यकीर्त्तमा तुद लिगा नृशासने २ शिशुवंशेशवं बाल्यं त्यक्त्वा ५ गोबो लोमानि तपोदानमवस्वदं गोशब्दः ५
 किंदिशतलमारयाते १ कपाटमरलं तुल्ये लिगा नृशासने २

रघु०

२५५

निशम्याधिपतिः दिवौकसो॥ निवर्तयामासरथेसविस्मयः प्रचक्रमेव
 प्रतिवक्तुमुत्तरं॥ ५७॥ यदाथराजन्यकुमारतत्तथायशस्तुख्यपरतोय
 शोधनैः॥ जगत्प्रकाशं तदशेषमीत्ययाभवदुरुक्तं यितुंममाद्य
 तः॥ ५८॥ हेरयेथैकः पुरुषोत्तमस्मृतोमहेश्वरश्चैवकरावनापरः
 ॥ तथाविदुर्ममुनयः शीतकतुं द्वितीयगामीनहिशब्द एषवः॥ ५९॥
 अतोयमश्चः कपिलातुसाशिणापितुस्त्वदीयेस्यमयापदार्तिः
 ॥ अलं प्रयत्नेनतवात्रमातुगाः पदं पदव्याः सकगरस्यसंततं॥ ६०॥
 ॥ ततः प्रहस्यापभयः पुरंदरं पुनर्वभाषेतुरगस्यरक्षिता॥ गृहाण
 शस्त्रं यदिगर्वराषतेनखल्वनिर्जित्यरघुं हृतीमवान्॥ ६१॥ स
 एवमुत्कामयवंतमुन्मुखः करिष्यमापाः सशरंशरासनं॥ अति

रघु

१५

राम

२५५

२५

१०

३७३

सर्वक
 वाण
 वाणः

रुतिविशेषशोभिनावपुः प्रकर्षविटुंतेभवरु॥ ५२॥ रघोरुखं तमये नपत्रिभ-५
 त्पादविभुतो गोत्रमिदं मर्षणं॥ नद्यो बुधानीकमुहूर्तलोचने धनुषा मोघं
 समतस्तार्थि॥ ५३॥ दिक्षिपस्तुनो सवहृद्गतं प्रविश्येकीमासुरशोभितोऽक्षितः॥ प
 रावनास्वादितपूर्वमाशुगः कुत हकेनेवमनुष्यशोभितं॥ ५४॥ हरेकुमारोपि कुम
 रविक्रमसुरदिपास्तकनककशागुको॥ सुजेशचीपत्रजताक्रियोचितेस्वनामचिक
 निचखानं सायकं॥ ५५॥ जहारचान्येनमयुषश्मणाशरेणशक्रस्य महाशनिध्वजः॥
 बुकोपतस्मै सभृशं सुरश्रियः प्रसख्यकेशवपरोपणादिवा॥ ५६॥ तयोरुपातक्षितसि
 द्धसेनिकंगरुत्मदा॥ शिविषनीमदर्शनैः॥ बभूवयुद्धं तुमुकं जयैषिणो रघोमुखैरु
 र्ध्वमुखैश्चपत्रिभिः॥ ५७॥ अतिप्रबधप्रहितास्त्रवाहिसिस्तामाभयंदुप्रसहस्य
 तेजसः॥ शशाकनिर्वापयितुं नवासवः स्ववभ्यतं बहिमिवाकिरंबुदः॥ ५८॥
 ततः प्रकोपिहंरिचंदनाकितेप्रमथ्यमाजीर्णवधीरनादिनीं॥ रघुशशा

वि

कर्ममुखेन पवित्राशरासनस्यामनुनाहि कुंजसा ॥ १५ ॥ सनापमुस्त्यविबुद्धमसह
 प्रणाशनाय प्रवक्तव्यविदिष ॥ महीध्रपक्षपस्य परोपणोक्तं सुस्पृता मंडु
 कमस्तमाब्दे ॥ १६ ॥ रघुर्षशिवस्तसितेन ताडितः पपात भूमौ सह सैनिकाभ्रभिः ॥
 निमेषमात्रादवधूयत द्यूथी सहोत्थित सैनिकहर्षनिस्वनैः ॥ १७ ॥ तथापि शस्त्रयव
 हारनिष्ठुरविपक्षभावे चिरमस्यत स्तुपः ॥ तुतोषवीर्यीति शयेन वृत्रहापदं हि स
 र्वत्र गुणैर्निधीयते ॥ १८ ॥ असंगमद्विषयि सारवतया न मे त्यदन्त्येनावि सौधमा
 युधं ॥ अवेहि मा प्रीतमृतं तुरंगमादृष्टं विजितं माहवा सक ॥ १९ ॥ ततो निवगाद
 समग्रनिःसृतं सुवर्णपुंखद्युतिरंजिता गुलि ॥ नरैस्तु नृपति संहरन्निर्घृष्टं व
 दप्रत्यवदत्सुरेश्वर ॥ २० ॥ अमोच्यमभ्ययदिमं न्यसे प्रसीततः समतिवि
 धिनैव कर्माणि ॥ अत्र स्तदीक्षाप्रयतः समगुरुः क्रतोरशेषेण फलेन युष्मता

सकुबं
 तितो

१२
 ६५ ॥ यथा सवृत्ता तमिमं सद्योगतस्त्रिलोचनैकांशतयादरा सद्यः ॥ तवैव सं
 दिह सहरादिशापति भ्रष्टातिदेवशतथा विधीयतां ॥ ६६ ॥ तथेति कामं प्रति
 शुश्रुवानरयो र्यथागतं मात किं सारथ्यं यौ ॥ वृषस्य नातिप्रमना सद्यः
 गृहं सुदक्षिणास्तनरपिन्यवर्तता ॥ ६७ ॥ तमभ्यनंदस्य मं प्रबोधितः प्र
 ज्ञेश्वर शासनं हारिणा हरिः ॥ परामृशार्हर्षवक्त्रे नपाणिना तदीयमंगक
 लिशव्रणोक्तिता ॥ ६८ ॥ इति स्थितिः शो नवति नवाधिकं महकृतनामहनीय
 शासनं ॥ समासु रघुर्दिवमायुपक्षेयतानसोपानपरे परामिवा ॥ ६९ ॥
 अथ सविषं व्यावृत्तात्मा यथा विधि सूनवे नृपति ककुदं दत्वा सूनवे सित
 तपवारणं ॥ मुनिवनतस्तु मादिव्यातया सह शिभिरे गलितवयसामि
 स्वाकूणामिदं किंकृतं ॥ ७० ॥ ॥ इति श्रीरघुवंश महाकाव्ये का
 लिदासकृतौ रघुराजप्रदानो नाम तृतीयः सर्गः ॥ श्री ७

रघुवंशः

१३

तुष्टवे

अपिष्ठितं ३ ॥ न्यस्तशस्त्रादलं वं वतं श्रुत्वा विशापति । रा हा मुष्टु नारा
सराज्यं गुरुणा दर्जं प्रतिपद्यो धिक्क वपनी ॥ दिनौ ते निहितं तत्र
सवित्रे वदुता शनः १॥ दीली पानेतरं राजपती निम्ये शे प्र
छितं ॥ पूर्वप्रधूमितेराज्ञा हृदये गिरिकोचितः २ पुं सुहृत्पुत्रं
स्येव तस्यो नयनपत्तयः ॥ नवाभ्युसान् रश्मिन्यो ननदुः सप्रजाः प्रजाः
३ सनमेव समाक्रांतं दयंदिरदगामिना ॥ तेन सिंहा सनेपि श्रीमं स्विकृतं
चारिमंडलं ४ हायामंडलं लक्ष्येण तमदृश्या किं कस्वयं पंदोपघातपत्रेण
भोजे साम्राज्यदीक्षितं ५ परिकल्पितसामिध्याका के का के वनं हि पुं सुहृत्
स्मृतिनिश्चया निरूपेते स्वरस्वेति ६ मनुप्रभृतिभिर्मन्यैर्भुक्ता यद्यपि रा
जाभिः तथाप्यनन्यपर्ववतस्मिन्ना सीदस्ते धरा ७ सहि सर्वस्वलो कस्य
मुक्तं दंडा रया मनः आदं देनातिशीतो ह्ये नमस्वा निस्वदक्षिणा ८ शिव
भनसेवायां प्रतिजग्राह ९ लक्ष्मीः पनाल

अदं नृपति

मंदोत्कवाः कृतास्तेन गुणाधिकतया गुरौ भफलेन सहकारस्य पुष्पो
द्रमद्वयप्रजाः १० नयविद्धिर्न वेराजिसदसञ्चोपदर्शितं पूर्वराभौ वा
वत्पक्षस्तस्मिन्नां भवदुत्तरः १० पंवानामपि धृतानामुत्कर्षे पुषुषु
णाः नवेतस्मिन्महीपाले सर्वे नवमिवाभवत् ११ यथा प्रदुष्का दना
बेद्रः प्रतापात्तपनोयथा तथैव सोभदन्वयोरिजा प्रहृतिरंजनात्
१२ कर्मकणोतविश्रान्ते विशाके तस्य लोचने वक्षुष्मता तुशास्त्रे
ण सूक्ष्मकार्यार्थदर्शिनः १३ लब्धप्रशमनं स्वस्वमथैनं समुप
स्थिता पार्थिवश्रीर्द्वितीये वशरत्नं कजलेक्ष्मणा १४ वार्षिकं स

चना

रघुवंशः जहारेन्द्रो धनुर्जैरंरघुर्दधौ प्रेतोर्थे सो जेनेतौ हिपर्यायो घतकार्मु
 को १६ निर्वहिलघुभिर्मेघैर्भुक्तवर्मासुदुःसहः प्रतापस्तस्य भो
 नोश्चयुपैगं ध्यानशोदिशः १५ पुंरीकातपत्रस्तं विलसत्काश
 वामरः सतुर्विडंबया मासनपुनः प्रापतास्त्रियं १० असादसुमुखेतस्मि
 अंदेवविशदप्रभे तदावक्षुभतां प्रीतिरासीत्समरसादयोः १८ हं
 सः श्रेणीषु तस्मिन्कुमुदत्तुववारिषु विभक्तयः स्तदीयानां
 पर्यस्तायशसामिव १९ रक्षुच्छायानिषादिन्यस्तस्य गो १८
 पुर्गुणोदयं आकुमारकथोद्धातं शालिगोप्योरजगुर्ग्रहः

^{प्रमत्तवत्तव} श्री प्रससादोदयादंभः ^{कुंभः मानिर्गम्य} कुंभयोनेर्महोजैः सः ^{महाभोलेयस्यमः} रघोः परिनिवाशकिश्नुर्भु
^{द्विषतां मनः} द्विषतां मनः २१ ^{मदोरगाः ककुपतः} मदोरगाः ककुपतः ^{सरितां कूलमुदुजाः} सरितां कूलमुदुजाः ^{लीलाखलमनु} लीलाखलमनु
 ३ अनुवकुः ^{प्रापुर्महाक्षास्तस्य विक्रमं} प्रापुर्महाक्षास्तस्य विक्रमं २२ ^{प्रसवेः सप्तपणानामदगुंदिभिर्गहताः} प्रसवेः सप्तपणानामदगुंदिभिर्गहताः
^{असृजयेवतन्नागाः सप्तधेवप्रसुस्रवुः} असृजयेवतन्नागाः सप्तधेवप्रसुस्रवुः २३ ^{सरितः कुर्वतीगाधाः पथश्चा} सरितः कुर्वतीगाधाः पथश्चा
^{श्रुतकर्तमान} श्रुतकर्तमान ^{यात्रीयेपेरयाभासतंशक्तः प्रथमंशरत्न} यात्रीयेपेरयाभासतंशक्तः प्रथमंशरत्न २४ ^{तस्मैसम्य} तस्मैसम्य
^{गुप्तोवद्विर्वाजिनीराजताविधौ} गुप्तोवद्विर्वाजिनीराजताविधौ ^{प्रदक्षिणाविजिनहस्तेनैवजयंददौ} प्रदक्षिणाविजिनहस्तेनैवजयंददौ
 २५ ^{समुत्तमलपयतः शुद्धपालिरयान्वितः} समुत्तमलपयतः शुद्धपालिरयान्वितः ^{षड्विधबलमादायप्रतस्थे} षड्विधबलमादायप्रतस्थे
^{दिग्जिगीषया} दिग्जिगीषया २६ ^{अवाकिरन्वयोदहास्तंलाजैः पौरयोपितः} अवाकिरन्वयोदहास्तंलाजैः पौरयोपितः ^{पृथतेर्मद} पृथतेर्मद
^{रोद्धतैसीरौमघदवायुतं} रोद्धतैसीरौमघदवायुतं २७ ^{सययौप्रथमंप्रावीतुल्यः प्रथमंनवर्हिषा} सययौप्रथमंप्रावीतुल्यः प्रथमंनवर्हिषा

समानौमरुचनौविसमरुचः अपह्नात्युचिष्ठं नौतार्यः

१९

वृत्तिवर्तिकावनेष्टमरु
अणिपसेपः

२ सत्ये हृदये कल
कल फले निजिवेनिष तौ भोग लाभयोः इति गुरुशब्द
प्रवाहः

प्रवाहः

द्विपेक्षितरसीबलरंहसीत्यमरः १

नौभिः साधनैः उद्धृतम्

* अधिपर्यंतं प्रणताः २

वेतस्तन्मिषवेतसीतां
निमाश्रित्यवेतसी ३५

• साक्षात् उन्मूल्य

तस्य भवति हसिष्णुः नायकः

अधिपथतप्रणताः २

निमाश्रित्येतस्य ३५ वङ्गानुत्वायुतरस्मान्नतानासाधनाइत।

न निवर्त्तन्त जयस्तमाना गास्वातोतरपूसः ३ औषादपत्रपत्र

नम्राः २

लघुः कलमा उवते गच्छं। फलैः संवर्धयामासिरुतवा न पति अति मयि

सुखपिताः ३

सतीर्त्वा कपिपुत्रं सखे बहिरुद्रं सखे पिः

1998

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

५५५

लिङ्गाभिमुखीयया च सप्ततामिपरुदस्यमाध्वैतीक्ष्ण्येवैश्वर्ये

11

यं ताहस्तिपकेसु तद्
(पम्पः)

यत् अंकशद्विरदस्य वृयंतौ गंभीरवेदिनः १० पतिः ११ पतिः

अभिज्ञान-सप्तमः

गस्तमभ्युदयः पक्षिहृद्यदन्तशकुनिः

कालिकापुर
बजालिङ्ग.

द्विषां विषयस्य नृणां स्वस्वत्वात् नृणां स्वस्वत्वात् नृणां स्वस्वत्वात् ६१

व्यापककुत्सु सत्रनाराचिदुद्देन सन्मगलस्वातद्वेप्रतिप

६ जयाश्रय ४१ तावूलीनांदलेस्तचरवितापानभ्रमयः नाशिके

लि१

नृणां कालेन योऽनेन शिखं तां ब्रह्मवर्चीनां ब्रह्मीनाम न्यय्यथैताः पानयोः का पश्येत् ।

10

विद्यपः सख्यया जयति

रा मधु-
रघुवंशस्य ४१ सव्योधाः शात्रविवपपुयशः ४२ गृहीतप्रतिमुक्तस्य सधर्मविजयी
नृपः श्रियं महर्षे इनायस्य जहार ननु मेदिनी ४३ ततो वेठातटे नैव फलव
अधि २० त्पूगमालिना अगस्त्या वरितो माशामनाशास्य जयो ययो ४४ ससेन्य
चित २० परिभोगेन गजदानसुगंधिना कवेरीं साधितां पत्युः शंकनीया मिवाकरो
त ४५ बलेरभ्युषितास्तस्य विजिगीषा गता धनः मारीचो दूतहारीता
ना मलयाद्रेरुपैयकाः ४६ ससेनुरखक्षुष्मा मेठानामुत्पत्तिविह्वलः तुल्य
उपत्यको देशा गंधिषु मत्तेभकटेषु फलैरावः ४७ भो विविह्वलमार्गेषु वंदनानां समपि
सन्ना इत्यमरः ४८ नास्त्रं सत्कीर्णा ग्रैवत्रिपदिहो देनामपि ४९ दिशि मेदायते ते जोदधि
णस्यां रवेरपि तस्यामेवरघोः पांथ्य ज्या प्रतापेन विषादित २० ता हि
ध्रुपणिसमेतस्य मुक्तासारं महोदधेः तेन पत्युददुस्तमेयशस्वमिव सं

संलग्नाः ५

राज्ञाः २

वि २ नसो दुस्तः २

२ अपरांतास्तपाश्चात्यास्ते च मर्षा च सो दया इति विं

६९

वास्तवं दनौ

३ सत्ये अनीकं तुरणैः सैन्ये विश्वे
हरस्य क्तं २५ दानुदधि सिंधुः सरस्वती
गरीणी वं अतः

वितं ॥ ५० ॥ सैन्यं विश्वं यथा कामं तदेष्टा ली वं चंदनौ ॥ स्तना विवदिशस्तस्याः
शैलौ मलयददौ ॥ ५१ ॥ असह्यविक्रमः स ह्यंदुस्सुदुरमुक्तं मुहूर्त्तं निता नितं
वमिव मेदिन्याः स्वस्तांशुकमलं चयत ॥ ५२ ॥ युगं तस्यानीकं विसे गठदिः २
रपाश्चात्यानां ५३ दिरपां रौतजयो दतैः रामास्त्रोत्सारितो प्यासीत्स ह्यलक्ष्मण इवा
णविः ५४ नयोः स्तुष्टविभूषाणां तेन केरल योषितां अलक्ष्मणेषु वम
मरुठानां ५५ रेणुणुश्चूर्णप्रतिनिधीकृतः ५६ मरुठानां रौतद्रुतमगमकैतकै
मीनदी ५७ नः ५८ नघो धवार बाणानामयत्नपटवा सतां ५९ अभ्यर्चयत वाहा
शादितैः ३ नो करतु गात्रसिंजितैः मर्मरिः पवनो दूत राजता लीवन ध्वनिः ५९
करानां २ खर्जरी स्कंधनं दानां मेदो दारसुगंधिषु ५९ केषु करिणां पेलुपुत्रा गंडेपु
जन्मः शिलीमुखो ५९ ॥ अवं कोशकिलो दन्वानामायाभ्यर्थितो द किलभ्रयत

खर्जरी वृक्षदुमा अमरः

अलपः कंतु कीनां कंतु कोवार बाणो स्त्रीरुमरः अयत्नसिद्ध वस्त्रवसा दयत्वमगमत्

अलिबाणो शिलीमुखो खर्जरी वृक्षपणो ह्यतिः २२ बंदनां मदीदृशेण मदस्त्रावेण सुगंधिषु
अस्त्री प्रकाशक यस्यान्तरलेकायास्ते पितृणो दसमरः २ वावितः सत्

रघुवंश

॥२१॥

दौ ॥ अपरांतमहीपाल व्याजेनरघुवेकरे ॥५८॥ मत्तेभरदनोत्कीर्ण
 व्यक्तविक्रमलक्षणं ॥ त्रिकूटमेवतत्रोच्चैर्जयस्तंभंकारसः ॥५९॥ पा
 रसीकास्ततो जेतुं प्रतत्ते स्तुलवर्त्मना ॥ इन्द्रियाख्यातिवरिपूस्तत्वे
 ज्ञानेन संयमी ॥६०॥ यवनीमुखपद्मानां सह मधुमदनसः ॥ बालांत
 पमिवाब्जानामकालजलदोदयः ॥६१॥ स्यामस्तुमुलस्तस्य पाश्र्वात्
 रश्वसाधनैः ॥ शार्ङ्गकृजितविज्ञेयप्रतियोधेरजस्य भूत ॥६२॥ भुल्लो
 पवर्जितैस्तेषां शिरोभिः शमश्रुलैर्मही ॥ तस्तारसरिचाव्याप्तैः सक्षो
 द्रपटलैरिव ॥६३॥ अपनीतशिरस्त्राणाः शेषास्तंशरणययुः ॥ प्रः
 णिपातप्रतीकारः संरंभो हि महात्मना ॥६४॥ विनीयते स्म तयोद्यामधु ॥
 भिविजयः श्रमे ॥ आस्तीर्णाजिनरत्नासु द्राक्षावल्लयभूमिषु ॥६५॥

बालातपसु
किं तत्कृतं
विश्वः

॥शिव॥

॥२१॥

त्र ५५

ततः प्रतस्ते कौबेरीभिस्त्वातिवरघुर्दिशं ॥ शरैस्तेरिवोद्दिद्यानुद्विष्ट
 न्नस्वानिवा ॥६६॥ जितानजयस्तानिव हत्वा रथपुरःसरान् ॥ महापौवमि
 वौर्वाग्निः प्रविवेशोत्तरपथं ॥६७॥ विनीताध्वस्य मास्तस्य विकृतीराविव
 हृतैः ॥ धुं दुवुर्वाजिनस्कंधा ॥ लङ्गनकुंकुमकेसरान् ॥६८॥ तत्र दूणावरो
 धानां भक्तुष्वयत्तविक्रमं ॥ कपोलपाटनादेशी बभूव रघुवोद्यते ॥६९॥
 कंबोजाः समरे सोढुं तस्य वीर्यमनीश्वराः ॥ गजालानपरिक्लि
 ष्टैरक्षौटैः सार्धमानताः ॥७०॥ तेषां सदैव भयिष्ठास्तु गदविपारा
 शयः ॥ विविशुस्तं विशां नाथमुदन्वंतमिवापगाः ॥७१॥ ततो गौरी उगु
 रंशौलमारुरोह रश्वसाधनः ॥ बद्धयन्निवतत्कृतानुद्धतधातुरेणुभिः ॥
 ॥७२॥ शशंसतुल्यस्त्वानां सैन्यघोषसंभ्रमः ॥ एहो शयानां सिंहा
 नापरिवृत्या विभो कितं ॥७३॥ भर्जेषु मर्मभिः क्रीवकध्वं हतवशा
 नि

वि

तद्वत्प्रत्यय

॥३॥

॥३॥

॥ रघुवश ॥
॥ २२ ॥

गंगासीकरिणोमोगेमिरुतस्तंसिषेविरे ॥ १०॥ विशाश्रमुर्नमैरूपां
डायास्वाध्यास्यसेनिकाः ॥ ११॥ हृष्टोवासितासंगा निषण्णमगना
भिभिः ॥ १२॥ सरलासक्तमातगैर्येवयस्फुरितकिषः ॥ १३॥ आसन्नोषध
योनेतुर्नक्तमस्नेहदीपिकाः ॥ १४॥ तस्योत्तरहृनिवासेषुकंठरज्जुस
तत्वशः ॥ १५॥ गजवर्षाकितेभिः शशंसुर्देवदारवः ॥ १६॥ तत्रजन्यरघो
घैरिंपार्वतीयैर्गीणैरभूत् ॥ १७॥ नाराचक्षेपणीयाश्मनिष्येषोत्पत्तिता
नलं ॥ १८॥ शरैरुत्सवसंकेतासकृत्वा विरतोत्सवान् ॥ १९॥ जयादाहरणं
बाहोर्गीपयामास किंनरा ॥ २०॥ परस्परस्यविज्ञातस्तेषूपायनपा
णिषु ॥ २१॥ राजाहिमवतः सारोराजः सारोहिमाद्रिणा ॥ २२॥ तत्राक्षोभ्य
यशोऽर्शोनिवेश्यावरुहैरुसः ॥ २३॥ पौलस्त्यलुलितस्यादेराददानश्व
द्रियं ॥ २४॥ चकपतीर्णलौहित्येतास्मिन्प्राजातिषेश्वरः ॥ २५॥ तद्राजा
रा २ रा २

॥ २२ ॥

नतंप्राप्तैः सहकालागुरुदुमैः ॥ २६॥ नप्रसेहेसरुद्धार्कमधारा
वर्षिदुर्दिनं ॥ २७॥ रथवर्त्मरजोप्यस्यकुतएवपताकिनी ॥ २८॥
तमीशः कामरूपाणामत्याखंडलविक्रमं ॥ २९॥ भेजेभिन्न
कूटैर्नागैरन्यानुपरुरोधये ॥ ३०॥ कामरूपेश्वर
स्यस्तेहेहेमपीठाकिदेवता ॥ ३१॥ रत्नपुष्पोपहारेणछा
यामानवपादयोः ॥ ३२॥ इतिजित्वादिक्ष्मशोर्निष्ठुर्न्य
वर्ततरथोद्धतं ॥ ३३॥ रजोविश्रामयन्राज्ञां कृत्रशन्ये

सगळं

॥ रघुवंश ॥

॥ ३३ ॥

पुमौलिषु ॥ ८६ ॥ सविश्वजितमारेभेयज्ञं सर्वस्वदक्षिणां ॥ आ
 दानं हि वि स र्गाय सतां वारिमुत्तारवैमि ॥ ८७ ॥ सत्रांते सवि
 वसवः पुरस्त्रियाभिर्गुर्वभिः शमितपराजयव्यलीकान्
 ॥ काकुत्स्थः श्विरदिरहोत्सुकावरोधान्वाजन्यान्स्वपुरनि
 वृत्तयेनुमेने ॥ ८८ ॥ तेरेखाध्वजकुलिशातपत्रविहंसं प्राजः
 श्रवणयुगं प्रसादलभ्ये ॥ प्रस्थानप्रणतिभिरंगुलीषु यक्रु
 मौलिस्त्रय्युतमकरंदरे ॥ पुगौरं ॥ ८९ ॥ ॥ इतीश्वरचु ॥ शिव ॥
 वंशे महाकाव्ये काळिदासकृतौ रघुदिग्विजयो नाम चतुर्थः सर्गः ॥ ८९ ॥

ਅੰਤਿਮ ਨਿਰੀਖਣ: ੨੦੧੭

परंतप्य

नामा २१ कामं नृपाः सन्ति सहस्रशो न्ये राजन्वती मधुर नै न भूमिं नक्षत्र ताराक्ष
ग्रहसंकुलापि न्योतिष्मती वंदमसैव रात्रिः २२ क्रिया प्रवक्ष्याम्यमध्वरा एवम
जस्रमाद्रुत सहस्रनेत्रः शय्याश्चिरं पांडुकपोल उंबानंदारशून्या नलकांश्च का
र २३ अनेन वैदिक सिगह्यमाणं पाणिं वरेण्येन कुरु प्रवेशे प्रसादवाता
यन संस्थितानां नाने त्रोत्सवं पुष्पपुरांगनानां २४ एवं तयोक्ते तं मवेक्ष्य किं चि
द्विस्त्रंसि दूर्वा के मधुकमाला रुजुप्रणाम क्रिययेव तं त्वी प्रत्यादिदेशै न
मभाषमाण २५ तां सैव वेत्र ग्रहणे नियुक्ता रज्जांतरं नरा राजसुतां मिनाय
सुमीरणे लुके वतरं गले खापद्मांतरं मानसराजदुर्सी २६ जगाद्वेनामयमं
गनायः सुरांगना प्रार्थितवयौ वनश्रीः विनीतनागः किले स्त्रवकौ रैरैट्टपदं
भूमिगतोपि भुंक्ते २७ अनेन पर्यासयता मुविंदन्मुक्ताफलं सुलतमांस्तने

इंद्रुनली ६२

۱۱۱

गुरु ३

राष्ट्र

अवतार

कल्पितयशःशः यत्तत्त्रकारेःभा

गजशास्त्रवत्कृतिः

३१ वंशसंघु प्रत्यर्पिताः शत्रुविलासिनीमुन्मुद्यस्त्रेण विनैवहाराः ३२ निसर्गभिन्ना
 स्पृष्टमेकसंस्क्रमस्मिन्दूयं श्रीश्वरस्वतीश्वर कांत्यागिरासुत्तयावयो
 ग्यात्वमेवकल्याणितयोस्तृतीया ३३ अथांगसजादवतायविवक्षुयतेतिज
 न्यानवदकुमारी नासौनकाप्योनववेदसम्यग्दृष्टेनसाभिन्नरुचिर्दिलोकः
 ३४ ततःपरंदुःप्रसहंपरेषानपंप्रयुक्ताप्रतिहारभूमौ निदर्शयामासवि
 शेषदृश्यमिदंनवोत्थानमिवेदुमयै ३५ अवतिनाथोयमुदयबद्धविशाल
 वक्षस्तनुर्धनपथ्यः आरोप्यवक्रभूमिमुद्वृतेजास्त्वदेवयंत्रोल्लिखितोविभक्ति
 ३६ अस्यप्रयाणेषुसमग्रशक्तेर्येसैर्वाजिभिरुद्धतानि कुर्वतिसानं
 तशिखामणीयैनांप्रभापरोद्वास्तमयंरजांसि ३७ असौमहाकालनि
 केतनस्यवसन्नहरेकिलचंद्रमौलेः तमिस्रपक्षेगिसहप्रियाभिज्योत्स्ना

३८ वंशसंघु प्रत्यर्पिताः शत्रुविलासिनीमुन्मुद्यस्त्रेण विनैवहाराः ३९ निसर्गभिन्ना
 स्पृष्टमेकसंस्क्रमस्मिन्दूयं श्रीश्वरस्वतीश्वर कांत्यागिरासुत्तयावयो
 ग्यात्वमेवकल्याणितयोस्तृतीया ४० अथांगसजादवतायविवक्षुयतेतिज
 न्यानवदकुमारी नासौनकाप्योनववेदसम्यग्दृष्टेनसाभिन्नरुचिर्दिलोकः
 ४१ ततःपरंदुःप्रसहंपरेषानपंप्रयुक्ताप्रतिहारभूमौ निदर्शयामासवि
 शेषदृश्यमिदंनवोत्थानमिवेदुमयै ४२ अवतिनाथोयमुदयबद्धविशाल
 वक्षस्तनुर्धनपथ्यः आरोप्यवक्रभूमिमुद्वृतेजास्त्वदेवयंत्रोल्लिखितोविभक्ति
 ४३ अस्यप्रयाणेषुसमग्रशक्तेर्येसैर्वाजिभिरुद्धतानि कुर्वतिसानं
 तशिखामणीयैनांप्रभापरोद्वास्तमयंरजांसि ४४ असौमहाकालनि
 केतनस्यवसन्नहरेकिलचंद्रमौलेः तमिस्रपक्षेगिसहप्रियाभिज्योत्स्ना

४५ वतोनिर्विशतिप्रदेशान् ४६ अनेनयूनासहपार्थिवेनरंभोरुक्चिन्मसोरु
 विस्ते क्षिप्रातरंगानिलकंपितासुविहर्तुमुद्यानपरंपरासु ४७ तस्मिन्
 ४८ नमिद्योतित्वं धुपद्येप्रतापसंशोषितशत्रुपंके वबंधसानोत्तमसौकुमा
 र्याकुमुदतीनानुमतीवभावं ४९ तानयतस्तामरसांतराभामनूपराजस्यगुणार
 न्तां विद्यायस्त्विहललितोविद्यानुजंगरुभयः सुदतीसुनतदा ५० संप्रा
 मनिर्विहसदस्वबाहुरुद्यदशह्रीपनिखनयुपकः अनन्यसाधारणरजश
 दोवभूवयोगिकलकीर्तवीर्यः ५१ अकार्यवितासमकालमवप्रादुर्भवश्री
 पथ्यःपुरस्तात् अंतःशरीरस्त्रपियःप्रज्ञानांप्रत्यादिदेशावनयंविनैव ५२
 ५३ जावंदहनिष्यदनुजेनयस्याविनिर्वाणसत्क्रवरपररा कारादहनिर्जितवा

५४ मोवीज्यासिंजिनीगुणाः स्वमरः

श्वरः ५५

२५५ मायो न जन्म मयामरः २५५ प्रकाशः निमित्तः २५५ वतायः मन्ता मोदति अमरः २५५
 २५५ वंशः २५५ सबेन लंके श्वरे रोगा धितमा प्रसादात् २५५ तस्यान्वये भूपतिरेष जातः २५५
 २५५ प्रतीप इत्यागमः २५५ मन्त्री येनाश्रितः संश्रयतापस्तः स्वभावलो लेख्यमशः २५५
 २५५ प्रमदः २५५ आयोधने हस्तगतिं सहायमवाप यः क्षत्रियकालरात्रिं २५५
 २५५ धारां सिताराम परश्वधस्य संभावयत्युत्पलपत्रसारां २५५ अस्या २५५
 २५५ कलक्ष्मी भवदीर्घा होमी हिष्मती वप्रनितं वकांची प्रासादजा २५५
 २५५ लैजलवैणिरम्यारिवायदिप्रक्षितुं मस्तिकामाः २५५ तस्याः प्रकामप्रियद २५५
 २५५ शनोपिन सक्षिती शोरुवये बभूव शरत्प्रमृष्टं बुधरोपराधः शशीवपयी २५५
 २५५ स कलोनलिन्याः २५५ सास्तरसेनाधिपति सुषेणमुद्रिश्येद शान्तरगीतकी २५५
 २५५ ति आश्चार शुद्धे भव्यवंशदीप्युद्धांतरक्ष्या जगदेकुमारी २५५ नीपान् २५५
 २५५ रेवा तुर्महासामोद्भवाम २५५ प्रकाशकः २५५ गदव्यतापां वाणि २५५ मन्त्रिकमं प्रका मं पर्याप्तं नि कामे संययौ २५५
 २५५ कलकन्यको अमरः २५५ शुद्धं तन्वावरोधः स्यादरक्षामन्त्रियां २५५

पुष्पाणां शय्यापु यशस्या नदवश्च ते प्रनालाश्च नदुचवालाः २५५ प्रवालाः उत्तराय श्यामदुः पुष्पशय्यामस्मिन् २५५ अरिष्यतः २५५

२५५ यः पार्थिवरघयुना पुण्येयमाश्रित्य परस्परं स सिद्धाश्रमं शांतमेव त्यसत्वेन २५५
 २५५ सगिकोप्युत्सस्ते विरोधः २५५ यस्यात्मदेहेन यनाभिरामाकांतिर्हिमांशोरि २५५
 २५५ वसन्निविष्टा हर्म्या यसंस्तुल्लो कुरे पुतेजोविषहं रिपुमंदिरेषु २५५ य २५५
 २५५ स्यावरोधस्तनवंदनानां प्रक्षालनाद्धारि विहारकलो कलिं कन्यामधुरांग २५५
 २५५ तापि गंगेर्मिसंस्तजलेव भाति अजेनैताक्ष्यालिलकालिचेन मणिं विसृष्टं २५५
 २५५ यमुनो कसावाः वक्षस्तुल्या पिरुविंद्या नः सेकोस्तभं प्रेपयतीव विंदुः २५५
 २५५ संभाव्य भर्तारममुं युवानम्युप्रवालोत्तरपुष्पशय्ये वंदावनेत्ररथा २५५
 २५५ दन्तनिर्विशयतामुदरियोवनश्रीः २५५ अध्यास्य वामः पप्रतोक्षिता निशैले २५५
 २५५ यनद्वानिशिकतलुनी कालाधिनां प्रादृषिपश्यत्यंकांता सुगोवर्द्धनकंदरा २५५
 २५५ सु २५५ नपंतमोवर्तमनो जनाभिं साव्यत्यागादमैव धर्षा वित्री मैहीधरं मार्ग २५५
 २५५ अमरः २५५ २५५ नर्माकावे २५५ २५५

र. वंश ६

२५६

३५

वरागदुपेतस्वोतोवहासागरगामिनीव ५२ अथांगदुर्लभं भुजं भुजि प्यादे
 मांगदनामकलिंगनाथं आसेदुषीसादितशत्रुपक्षं बालमबालेदुमुनीवभा
 धे ५३ असौमहेद्रादिसमानसारः पतिर्महेद्रस्यमहोदधेऽश्रयस्यक्षरत्ने
 न्यागजशूलनयात्रासयातीवपुरोमहेद्रः ५४ आघातलेखसुनुनो
 भुजाभ्यां विविधैर्यथापभृतांपुरोगः रिपुः श्रियासाजनबाधसकबंदील
 तानामिवपदुतीह ५५ यमात्मनः सधृष्टनि सन्निविहं हंमद्रध्वनित
 जितयामतयः आसादवातायनदृश्यवीरिः प्राबोध्यत्यर्णवरावसुसं
 ५६ अनेनसाद्विहंरांबुशशेस्तीरिपुतालीवनमर्मरेषु द्वीपांतस
 नीलैतवंगपुष्पैपारिलतस्वेहकंवा मरुद्भिः ५७ प्रालोभिताप्याहृतिलो

विजिह्व ५७ वायस्यसेकोवाषसेको अनेनसाहितोस्वो क मो अनेनो वायस्यसेको यमो
 चमेने ५७ अनेनसाहितोस्वो क मो अनेनो वायस्यसेको यमो

पुर्वशिक्षितां ५

पुर्वशिक्षितां ५

अनेन

आयप्राता

अस्मिन्निति
 अस्मिन्निति
 अस्मिन्निति

भनीयाविद्वन् राजावरजातयैवं तस्मादुपावतेतद्दूरक्ष्णानित्यैवलक्ष्माः
 प्रति कूलदैवात् ५८ अथोरगाख्यं पुरस्यनाथं होवारिकीदेवसमानमेत्य
 इतश्चकोराक्षिविलोकेतिपूर्वीनुशिष्टा निजगादभोज्यां ५९ पांड्योयमंसा
 पिलैतेवहारः कृत्तांगरागोहरिवंदनेन आभातिबालातपरक्तसानुः सनिर्घ
 रोद्रारइवाद्रिजः ६० विंध्यस्यसंस्तभमितमहादेर्भिः शेषपीतोऽप्रितसिं
 धुराजरापीत्याश्रवमेधावभर्ता र्द्धमर्तेः सौस्नातिको यस्य भवत्यगस्त्यः
 ६१ अस्यंहरतासवतादुवुरापयेनेद्रलोकावजयायदस्तापुपुरजनस्था
 नविमर्दशंकीसंधायलंकाधिपतिः प्रतस्ते ६२ अनेनपाणोविधिवद्रही
 तेमहाकुलीनेनमहीगुर्वरत्नानुविद्वान्वमेरबलायादिशः सपत्नीभवद

२. वंशसं ६ दक्षिणस्याः ६३ तांबूलवल्लीपरिणामपूगास्वलालतालिङ्गितचंदनासु तमालप
 २६६ आस्तरणासुरंतुप्रसीदशश्वन्मलयस्कलीषु ६४ रोदीवरश्यामतनुर्नपोसौत्वंरो
 २५ वनागौरशरीरयष्टिः अन्योन्यशोभापिरिवृद्धयेवांयोगस्तडितोयदयो। रिवास्त
 ६५ स्वसुविदभाधिपतेस्तदीयोलेभेतरेतसिनोपदेशः दिवाकरादर्शनवद
 नयंरिवी कोशेनक्षत्रं तंमैरिविंदो ६६ संसारिणीदीपशिखेवरात्रोयंयंयतीयायपतिं वरा
 सा नरेदमार्गाद्वद्वपपेदेविवर्णनावंससभूमिपालः ६७ तस्योरघोः सुनुरुपसि
 तायावर्णितमीनेतिसमाकुलोभ्रत वामेतरः संशयमस्यबाहुः केयूरबंधोत्सि ६८
 तैर्नुनोद ६८ तंप्राप्यसर्वावयवानवद्यवाएवर्ततान्योपगमाकुमारी नहिप्रफुल्ल
 ६९ सहकारमेत्यरक्षांतरक्षैकांतिरुदालि ६९ तस्मिन्समावेशितचित्तवित्तिमिंदुप्र
 भानिंदुमतीविलोक्य प्रचक्रमेवकुमनुक्रमेज्ञासविस्तरंवाक्यमिदंसुनंदा ७० इ

३. प्रेक्षिताशिता २
 स्वाकुवंश्यः ककुदंनपापाणां कौकुल्लइत्याहिलक्षणेभ्रत काकुल्लशब्दंयतनुभ
 तेह्लाह्यंदयत्युत्तरकोशलैदाः ७१ महेंद्रमास्त्रायमहोक्षस्तेयः संयितिप्रान्त
 ७२ राव
 सपिनैकिलैलः वकारवाणैरसुरांगैर्नागांगुस्त्रीप्रोषितपत्रलेखाः ७३ रोराव
 तास्फालनविश्लयंयः संघट्टयन्गदमंगदेन उपयुषस्वामिपिमूर्तिमय्याम ७४
 ७५ सनंगोत्रभिदेषितछो ७५ जातः कुलेतस्य किलौरुकीर्तिः कुलप्रदीपोनपतिदि
 लीपः अतिघट्टेकोनशतक्रतुत्वे शक्राभ्यस्तयाविनिहंतयेयः ७६ चस्मिन्मही
 रा शासतिवाणिनीनां निद्रां द्रविहायोर्ध्वपथे गतानां वातोपिनासं सयदंशुको
 निरीकैवयेदाभरणायहस्तं ७७ पुत्रोरधुस्तस्यपदं प्रसीत्सिमहाक्रतोर्विश्वजितः
 प्रयोक्ता वतुर्दिगावर्जितसंभ्रतां योम ७८ रात्रशेषामकरोद्विभ्रतिं ७९ आरु
 दमदीनुदधीन्प्रीतिर्भुजंगमानां वसतिं प्रविष्टुं ८० उध्वं गतं यस्य नवानुबंधीय

र. वं. स. ६ शः परिकुत्तु नियन्त्रयात् ७० असौ कुमारस्तमजो नुजातस्त्रिविधपस्येवपतिर्नयंतः
 ७१ उर्वरधुरयो भुवनस्य चित्रा धुर्येण दम्प्यः सदृशी विभर्ति ७२ कुलेन कांस्यावयसा
 नवेन पुणे श्रुते स्तेर्विनयप्रधानेः तैस्त्वमात्मनस्तत्त्वममुं दृष्टी चरत्वं समागच्छ
 पुकां वनेन ७३ ततः सुनंदाववतावसाने लज्जोतनूत्कृत्यनरेद्रकन्या दृष्ट्वा प्र
 सादामलयाकुमारं प्रत्यग्रहितसंवरणसूत्रेव ७४ सायूजितस्मिन्नभिषोला
 बंधं शशाकशालीनितयानवुक्तं रोमां बलक्ष्येण सगात्रयष्टिं भित्वा निराक्राम ७५ तेनो गत
 शकैः कौरवैः ७६ तथा गता यौ परिहासपूर्वसख्यां सखीवैत्रधरावभाषि आर्ये
 ब्रजा मोन्यत इत्यथैतां वधूरस्य आकुटिलं ददर्श ७७ साक्षर्यगौरं रघुनंदनस्य
 यात्री धात्री कराम्यां करभोपमोऽस्मि आसंजयामास यथा प्रदेशं कंठे गुणं मूर्त
 निवानुरागं ७८ तया लज्जामंगलपुष्पमप्याविशालवक्षस्तुलुलंबयासः अ
 आक्राम ७९

मंस्तु कंठार्पितवा दुपाशं विदर्भराजा वरजां वरेण्यः ८० शशिनमुपगतेयं कौमु
 दीमेघमुक्तं जलुनिधिमनुरूपं जद्रुकेन्यावतीर्णा इतिसमपुण्यो गप्रीतयस्त
 त्रपौराः अवणकैरुन्तपाणामेकवाक्यं विवधुः ८१ प्रमुदितवरपक्षमेकतस्तस्मि
 तिपतिमंडलमन्येतो धितानं उपसि सरद्वपफुल्लपत्रं कुमुदवनप्रतिपन्ननि
 द्रमासीत् ८२ श्रीः इति श्रीरघुवंशे महाकाव्ये काळिदासकृतौ स्वयंवर
 वर्णनो नामोष्ठः सर्गः ॥ श्रीः ॥ श्रीः ॥ श्रीः ॥ श्रीः ॥
 अथोपयंत्रासदृशेन युक्तं स्कंदेन साक्षादिव देवसेनां स्वसारमादाय विद
 र्भनाथः पुरप्रवेशाभिमुखी बभूव ९ सेनानिवेशान् पृथिवीभुजोपि जगु
 र्विनात यदमंदभासः भोज्यां प्रतिव्यर्थमनारुणत्वाद्देवपुत्रेषु वसाम्य

रवं सं ० स्तयोः २ सान्निध्ययोगात्किलतत्रशयाः स्वयं वर्गोक्षोभक्ततामभावः
 काकुत्स्तेषु दिश्यसमतोपिशशाभनेनाक्षितिपल्लोकः ३ तौ वत्स
 कीर्णभिनवोपवारमिंद्रायुधघोतिततोरणांकं वरः स्वध्वासहारा
 जमार्गप्रापध्वजकायनिवावारितो हं ४ ततस्त्वदालोकनतत्पराणां सो
 धेषु वामीकरजालवत्क वभ्रवुरितुं पुरसुंदरीणां त्यक्तान्यकार्याणि वि
 वेष्टितानि ५ आलोकमार्गसहसा ब्रजंत्या कया विदुदृष्टनवांतमा
 ल्यः बद्धेन संभावितरवतावकरेण रुद्धोपि हिकेशपाशः ६ त्रसाच्च
 कालंबितमप्रपादमाक्षिप्य काविल्वरागमेव उत्सृष्टलीलागतिरा

गवाक्षादलैर्त्तकांकांपदवीततान ७ विलोचनंदक्षिणमंजनेन संभाव्यतद्वि
 तवामनेत्रा तथैव वातायनसन्निकर्षययौ शलाकामपरावहंती ८ जाकांतरप्रवि
 तदृष्टिरन्याप्रस्थाननिजान्तबबं धनीवी नाभिप्रविष्टा भरणाप्रनेण हस्तैस्तनत
 स्थाववलेख्यवासः ९ अर्द्धावितासत्वरमुक्षितायाः पदेपदेदुर्निमित्तगकंती
 कस्याश्चिदासीदस्य नातदानीमपुष्टुभूत्तपितस्त्रशेषा १० तासां मुखैरावसे
 गंधगर्भैर्व्याप्तान्तराः सांद्रकुलहलानां विलोकेन च मरिगेवाक्षाः सहस्रपत्राभ
 रणाववासन ११ ताराध्वं दृष्टुमिवापि बंशो नायोनं नमुविषयोतराणि तथा
 दिशोपेदियद्वनिमार्गसर्वात्मना वसुरिवप्रविष्टा १२ स्थानैर्वताभूपतिभिः परो युक्त
 क्षोः स्वयं वरं साधुममस्तभाज्या पप्रवना रायणमन्यथासौ लभतकांतं कथमा

रु. वं. स. ७ तै. तु. ल्यं १३ परस्परैणास्यदणी यशोभनवेदिदं दं ह मये जयिष्यत अस्मिन्द्वये रु
 पविधानयत्नः पत्युः प्रजातां विफलो भविष्यत १४ रतिस्मरणेन तमिर्बभूव तोरा
 सौ स ह सेषु तथा हि बाला धैते यमात्मप्रतिरूपमेव मनो हि जन्मांतरसंगतिं १५
 इत्युक्ताः पारवधसुखेभ्यः शृण्वन्कथाः श्राक् सुखाः कुर्मः उमासितं मंगलसंवि
 धाभिः संबन्धिनिर्मा प्रसमाससंद १६ रतुभिः कालापकं ततो वतीर्या शुकर
 पुण्ड्रिकायाः सकामरूपेश्वरदत्तहस्तः वैदर्भनिर्दिष्टमथो विवेश नारीमना सीव व
 तु धमेतः १७ महार्हसिंहासनसंश्रितो सौ सरत्नमध्यमधुपर्कमिश्रं नोजोपनीतं
 वडुकूलयुग्मं जग्राह सार्धं वनिताकराक्षैः १८ डुकूलवासाः सवधसमीपं निन्येव

वधूनां नेत्रैः

वधितामीपं

मन्त्रगम्यं २

आम्रशतोरसालो सौ हसमरः ४

प्रकोष्ठस्तस्य वा

विनीतैरवरोधरक्षैः वकासमीपं फेरफेनरजिर्नवैरुदन्वानिव बंदुपादैः १९ तत्राति
 तोभोजपतेः पुरोधाद्गुल्वाग्निमाज्यादिभिरग्निकल्पः तमेव चाधाय विवाहसाक्ष्ये वधू
 वरौ संगमयां बभूव २० हस्तेन हस्तपरिग्रहवधाः सरजसनुः सुतरो बभासे अ- असंतं ३
 नेतराशोकलताप्रवालप्रायैव वृत्तः प्रतिपल्लवेन २१ आसीद्धरः कटिकितप्रकोष्ठः
 स्विदं ललिस्विनां गुलिः संवदते कुमारी तस्मिन्द्वये तस्मात्तन्मात्मकं वृत्तिः समं विभक्तवमनो तु सं ५
 ज्ञाता स विन २२ तयोरप्योगप्रतिवृष्टिर्निक्रिया समापत्तिविवातितानि २३ द्रुयं व्रणामा न परावृत्ता
 शिरमनोत्तामन्योन्यलोलाविनिलोचना नि २४ प्रदक्षिणप्रक्रमणात्केशानोरुदर्वि लज्जित
 दूयं २५ पस्तन्मिथुनं वकारं मेरोरुपांतेष्विव वर्तमानमन्योन्यसंसक्तमोक्षयामं २६ नि ह
 का २७ वीला २८ वगुवगुसुणाप्रयुक्ता वधू विधातुप्रतिमनतेन वकारसामं तव कोरनेत्रा ल पक्षिविशेष
 ग्जावतीलाजविसर्गमग्नौ २९ हकिंशमीपिल्लवलाजगंधी पुण्यः केशानोरुदिया
 महती ३० नि युक्ता ३१ यामां ३२ हिकती ३३ यं प्रदक्षिणी ३४ केशानुः पक्षिकानक अभ
 ३५ वंतं समिधा ३६ यं कृतं ३७ केशानुः प्रावकीन ३८ वम ३९
 ४० रती ४१

नैष्ठिकवचनं
 आदिदत्तं ध्यायितुं स्वच्छोदकात्
 सप्तमः ॥ १ ॥
 यथमः कपोलसंस्पर्शितः सतस्यामुद्रतर्कणोत्पलताप्रपदे २५ तदंजनकैदस आदीभा
 ०० प्रान् माकुलासंप्रमत्तानवीजांकुरकर्णपूरं वधूमुरवंपाटलगुलेखमावारधमग्रहणाद्यभ
 स्मृतै ॥ २० ॥ तौस्तौतैर्बधुमतानराजापुराधिभिश्चक्रमशः प्रयुक्तं कन्याकुमारिकनकास कृतं
 अनुभूता नस्त्रावाप्रीक्षा तारोपणमन्वैरुता २८ हस्तिस्वसुनेजिबुलप्रदीपः संपाद्यपाणि
 विदेहः यदहं सराजा महीपतीनां पृथगर्हणार्थं समादिदेशाधिकृतानधिष्ठीः २९
 हर्षद्वयो लिगेर्मुदः सहेतविक्रियासे दूदाः प्रसन्नाश्च वारुणैर्कौः वैदर्भमामं त्रययुस्तदी
 कपदेन ॥ ३० ॥ योप्रत्यर्पणमुपदाह्येन ३० सराजलोकः कृत पूर्वसंविदांमसिद्धासम
 रेणलभ्य आराध्यमानः प्रमदाभिषंतदाहृत्यपंधानं जनस्यतस्मै ३१ म
 तीपिवं क्रथकैशिकानामनुष्ठितानंतरं जाविवाहः सैत्वानुरूपोदरणी
 कृतः तं श्रीः प्राप्तापयद्दधवमन्वगाव ३२ तिस्रस्त्रिलोकीप्रथितेनसा
 नोककादिकुर्दियसनाचोन्नयंवत्त

कोशः २
 द्विजनेन मार्गे विसतीरुपित्वा तस्मादपावर्तत कुंडिनेशः पर्वत्येसोमद
 वास्करभैः ३३ प्रमन्यवप्रागपि कौलेंद्रे प्रत्यकुमान्तस्वतयाबभूवुः अतो नृपा
 श्रक्षामिरे समेताः श्रीरत्नैर्लभं नतस्त्रौ त्मजस्य ३४ तमुद्रहंतं पथिभो
 जकन्यारुरोधराजन्यगणः सदृष्टः बलिप्रदिष्टाश्रियमाददानीं त्रैविक्रमपा
 दमिवेंद्रशत्रुः ३५ तस्याः सरक्षार्थं मनस्ययोधमादिश्यपित्र्यं सन्निवंकुमारः
 संप्रदीत्या धिंववाहिनीतां ज्यैष्ठ्यैश्ची शोण इवांतरंगः ३६ पत्तिः पदातिरधभागार
 धितं रथशस्तरंगसादीत्तुरगाधिसृग् ॥ युंती गजस्याभ्यपतं जसं तुल्य ३७
 प्रतिदं द्विभूतयुद्धं ३८ नदत्सत्तयेधविभाववाचो नोदीरयतिस्मकुलो
 रणारपदेशान् बाक्षरेवरेवपरस्परस्यनामोर्जितं वापभतः शशंसुः ३९ कु
 स्थापितः संयतिरेणुरश्वैः सादीकृतः स्यरनवशक्तेः विस्तारितः कुजरव
 ५० शोणगजतदजोतो ५१
 ५२ पादाजोतो ५३

र. क. शास. ७ पीतालैः रनुक्रमेणोपरुधसूर्ये मं ३६ मत्स्यध्वजावायुवशाद्विदीर्णमिरैः श्री ३
 ७० प्रहृष्टध्वजिनीरजांसि वभुः पिबंत परमार्थमत्स्याः पर्याविलानीवनवोदका
 नि ७० रथोरथांगुध्वनिनाविजज्ञे विलोछंटा कणितेन नागः स्वभर्त्ता
 ७० मं प्रहणादुभ्रवसादेरजस्यात्मपराबोधः ७१ आह्वयतालेचनमार्गमावे
 ७० संशाम् जौरजोधकारस्य विजंभितस्य अस्त्रक्षताश्च द्विपवीरजन्मा बालारुणा
 भद्रधिरप्रवाहः ७२ सखिभमकः क्षतजेनरेणुस्तस्योपरिष्ठात्पव
 नावधूतः अंगारशेषस्य द्रुताशनस्य पूर्वोद्धिताधूम इवावभासे ॥
 ७३ प्रहारमूर्छापगमेरथास्थायंतु नृपालभ्य विवर्तताश्चान्न ये सा
 दितालक्षितपूर्वकेतुं नेवसामर्षतयानिजघ्नुः ७४ अप्यर्द्धमार्गपि

श्रीललाशायनमः

७५ अन्वातेहजोते ७५

२ ३३ कां इतरप्रस्यादिनिर्भनं २

रवाणलूनाधनुर्भृतांहस्तवतांष्टषल्काः संप्रापूरेवात्मजवानुवृत्त्यापूर्वार्द्धभागैरुफ
 लिभिः शरव्यं ७५ आधोरणानांगजसन्निपाते शिरांशिवकैर्निशितैः क्षुरपैः ह
 तान्यपिश्येननखायकोटिव्यासक्तकेशानि विरेणपेतुः ७६ पूर्वप्रहृष्टानि नचा
 नेमूयः प्रतिप्रहाराक्षमैश्वर्यसादी तुरंगमस्केधानिषमदेहं प्रत्याश्वसंतैरिपुमाव
 कांक्षै ७७ तनुव्यजावर्मभृतां विकोशैर्बृहत्सदंतेष्वसिभिः पतद्भिः उद्यतमग्निं शम
 यांबभ्रवुर्गजाविदिग्नाः करसीकरण ७८ शिलीमुखोत्कृताशिरःफलाढ्यायुतैः शिर
 स्त्रैश्चक्षुषकोत्तरेवा रणरक्षितः शोणितमद्यकुल्यारराजमृत्योरिवपानभूमिः ७९
 उपातयोर्निष्पुषितं विहंगैरुक्षिप्यतेभ्यः पिशितप्रियापि केयूरकोटिक्षततलुदेशाशि
 वाभुजछेदमपावकार ५० कश्चिद्विषत्सुहृतेनतमांगः सद्यो विमानप्रभुतामुपेस
 ५१ वा मांगमसक्तसुरांगनस्वनत्यक्ते बंधं समरेदृशी ५२ अन्योन्यसूतान्मथना
 दभृतां तावेवसूतौ रथिनौव कौचित् व्यश्वौ गदाव्यायतसंप्रहारौ भग्नायुधौवा

र क सं ७

५२

कुं विमंदिनिष्ठौ ५२ परस्परैण क्षतयोः प्रहर्त्रौ रक्तवायोः समकालमेव अमर्त्य
भावेपि कयोश्चिदासीदेकास्तरः प्रार्थितयोर्विवाधरः ५३ युदावुनौ तावितरेव शरस्माद्
संभंगं जयं वापतुरव्यवस्थं पश्चात्पुरो मस्तयोः प्रवृद्धौ पर्यायवत्येव मदाणीमीवी
५४ परेण भावेपि बले महौजाय यावज्जन्तः प्रहर्त्रौ रक्तवायोः समकालमेव अमर्त्य
भीररेणेन यतो हि कक्षस्तत एव वदति ५५ रथी निष्पंगी कवरी धनुष्मान दत्तं सरा
जन्यकमेकवीरः विलोडयामास महावराहः कक्षक्षयो दृत्तामिवाणीवां नः ५६
सदक्षिणं तूणमुखे वामं व्यापारयन् हस्तमलक्ष्यताजौ आकर्ण्य दृष्टासक्तस्य क
यो दुर्मैविश्वबाणा सुपुवेरिपुष्मान् ५७ सरोषं दृष्ट्वा धरलोहिताक्षैर्यत्कोर्दरे खाद
भक्तुर्दिविहृदिः हस्तारगं भेल्लुनि कृतकं ठेदुं कारणं नैर्द्विषतां शिरोभिः ५८ सर्व
वर्णैर्गौर्द्विर्दृष्टप्रधानैः सर्वायुधैः कंकटाभिर्दिभिश्च सर्वप्रयत्नेन वधू भूमिपाला
स्तस्मिन् प्रज द्रुयुधिसर्व एव ५९ सौस्त्रवजैश्च कृन्नरथः परेषां धजायमात्रेण व

अथ निष्ठातिना श्रुतिना

यो कुमारः २

भूवलक्ष्यः नीहारमणौ दिनपूर्वभागः किंवित्प्रकाशेन विवस्वतेव ६० प्रियं कदा
समर्थं प्रियार्द्रः प्रायुं तं राजस्वधिराजसूनुः गांधर्वमस्त्रं कुसुमास्त्रं कांतः प्रस्वापनं
स्वननिवृत्तलौत्यः ६१ ततो धनुर्धरं मूढहस्तमेकां सपर्यस्त शिरस्त्रजालं
६२ तस्मै च जस्तं न निषम्य देहं निद्राविधेयं न रक्षसैर्न्यं ६३ ततः प्रियो पातरसेध
रोष्ठे निवेश्य धूम्रोजलजं कुमारः तेन स्वहस्ताजितवीरशब्दः पिबन्त्यशोमूर्तमि
वावभासे ६४ शंखस्वनाभिजितयानि कृतास्तं सन्नशत्रुं दृष्टुः स्वधायोः निमिषि
क्षिता नाभिवपंकजानां मध्ये स्फुरंतं प्रतिमाशशाकं ६५ सशोऽपि तस्मै न शिलीमु
खाग्रैर्निक्षेपिताः केतुपुषाधिनिनां यशो हतं संयतिराघवेण न जीवितं कः कृपये
तिवर्णाः ६६ स वामकोटीनिहितैकबाहुः शिरस्त्रनिष्कर्षणं भिन्नमौलिः ललाट
वद्धश्च वमवारिबिंदुभीतां प्रियामित्यवरो वभाषे ६७ इतः परानर्भकहार्यशस्त्रा
नैर्हर्निष्यानुमतामयासि एवं विधेनाहवरेष्टितं त्वं प्रार्थयस्व गताममेभिः

ध्रुवं शसः धेनवेतरः स्थिरधीरापरमात्मदर्शनात् २२ दत्तिशत्रुपुत्रेन्द्रिये
 पुत्रप्राप्तिर्हि प्रसरेषु जायते प्रसृता बुद्ध्यापवर्गयोरुभयीसि
 ४४ हि मुनाववापतुः २३ अथ काश्चिदजैव्यमेषागमायित्वासमद
 शनः समाः तमसः परमापदव्ययं पुरुषं योगसमाधिना रघुः २४
 श्रुतदेहविसर्जनः पितुश्चिरमश्रुतिविस्तृत्य राघवं विदधे वसमं पु
 रोधस्ताविधिं संपृथिवीशतक्रातोः २५ अकरो ब्रतदृष्टेर्देहिक
 पितृपुत्रक्यापितृकार्यकल्पवित् न हितेन पयात नु स जस्तनया ४४
 वर्जितपिंडकाक्षिणः २६ स परार्थगतेरशोयतां पितुरुद्दिश्य
 सुदुर्ध्वेदिभिः शमिताधिरधिज्यकार्मुकः कृतवा
 नप्रतिशासनं जगत् २७ क्षितिर्हि दुम

तीव्रभाषिनीपतिमासा घतमयुषोरूपं अथमावदूरलसरभरपरवी
 रमजीजनत्सुतं २८ दशरथि शतोपमद्युतिं यशसादिषु दश
 स्वपिश्रुतं दशपर्वरथं यमाख्यया दशकंठारिगुरुं विदुर्बुधाः २९ सपि
 देवगणस्वधानुजी श्रुतयागप्रसवेः सपार्थिवः अन्तरात्सुपयिवान्बभौ
 परिधिर्मुक्तो ब्रह्मदीधितिः ३० बलमार्तभयोपशान्तये विदुषां संमत
 ये बहुश्रुतं वसुतस्य तकेवलं विभो गुणवत्तापि परप्रयोजनं ३१ स
 कदा विद्वदक्षितः प्रजः सह देवा विजहार सुप्रजाः नगरोपवने शतीसखा
 मरुतां पालयिते वनंदने ३२ अथ रोदे सिद्धिणो दधे अत गो कर्णे नि केत
 मीश्वरम् उपवीणयितुं ययोरवेरुदगाहनि पथे नारदः ३३ कुसुमे श्रीधि

स्व. स. तामपाथिविः स्वजमातोयशिशोनिवेशितां अरहेलिकलतस्यवेगवानधिवातेम
 ५५ स्मृहमेवभारुतः ३४ अमरेः कुसुमानुसारिभिः किंनकीर्णापरिदिनीमुखैः
 नैः देहशोपवनावलेपजं सजतीवाष्पमिवांजनाविलं ३५ अभिभू
 यविभूतमार्त्तवीमधुगंधातिशयेनवीरुधां नृपतेरमरस्वगापसायं
 पितोरस्कलकोटिपुस्ति ३६ क्षणमात्रसुखी सुखी सुजातयोः न
 नयोस्तामेवलोकाविद्वला निमिमीलनरोत्तमप्रिया हतचंद्रातमस
 वकोमुही ३७ सममेवतराधिपेनसागुरुसंमोहविलुप्तचेतस्यासा
 अगमस्सहतेलविंदुनानवदीपार्थिवक्षितेस्मलं ३८ वपुषा
 करणोक्षितेनसानिपतंतीपतिमप्यपातयत् ननुतैलनिषेकविंदु

नासहदीपार्थिरूपेतिमेदिनी ३८ उभयोः परिपार्श्ववर्तिनातुमुत्कले
 नान्तरवेणवेजिता ३९ विहगाः कमलाकरार्थियाः समदुखार्दवतत्रचकु
 ४० नृपतेर्वजनादिभिस्तमोचुनुदेसातुतथैवसंस्थिताः प्रातिका
 रविधानमायुषः सुतिशेषेहिपलायकल्पते ४० प्रतियोजनतव्यवल्लकी
 समवस्थापयसत्वाधिकृतैः सनिर्माधनितांतवंस्मलः प्रतियुद्योषितमक
 मंगनां ४१ पतिरंकनिषेकतयाकरणायापर्विभिन्नरवर्णया सम
 लक्ष्यतविभक्तद्विलोमगलेखाभुषणीवचंद्रमाः ४२ विललापसंवाप
 गद्गदंसहजामप्यपहायधीरतां अनित्यमयोपिमार्दवं नृजतेकैवकथाश

र. वं. स. शरिषु ४३ कुसुमान्यपिगात्रसंगमाद्यनवंत्या पुरपोहितुं यदि नभ
विष्यति हंत साधनं किमिषा वान्यत्प्रहृष्टि तो वधेः ५५ अथवा मृदु
४६ वस्तु हंसितुं मृदुनैवातरते प्रजातकः हिमसेक विपत्तिरत्र मे नलिनी
पूर्वानि दर्शनि मता ४५ स्रगियं यदि जीवितापहा हृदये किं निहितान
हंति मां विषमप्यमृतं कवि द्वेदमृतं वा विषमशिवर ४६ अथवा
मम नाग्य विप्लवा दशानिः क ५५ क्लिप्त राषवे धासा यदनेन निपातित
स्तुः क्षपितास्तद्विदुः शया लताः ४७ कृतवत्स सिना वधीरणा मपरा
येपियदा विरमथि कथमेकपदे निराग संजन माभाष्य भिमं न मन्यसे ४८

धूममस्त्रिशठः शुचिस्मिते वदितः कैतव वत्सलस्तव परलोक समं निवृत्त्ये
यदि नाप्यं क्युगता सिमामितः ४९ दयितुं दयिता वदन्वगादिति हंतं कि
मिदं तया विना सह ता हत जीवितं मम प्रलाम्भे कृतान्त वेदनां ५० सु
तश्च मम संहतो मुखे विधुयते स्वदग्गमो द्वोपिते अथ वस्तु मित्वा त्वमात्म
ना धिगिमा देह भूता संमो हतां ५१ मनसापि न वप्रियं मया कृत पूर्वत
व किं जहासि मां ननु राक्षसपतिः क्षितीर हं त्वयि मे नाव निबंधनामतिः
५२ कुसुमोत्कवितां बली नत श्रुत्य दृग्गुरु वस्तु बाल कान् कर
भोरु करोति मारुत त्वदुयावान शकिं व मे मनः ५३ तदपो हितुमर्हसि
प्रिये प्रतिबोधेन विषादमाशु मे ज्वलिने न पुहागतं तमस्तु हिना देरिव

४७ र. वं. स. नक्तमौषधिः ५५ शशिनं पुनरेव शर्षवर्गं दयिता दंद्वरं पतित्रिणं इ
 तितौ विहरांतरश्चमौ कथमथ्य संतगतान मांदहे ५५ नवपल्लवसंस्त
 रेपिते मृदुदूयेत यदंगमर्पितं तदिदं विषहिष्यते कथं वदमामोरुविताधि
 रोहणं ५६ इयमप्रतिबोधशायिनी रसनालां प्रथमारहः सरवी गतिविभ्रम
 सादनीरवानशुवानानुमतेवलक्ष्यते ५७ कलमन्यभृता सुभाषितं कलहं सीपुगतं
 महालसं पवतीषु विलोभनीक्षितं पवनोद्भूतं वैकुण्ठः ५८ इदमुकुसितालकं मुखं
 तव विश्रान्तकथं दुनोति नौ । ५९ शशिसुप्तमिवैकपंकजं विरताभ्यंतरघटपटस्वनं ५९
 त्रिदिवोत्सुकयाप्यवेक्ष्यमानिहिताः सत्यमिमीगुणास्त्वया विरहेतवमेगुरुव्यथं ह
 द्यं न वल्लं पितुं समाः ६० मिथुनं परिकल्पितं त्वया सहकारः फलिनीवनान्विमो अ

विधाय विवाहसक्रियामनयोगेभ्यः त इत्यसौ प्रतं ६१ कुसुमं कृतदोहदस्त्वया यद
 देशो यमुदीरयिष्यति अलकाभरणं कथं नु तातवनेथा मिनिवापमात्यतां ६२ तव निश्व
 सितानि वादिभिर्वकुलैरुद्वितां समं ययौ असमाप्य विलासमेखलां किमिदं किं न शिकं सु
 प्यते ६३ समदुःखसुखः सखीजनः प्रतिपक्षं दनिभोयमात्मनः अहमेकस्वस्तथावतेव्य
 वसायः प्रतिपत्तिनिधुरः ६४ छतिरस्तमितारतिश्रुतावितरंगेयम् तु नैरुत्सवः गतमा
 भरणप्रयोजनं परिश्रुतं शयनीयमयमे ६५ स्मरते वसशब्दं पुरसरयानुयहमन्यदुब
 लं अमुना कुसुमाशुर्वर्षिणा त्वमशोकं न सुगात्रशोभते ६६ गृहिणी सखि वः सरवीमिधः
 प्रियशिष्याललिते कलाविधौ करुणा विमुरवेन मृत्युना हरतालां वदकिं मे मेने हतं ६७ म
 दिराक्षिमदाननापितं मधुपितारसमकथं मुने अनुपास्य सिवाप्यद्वितं परकोपं नतनं ज
 लां जली ६८ विभवेपि सति त्वया यौ विना मुखमेतावदजस्य गण्यतां अहृतस्व विलोभनां

रवं स० तरेममसर्वविषयास्त्वदाश्रयाः ६२ विलपनितिकोशलधिपः करुणार्थप्रयितां
४८ प्रियां प्रति अकरेऽस्थिवीरुहानपिश्रुतशारवारसबाष्पदृष्टितान् ७० अथतस्य
कथं विदंकतः स्वजनसामपनीयसुंदरीं विसमर्जदमंत्यमंडनामनलायागरुचंद
नेधैरसे ७१ प्रमदामनुसंस्थितशुचान्तपतिसन्नितिवाच्यदर्शनात् नवकार
शरीरमग्निसात्सहदेव्याननुजीवितेच्छया ७२ अथतेमैदशाहतः परेगुणशेषा
सपदिश्यभामिनी विदुषाविधयः समापिताः पुर एवोपवनेमहर्घयः ७३ सविवे
शपुरंतया विनाक्षणदापायशशांकदर्शनः परिवाहमिवावलोकयन्स्वश्रुतः पौर
वधूमुखाः शृणु ७४ अथतंसवनायदीक्षितः परिधामाद्रुरारामेऽस्थितः अभिषं
गजडं विजिज्ञिवानिति शिष्येण किञ्चान्वबोधयत् ७५ असमाप्त्यन्ते विधिर्यतो मु

निर्नविहानपितापकाराणां न भवन्तमुपस्थितस्त्वयंप्रकृतौ स्थापयितुं कृतस्त्वितिः
७६ मयिमतस्य सुवृत्तवर्ततेरुघुसंदेशपदासरस्वती शृणु विश्रुतसत्त्वसारतां
हृदिरेनामुपधातुमर्हसि ७७ पुरुषस्य पदे स्वजन्यनः समतीतं वभवद्भावित
सहिनिप्राधैतिनवक्षुषा वितयं ज्ञानमथैनपश्यति ७८ वरतः किल दुश्चरंतपः
स्थणा विदोपरिशंकितपुरा प्रतिघाय समाधिमेधिनी हरिसरस्मे हरिणी सु
रांगनां ७९ सतपः प्रतिबंधमन्युना प्रमुखा विष्कृतवारुविभ्रमा अशपद्भवमा
नुषीतितां शम्भेला प्रकयोर्मिणामुनिः ८० भगवन्परवानैयं जनः प्रतिकूलावरि
तं क्षमस्वमे इति बोधनतां क्षितिस्थं शं कृतवानासुरपुण्यदर्शनात् ८१ केथकै
शिकवंशसंभवातवभूत्वा महिषी विरायसा उपलब्धवती हि वयुता विवशाशाप
निवृत्तिकारणं ८२ तदलंतवपायिर्वितया विपदुसन्तिमतां बवस्विता वसुधेय

स्वसं ४९ मवेक्ष्यतां त्वया वस्त्रमस्याहिन्तयाः कलात्रिणः ८७ उदयेयदवायमुद्रताशु
 तयाविष्कृतमात्मनस्तया मनसस्तदुपरिस्त्रितेद्वरेपुनरक्रीवतया प्रकाशयतां
 ८४ रुद्रताकुतएवसापुनर्भवतानानुभूतेनलभ्यते परलोकतुषास्वकर्म
 मिर्गतयोऽस्त्रियथाहिदेहिनां ८५ अपशोकमनाः कुटुंबिनीमनुगच्छन्ते
 निवापदन्तिभिः स्वजनाश्रुकिलानसंततंदहतिप्रेतमितिप्रचक्ष्यते ८६ म
 रणांप्रकृतिः शरीरिणां विकृतिर्जीवितमुच्यते बुधैः क्षणमत्यवतिष्ठ
 तेश्वसनर्यादिजंतुर्ननुलोभवानसौ ८७ अवर्गातिमूढवेलनः प्रिय

नाशं हृदिमल्पमर्पितं स्थिरधीषुतमेदेव मन्यते कुशलद्वारतया सु
 मुकुतं ८८ स्वशरीरश्च शरीरिणावपि कृतसंगो यो विनिर्ययोयदा
 विहरः किमिवावृतापयेद्दवास्वैर्विषयेष्वपि श्रितं ८९ न एथ कृज्जन
 वतं न शोचतां वशिनामुत्तमगंतुमर्हि हि दुमसानुमतां किमंतरं
 यदिवायोदितयेपितेवळाः ९० सतथेति विनेतुरुत्तरुद्वारमतेः
 प्रातश्चैव चोविससर्जमुनी तदलब्धपदं हृदिशोकघने
 प्रयातुमिवांतिकमस्य गुरोः ९१ तेनाष्टौ परिमिताः समाः क

एवं सत् शंवि द्वा ल्वा द वितथ स्मृत तेन स्मृतोः सा दृश्य प्रति दर्शनैः प्रिया
 ५४ या स्वप्नेषु क्षणिक समागमो भवेत् ७२ तस्य प्रसह्य हृदय कि
 ल शोक शं कुप हृष्ट प्ररोह इव सौ धनं लब्धे दे प्राणांत हेतु मपि तं मि
 पसौ मसौ ध्यं लाभ प्रिया नु गमन त्वे रया समेने ७३ सम्यग् विनीत
 मथ वर्म हरं कुमार मा दिश्य रक्षणा विधो वि धि वत्प्रजानां रोगे पर
 एत नु दुर्वसति मृक्षुः प्रायोपवेश न मतिर्न पती व भूत ७४ तीर्थे तो ५९
 य व्यतिकर भवे ज ह्नु कन्या शरव्यो देह त्याग दम रगण ना मे ह्य मासा
 घसद्यः पूर्वा कारा धिक वतुरया संगतः कांतया सो ली लागारे प्वर मत
 पुनर्न दना भ्यंतरेषु ७५ ७५ इति श्री रघुवंश महाकाव्ये कांडा द्वा
 सप्तमो अज विलोपाना माष्टमः सर्गः ४ श्री क श्री

रघुवंशः ^{नव} दया यै क न न व यो वनाः प्रियतमा यतमान मया हरन् ७ न रूप पाद्य भवत्
 ५९ पि वा स वे ना वि न था परि हा स क था स्व पि अ पि स य त न ज ने नु ते न म य
 ते न रा ग प रु षा प षा र मी रि ता ८ उ द य सै न स्त म यं व र घु द हा भू ३
 य मा न शि रे षु सु धा धि वाः स हि नि दे म लं घ य ता मु भू लु ह द गा
 ह द यः प्र मि ग जि तां ९ अ र्जु न ये द क र थे न स मे हि नी मु द स्ते न नि वि
 म धि ज्य श रा स नः ज य म घो ष य द र थ हि के व लं ग रु व नी ५९
 भ व नी ग्र ह या न मः १० अ र्जु न मे क र थे न व रू धि ना जित व र्ध नः कि तः
 ल त स्य ध नु र्द नः वि रु द्ध दु षि तां य यु र रा वा च न र वा न र वा ह न संप दः

रघुवंशसंज्ञा: १० आजिनदं उभ्रतां कुशमेखलां जितगिरं मृगाशृंगपरियदां
 अधिवसंस्तनुमध्वरीक्षितामसमभासमभासयदीश्वरः ११ अव
 भ्रमप्रयतो नियतेन्द्रियः सुरसमाजसमाकमाणो धितः नमयति स्म स
 केवलमुभ्रतं वनमुवेनमुवेरये शिरः १२ तमुपहाय ककुब्जकुलोद्भव
 पुरुषमात्मभुवं वपति ब्रह्मता नृपतिमन्यसमेव तदेवेव ता सकमलाक
 मलाद्यैर्धवमर्थिषु २० सकिलसंयुगनृद्धि सहायतामधवतः प्रतिपद्य
 महारथः स्वभुजवीर्यमध्वीपयदुक्कितं सुरवधूरवधूतमयाः शरैः २१
 असहदेवं हितेन तरस्विना हरिहयाग्रसरेण धनुर्भ्रतां दिनकला
 भिमुखा रणरेण वोरुरुधिररुधिरैः सुरद्विजा २२ तमलभ्रतं पति

पतिदेवताः शिखरिणा मिव सागरमापगाः मगधकोशलकैकयवा
 सिनादुहितरोहितरो पितमार्गणं २३ प्रियवमाभिरसोऽस्ति शिर्वसोति ति २
 सृभिरेवभुवं सहशक्तिः उपगतो विनिनीषु रिखप्रज्ञा हरिहया रिहयोग
 विवक्षणाः २४ अथसमावष्टे कुसुमेनैव स्तमिवसेवितुमेकनराधिकं यम ॥ पं
 कुवेरल्लेखरवज्जिभिः समधुरं मधुरं वितविक्रमं २५ हिमविवर्णितवन्दनपल्लवं
 रह्यन्मळयादिमुदङ्मुखः विहगयाः कृपेयवशेनैर्ययोरविरहविरहधुवभेदयोः
 २६ डिगमिषुर्धनदाधुपितां दिशंरथयुक्तापरिवर्तितवाहिनः चिदिनमुखानि
 रविहिमनिग्रहे विमळयन्मळयन् नगमत्यङ्ग २७ कुसुमङ्गमर्ततानवपल्ल
 वास्तदनुपल्लवकोकिळकूडितं इति यथाक्रममाविरभन्मधुर्दुमवतीमवतीर्य

रघुवंशं दै. शुभिरसं निरसे वितमी प्रभुभिः ३९ सुरभिसंगमजं वनमालयान
 ५४ वपलाशम धार्यत भंगुरैः रमणधनमिवादन खक्षतं प्रमदयामद
 यापितलज्जया ४० सुवदनावदनासवसंभृतस्तदनुवादिगुणः कुसु
 कं मोहमेः मधुकर्करोन्मधुलोलुपैर्बकुलमाकुलमायतपंक्तिभिः ४१
 उपहितं शिशिरापगमश्रियामुकुलज्जालमशोभत किंशुकैः प्रणयिनी
 मद्या ४२ वनखक्षतमंदनं प्रमदयापितल लज्जया ४३ प्रथममन्यताभिरु
 ४४ दीप्तिताः प्रविरला ईवमुग्धवधूकथाः सुरभिगंधिपुष्पैः शुभिरगिरः कुसु शु
 मिता सुमितावनराजिषु ४५ शुभिसुखभ्रमरस्वनगीतयः कुसुमको
 मलरंतरुवोवधुः उपवनांतलताः पवनाहतेः किसलयैः सलयैः विवपाणि
 मिः ४६ ललितविभ्रमबंधविचक्षणे सुरभिगंधिपैरांजितकेसरैः

पतिषु निर्विशुर्मधमंगनाः स्मरसखं रसखंदनवर्जितं ४७ शुभुभि
 रेस्मित वारुतराननाः स्त्रियद्वयश्लथसिंजितमेखलाः विकचतामरसा
 गृहदीर्घिका महकलोदकलोलविहंगमाः ४८ उपययौतनुतां मधुखं
 डिता हिमकरोदयपांडुमुखलुविः सदृशमिहसमागमनिर्द्वितिवनित
 यानितयारजनीवधूः ४९ अपतुषारतुया विशदप्रभैः सुरतरंगप
 दिश्वमनोदिभिः कुसुमनापमतेजयदं शुभिर्हिमकरोमकरोर्जितकेत
 केतनं ५० हुतद्रुताशानदीतिवनाश्रयः प्रतिनिधिः कलकावरणस्य
 यत्र युवतयः कुसुममधुराहितंतदलकैः सरपेशलं ५१ अलिभिरंज
 नविंदुमनोहरैः कुसुमपंक्तिनिपातिभिरंकितः नखलुशोभति स्म

रघुवंशः नैव स्तली न तिलकास्तिलकप्रमदा मिव ५१॥ अमर्यन्मधुगंधस
 रागया नाथतौ या कि सलया धर संगतया मनैः कुसुमसंभृतया नवमलिका
 ५५ स्मितरुचातरुवारुविलासिनी ५२ अरुणारागनिषेधिरंशुकेः धि
 अवलम्बपदैः श्रयवांकुरैः परभता विरुते विलासिनः स्मरव
 लेखैः करसाः कृताः ५३ उपविता वयवाशुविभिः कणैः रत्न
 कदंबकयोगमुपेयुषी सदृशकांतिरलक्ष्यतमं जरीतिलकजाल
 कजालकमौक्तिकैः ५४ ध्वजपटमदनस्य धनुर्भृतः हृदिकरं
 मुखवर्णमनुश्रियः कुसुमकेसररेणुमलिव्रजाः सपवनोपव
 नोत्थितमन्वयुः ५५ त्यजतमानमलंबतविग्रहैः नभैर्नरेति ५

* दृश नैव इकरं सुखमारुतं कुसुमितदुममुन्दको किलं तदुपभोगरसी हिम *
 * वर्षिणः परम तोरम तोपमतां ययौ *

गतं वलुरं वयः परभतामिरीतीव निवेदिते स्मरमतेरमते स्मवधू
 जनः ५६ अनुभवं नवहोलेकमन्त्रस्वपदुरपि प्रियकं ठजिच
 सया अनयदासनरः उपरिय हेभु जलतां जउताम बलजनः
 ५७ अथ यया सुखमार्तवमुन्मेषमनुभूय विलासवती
 सरवः नरपतिश्चक्रमे मगयारतिं समधुमन्मधुमन्मथसन्नि
 भः ५८ पश्चिमे बललक्ष्य निपातने भयरीषा अतदिं गितवो
 धनं श्रमजयास्त्रगुणां च करोति सा तनुमतो नुमतः सविवेक
 यो ५९ मगवनोपगमश्चमवेपथुद्विपुलकं ठनिपत्तशरासनैः

श्व
 रघुवंस-९ गगनमञ्ज्वरु रोधन्तरेणुभिः सविता सवितानमिवाकरो
 त्र ५९ पथितमौलिरसौवनमानयातरूपराशिसवर्णतनुद
 ५६ दः तुरगवल्गानवंचलकुंडलो विकरुवेरुसुवेहितभूमिपु
 ६० तनुलेताविनिवेशितविग्रहाभ्रभरसंकमितेक्षणवत्तयः
 दृष्टशुरधनितंवनदेवताः सुनयनंनयनंदितकोसैले ६१ श्रुग
 णिवापुरिकैः प्रथमाश्रितं व्यपगतानलदस्यु विवेशस्त्रिस्तुरग
 मभूमिनिपानवन्मगवयोगवयोपचितवनं ६२ अथनभस्य
 इवत्रिदशायुधंकनकपिंगतडि कुणसंयुतं धनुरधिज्यमनाधि

प्रवेशितः

५६

१२
 रूपाददेनरवशेरवरोषितकेसरस्त्रिरी ६३ तस्यस्तनप्रणदंभिर्मुहु
 रेणशावैर्वाहन्यमानहरिणीगमनंपुरस्तात् आविषवंभूवकुशागर्भ
 मुरवंमृगाणांयूधंतदयसरगवितकृष्णसारं ६४ तस्यार्थितंजवन
 वाजिगतेनराज्ञातूणीमुखोद्धतशरेणविशीर्णपंक्ति श्यामीचुका
 रनेवमाकुलदृष्टिपातैर्वातेरितोसलदलप्रकरैरिवांभः ६५ लक्ष्मी
 कृतस्यहरिणस्यहरिप्रभावः प्रेक्ष्यस्त्रितांसहचरीं व्यवधायदे
 हं आकण्ठकृष्णमपिकामितयासधान्त्री बाणं कृपामृदुमनाः प्र
 तिसंजहार ६६ तस्यापरेष्वपि मृगेषु शरान्मुमुक्षुः कर्णा
 तमेत्यकिंभेदनिबिडोपिमुष्टिः आसातिमात्रवदुलैः स्मरन्मत्स्य

५०
 रघुशं सर नेत्रेः श्रोतृप्रिया नयनविभ्रमवेदितानि ६० उत्तस्तुपः शिशिरप
 त्वलपंकमध्यादुं द्वाप्ररोहकवलावयां नुकी एंते जयो हसदुत
 वराहकुलस्य मार्गं सुव्यक्तमार्गपर्यंतं कभिरायताभिः ६१ तं वा
 हनाद्वनतोत्तस्कायमीषां दिध्यै तमुद्धतसाराः प्रतिहंतुमीषुः ना
 स्मान्नस्य विविदुः सहसा वराहा हंश्च विषुदमिषुभिर्जघना अथपु
 ६२ तेनाभिघातरक्तस्य विक्षेपपत्री वन्यस्य नेत्रविवरे महिषस्य
 मुक्तः निर्भिद्यविग्रहमशो जितलिप्तं शैल्यस्तपातयां प्रथममासपपा
 तपश्चात् ७० प्रायो विषाणपरितोक्षलघूतमां गान् खड्गं अकार
 न्दपतिर्नीशितैः सुरैः शृंगं सदृष्टा विनयाधिकृतः परेषामप्युद्धि

* कर्णद्विजीमस्तवगहशं खमस्याहिशुत्सु इव वेणुजावि । मुक्ताफलाभिप्रयितानि लोकेतेषां तु शु त्तु ३५
 * वनेव भरिति ६४

तं नममृषे न तु दृष्टु र्धमायुः ७१ व्याघ्रानभीरभिमुखोत्थितान् गुरहा
 भ्यः फुल्लासनाय विटपानिववायुभगनात् शिक्षाविशेषलघुहस्ततया
 निमेषात्तल्लिवकारगारपरितवक्रैश्चान् ७२ निर्घातोयैः कुंजली
 नाः ७३ डिघांसि ज्यानिघोषैः शोभयांसि सिंहान् नूनं तेषां मभ्यसू * मा ७
 यापरोभूद्दीपोदयेरादुशदिष्टगारं ७४ तान् हत्वा गजकुलबद्धती
 ब्रूयान् काकुष्ठः कुटिलनावाप्रलग्नमुक्तात् आत्मानं रणकृतके
 र्मणां गतां नामान्तरां गतमिव मार्गशोरमस्त ७५ वैश्वानरपरि
 तः प्रावर्तिताश्वः क्वचिद्वक्त्रं विहृष्टं तैल्लवप ७६ नृपती निवता ७७
 * ५५ लोभो ववणे स्यादिति विश्वः १

२२ एष्टान्पुः अलहसाशंकपाएचकुलं २३ जेतरा वणं वयरहेतोहममिाकितु। तापससतेकरणाख्यां। वेण्या नुकरणाः २४ द्याभितियातव-
 तथाशमायेण। अलहसाकतेपाणं हृदयादानीयतं नबिजातिरहं राजमाभूतमनसोवया। २५ यममिा वेण्याजातो नूनयः २६
 २७ धिपोति। २८ जशदेनवर्णनयमुते। तथस्मतिः धिप्रस्तनियविदसरावणोस्वा घास्त्रमोहोदिनि २९ दिशोस्त करणाः यतस्मतिः
 ३० द्याया करणोवेर्योहि नस्मिन्विधिस्मतिना

र. वंशस १ शाल्यप्रोत प्रेक्षसकुंभमुनिपुत्रं तापादंतः शाल्यइवासीहितिपो
 ५९ पेचि ८० तेनावतीर्यतुरगाप्रयितान्वयेन ८१ ८२ न्वयः सजलकुं
 भनिषमदेहः तस्मैद्विजेतरतपस्विमुतं सर्वं द्विधिरात्मानक्षेमं रपदेः ८३ त ८४
 कथाप्रयाबभूव ८५ तन्नोदितश्चतमनुधृतशाल्यमेवपित्रोः सकाश
 मवसन्न दृशोर्निनाय ताभ्यांतथागतमुपेत्य तमेकपुत्रमज्ञानतः
 स्ववरितंतपतिः शशंस ८६ तौदंपतीबद्धविलप्यशिशोः प्रह्वशि
 ल्यंनिस्वातमुदहारयतामुरस्तः सोभूत्परासुरथभूमिपतिंशशापह
 स्तापितेर्नयनवारिभिरेवष्टुः ८७ दिष्टांतमाप्सतिभवानपिपुत्रशो
 ८८ कादंतैवयस्यमिवेतितमुक्तवतं आक्रांतपूर्वमिवयुक्तविषंभुजंगंशो
 ५-पित्रोः सकाशनिनाय। १२ राभायण विरुद्धतवनदीतिरिमेवमंतपुत्रं प्रतिपित्रोरानयनाभिधानात्

वावकोसलपतिः प्रथमापराधः ८९ शापोप्यदृष्टतनयाननपप्र
 शोभेसानुग्रहोभगवतामयिपातितोयं क्षयादहन्नपिखलुक्षिति
 मिधनेदोः बीजप्ररोहजननीज्वलनः करोति ९० इत्थंगतेगत दृष्टः
 किमयंविधेतां व्यवध्यास्तवेत्यभिहितोवस्फधाधिपेन राधान्दुता
 शनतावतः समुनिर्ययावेपुत्रंपरासुमनुगंतुमानाः सदारैः ९१ प्राप्ता
 नुगः सपदिशासनमस्यराजा संपाद्यपातकविलुप्तधृतिर्निवृत्तः अं
 तर्निविष्टपदमात्मविनाशहेतुंशापंदधज्ज्वलनमौर्वमिवाबुराशिः
 ९२ श्रीः इति श्रीरघुवंशे महाकाव्ये काळिरासकृतो मृगयावि
 हारो नाम नवमः सर्गः समाप्तः ॥ श्रीः ९३ श्रीः ९४

पूर्व-स-१॥ श्रीः पृथिवीशासतस्तस्य पाकशासनतेजसः किंविदूनमनूनर्दः श
 रदामयुतं ययो १ नवोपल्लेने पूर्वधाम् एगनिर्मोक्षसाधनं सुताभि
 धानं स-योतिः सद्यः शोकतमोपहर्षं २ सद्यः शृंगारयस्तस्य संत संत
 तिकाक्षराः अतिष्ठस्युयापेक्ष संततिः सुविरंचयः प्राञ्जपादनुभि
 यत्तरलोत्पत्तिरिवा एवः ३ सद्यः शृंगारयस्तस्य संत संततिः संकां तान
 वृत्तस्यो गोनि-राः आरेभिरेयतात्मानः पुत्रिया मिष्टि मृद्विजः ४ तस्मिन्नवसरे देवाः पो
 भर्तयस्याः ५ लक्ष्म्योपपृता हरिं अभिजग्मुर्बिहर्षी दृष्टातोः कृया दृष्टमिवाप्येगाः ६
 ७ वृत्तं प्रोपुरुदन्तं बुधेवादिपूरुषः अव्याहोपो भविष्यत्याः कार्यसिद्धि
 ८ हिलक्ष्मणं भोगिभो गास्नासीनं देहं सुस्तं दिवो कसः तत्कृणामं उलोद ९
 विनीछिद्योतितविग्रहं १० प्रियपदनिषण्णयाः सोमांतरितमेखले
 अतसि

अंके निक्षिप्तवरणमास्तीर्णकरयल्लवे ८ प्रभुदं पुडरीकाक्षं बालातपनि
 भांशुकं दिशं शारदमिव प्रारंभस्वरदर्शनं ९ प्रभानुलिप्तश्रीवत्सं लक्ष्मी
 आविष्टमदपणं कोस्तभाख्यमपांसारं विभाणं हृदतोरसा १० दैत्यस्त्रीगंड
 लेखानां मदरागविलोपिभिः हेतिभिश्चितनावदिरुहिरितजयस्वनं ११ बा
 दुभिर्विदपाकोरैर्दिव्याभरणभूषितैः आविर्भूतमपांमध्ये पारिजातमिवाप
 रं १२ मुक्तशेषविरोधेन कुलिशवज्रालक्ष्मणा उपस्थितं प्राज्ञं लिना वि
 नीतेन गरुडमता १३ योगनिद्रांतविशदः पावनैरवलोकनैः चण्वादीननु
 गच्छंतं सोम्यशायिनिकान् चरन् १४ प्रणिप्रत्यसुरास्तस्मै शमयित्रे सु
 रदृष्टां अथैनं तुह्युः स्तुतयमवाञ्जनसगोचरं १५ नमो विश्वस्तु जे
 पूर्वविश्वतदन्विभ्रते अथ विश्वस्य संदं १६ तुभ्यं वेधास्त्रितात्मने

२० स. १० ^{१६} एकः सत्त्वतां स्तौताम वेच्छां प्रतिपद्यसे नानात्वं या रसं यो मात्म
 देशदेशगुणेष्वेवमवस्थास्त्वमविक्रियः १७ एकः कारणतस्तौताम ^{प्रतिपद्यसे}
 वेच्छां प्रतिपद्यसे नानात्वं रागसंयोगात्फटिकस्येव ते श्रुतं १८
 अमेयोमितलोकस्त्वमतर्थाप्रार्थनावहः अजितो जिह्वुरस्य तमेव
 कोव्यक्तकारणं १९ हृदयस्थमनासन्नमेकामं तपस्विनां दयाकु
 मदस्यास्य हं पुराणमजरं विदुः २० सर्वज्ञस्त्वमविज्ञातः सर्वयोनिः
 स्वमात्मभूः सर्वप्रभुरनीशस्त्वमेकस्त्वं सर्वरूपभाक् २१ सप्तसामो
 पगीतं त्वो सप्ता एव शलेशयं सप्ता विभुस्त्वमावस्थुः सप्तलोकैक
 संश्रयं २२ चतुर्वर्गफलं ज्ञानं कालावस्था श्रुतुर्युगाः चतुर्वर्गमयो लो

न
 कस्त्वतः सर्वं चतुर्भुवात् २३ अभ्यासनिगृहीतेन मनसा हृदयाश्रयं ज्योतिर्मयं
 विचिन्वंतियोमिनः स्त्वां विमुक्तये २४ अजस्य गृह्णतो जैनिरीहस्य हतदि
 षः स्वपतो जागृकस्य याथार्थ्यं वेदकस्त्वव २५ शब्दादीन् विषयां भोक्तुं च
 रितुं दुश्चरंतपः यथाप्नोसि प्रज्ञाः पातु मोदासीन्येन वर्तितुं २६ बहुधाप्यागमे
 भिन्नाः पंथानः सिद्धिहेतवः त्वय्येव निपतंत्यो घाजां क्लृवीयाद्वाणवे २७
 त्वदावेशितचित्तानां त्वत्समर्पितकर्मणां गतिस्त्वं वीतरागाणामभ्युदयः सन्नि
 वृत्तये २८ प्रत्यक्षोप्यपरिच्छेद्यो मत्वादिर्महिमा तव आप्तवागनुमाभ्यां
 साध्यं त्वो प्रतिका कथा २९ केवलं स्मरणेनापि पुनासि पुरुषं यदा अ
 नेन वृत्तयः सर्वो निवेदितफलास्तु यि ३० उदधेरिव नत्नानिते जांसी

२. स१० व विवस्वतः स्तुतिभ्यो व्यतिरिच्यते दूरेण चरितानिते ३१ अनुवासा मवा
 प्लव्यं न ते किंच न विद्यते लक्ष्मि कानुग्रह ए वै को हेतुस्ते जन्म कर्मणोः ३२
 ६२ साहिमानं यदुक्तीत्येतव संक्रियते वचः श्रमेणा तदशक्त्या वानगुणाना
 भियत्तया ३३ अनेन इति प्रसादयामासु स्ते सुभास्तमधोक्ष जं ३४
 तार्थव्याहृतिः साहिन स्तुतिं परमेष्ठिनः ३४ तस्मै कुशलं संप्रश्नयं
 जितप्रीतये सुनाः भयमप्रलयोद्दलादा च स्युर्नैकैः तोदधेः ३५
 अथ वेला समासना शैलरं भ्रानुवादिना स्वरेणोवाच भगवान् परि
 त्तार्णवधुनिः ३६ पुनाणस्य कवेस्तस्य वर्णस्थानसमीरिता १
 वीरबुध्नो तसंस्कारा चरितार्थे विभावती ३७ वभौ सदशनज्यात्स्ना

साविभोर्वदनोद्गता निर्यातशेषाचरणकुंगेवोर्ध्वप्रवर्तिनी ३८
 जानेवोरससाकोतावनुभावपराक्रमौ अंभि नोतमसेवोभोगुणो प्रथममध्यमौ ३९ विदि
 तंतप्यमानं च तेन मे भुवनत्रयं अकामोपनेतेनेव सो धो हृदयमेनसा ४० कार्येषु चैक
 कार्यत्वादर्भ्यर्थास्मिन् वज्रिणा ॥ स्वयमेव हि वातोन्नेः सारथ्यं प्रतिपद्यते ४१ स्वासि
 धारपरिहृतः कामं चक्रस्य तेन मे स्थापितो दशमो मर्द्धालव्यो शङ्खरक्षसा ४२
 स्वष्टुर्वराति सर्गो ब्रमया तस्य दुरात्मनः अत्यामृतरिपोः सख्यं च दनेन वभोगिनः
 ४३ धातारं पसाप्रीतं यया चेसहिरक्षितः देवात्सर्गो द्रव्यतं मर्त्येष्वास्त्रा
 पराङ्मुखः ४४ सो हृदा शरधिर्हृत्वीरणा भूमेर्बलिष्ठमं करिष्यामि शरैस्तीक्ष्णै
 स्तच्छिरः कमलोच्चयं ४५ अचिराद्यज्जतिर्भागं कल्पितं विधिवत्पुनः मायाविभि

रुद्र० रत्नालीला मारास्य ध्वनिशार्चयैः ४६ वैमानिकाः पुण्यरुतस्त्यर्जुनस्तोपथि
 पुष्पकालोकनक्षोभं मेधावरणतपनाः ४७ मोक्षध्वेसुरबंधदीनां
 वेणीबंधानद्विषितान् शापयंत्रितपौलस्त्यबलकारकचग्रहैः ४८
 रावणावग्रहकृतं तमिति वागमृतं तेन सः अभिवर्ष्य मरुत्सस्यं
 क्षुल्लमेघस्तिरोभ्येदे ४९ पुरुक्षुतप्रभृतयः सुरकार्योद्यतं
 सुराः अंशैरनुययुर्विह्वुष्यैर्वीर्युषि नंदुमाः ५० अथ
 तस्य विशांपत्युरंते कोम्यस्य कर्मणः पुरुषं प्रवीश्वाम्निर्विस्मये
 न सहर्षिजां ५१ हेमपात्रगतं दोर्भ्यामादत्तं पथैश्चरुं ॥ अ

रघु० ५१ नुप्रवेशादाद्यस्य पुंसस्तोनापि दुर्वहं ५२ युग्मं प्राजापत्योपनी
 तंतदन्नं प्रत्यग्रहीन्त्यः वषेव ययसांसारमाविविहृतमुत्तुन्य
 ता ५३ सतेजो वैहृत्वं पत्न्योर्विभेजे चतुसंज्ञितं द्यावापृथि
 व्योप्रत्यग्रमहर्षतिरिवातपं ५४ अनेन कथितारज्ञो गुणा
 स्तस्यान्यदुलभाः प्रस्तुतिं च कमेतस्मिन्नैलक्यप्रभवोपियत्
 ५५ अर्चिता तस्य कौशल्या प्रिया कैकयवंशजा अतः संभा
 वितांताभ्यां सुमित्रामेष्टदीश्वरः ५६ तेन कुक्षस्य चित्तज्ञेप
 त्योपत्कर्महीक्षितः चरोरद्विर्भागाभ्यां तामयोजयतामुभे ॥

रघुः सः साहिप्रणयवत्यासीत्सपत्न्योरुभयोरपि भ्रमरी वारणास्येवमदनिष्प
 दलेखयोः ५८ ताभिर्गर्भप्रजाभृत्यै रघोर्वदेवांशसंभवः सौरीभिरिव
 नाडीभिरमृताख्याभिरमयः ५९ सममापन्नसत्वास्तारेजुराग्रोदुरति
 ६० अंतर्गतफलारंभाः सस्यानामिवसंपदः ६० गुरां दृष्टुं गुरात्मा
 नं सर्वाश्चक्षुषु वामनैः असि शंखगदाशार्ङ्गचक्रलोहितमूर्तिभिः ६१
 हेमपत्रप्रभाजालं गगने च वितन्वता उद्यंतस्मरुपपानिवेगाक
 छपयोमुवा ६२ विभ्रत्या कौस्तुभन्या संस्तनोतरविलंबितं पथं ६३
 पास्यंतलक्ष्म्या च पन्नव्यजनहस्तया ६४ कृताभिषेकैर्दिव्यायां
 त्रिस्तोतसिच सप्तभिः महर्षिभिः परं ब्रह्म गृणादिरूपतास्थिरे ६४

२१ अति

द्विरूपतस्थिरे कुलकं ६५ ताभ्यस्तथाविधान्स्वप्नान्शुक्ला
 यप्रीतोहिपार्थिवः मेने कृतार्थमात्मानं गुरुत्वेन जगद्गुरोः ६५ विभु
 क्तात्मा विभुस्तासामेकः कुरक्षिः प्रनेकैः उवास प्रतिमां च दृष्टुं स
 भानामपार्थिव ६६ अथाग्रमहिषीरातः प्रसूतिसमये सति पु
 त्रं तमोपहं लेभे नक्तज्योतिरिवोषधिः ६७ राम इत्यभिषेकमेनेव
 पुषा तस्य नोदितः नामधेयं गुरुश्चक्रे जगत्प्रथमं ६८ रा मंगलं
 ६९ रघुवंशप्रदीपेन तेनो प्रतिमते जसा स्था गृहगता दीपाः प्र
 त्यादिष्टा इवाभवन् ६९ शय्यागतेन रामेण माताशातो दरीव
 भ्योः सैकतां भोजवलिना जाक्षवीवशरकुशा ७० केकेयास्तनयोज
 गय्या ३

श्री

॥ ॥

रुवं स१ लेभरतोनामशीलवान् जनपिजीमलं वकेयः प्रश्रयदवश्रियं
६१ सुतौलस्य णशत्रुघ्नौ सुमित्रासुपुत्रौ युमो सम्पगाराधि वर
ताविद्याप्रबोधविनयाविव ७२ निहृष्टिर्मभवत्सर्वमाविष्ट
कृतगुणं जगत् अनंगादिबहिस्वर्गगगतपुरुषोत्तमं ७३ त
स्योदयेवतर्म्हतेः पौलस्वस्सचकितेश्वराः विजरस्कोन
नस्वादिदेशाङ्कुसिताइव ७४ कशानुरपधमत्वाद्यसन्नत्वात्
भाकरः शौरक्षोविप्रकृतावास्तामपविद्धशुचाविव ७५ दशा
ननकिरीटभ्यः सत्क्षणांराष्ट्रसंश्रियः मणिमयजिनपर्यस्ता ७६
धियामश्चविंदवः ७६ पुत्रजन्मप्रवेश्यानात्तर्याणांतस्यापु

६५

पुत्रियाः आरंभप्रथमं वकुः देवदंडुभयोदिवि ७७ संतानकामशीलं हिर्भनेत
स्मरुतुषी सन्नेगलोपवाराणां सेवादिरसनाभवत् ७८ कुमारः कृतसंस्कारा
स्तिधात्रीसैनपायिनः आनंदेनायनेनेव समंवहधिरेपितुः ७९ स्वाभाविकं विनीतत्वं
तेषां विनयकर्मणां मुमुक्षुसहजं तेजो हविषेव हविर्भुजं ८० परस्पराविरुद्धास्तं
दृष्ट्वा रनघं कुलं अलमुद्योतयामास देवार्णपमिवर्तवः ८१ समानेपि हि सौमित्रिय
योभौरामलक्ष्मणौ तथा नरतशत्रुघ्नौ प्रीत्या दंडं बभूवतुः ८२ तेषां द्वयोर्द्वयोरैक्यं वि
नेदेन कदाचन यथावायुविभावस्वोर्यथाचंद्रसमुद्योः ८३ ते प्रजानां प्रजानां यास्ते जसा
प्रश्रयेण न मनोजडुर्निदाघातैः श्यामाभ्रादिवसाइव ८४ सवतुर्धा विभौ व्यस्तः प्र
सवः पृथिवीपते धर्मार्थकाममोक्षाणामवतारद्वौ गवान् ८५ पुणैराधयामोसस्ते

र.स. ११

६६

स्ते गुरुं गुरुवत्सलः तमेव नतुरतेशं रक्षेद्विषमहाणां वाः ॥ सुरगजैव दत्तं भग्नदर्यासि
धारेन यद्वपराबंधव्यक्तयोगैरुपायैः हरिश्चिद्युद्धादीर्घं दोर्भरं शैस्तदीयैः पतिरिव निपतीनां
तैश्च कासे अतुर्भिः ॥ ६६ ॥ इति श्रीरघुवंशे महाकाव्ये काकिदासकृतो रामोत्पत्तिर्नाम
दशमः सर्गः श्रीः ॥ ॥ ७॥ ॥ श्रीः ॥ ॥ ७॥ ॥ श्रीः ॥ ॥ ७॥ ॥ श्रीः ॥ ॥ ७॥ ॥ श्रीः ॥
श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ कैशिकेन सकलसितीश्वरो राममध्वरविघातशान्तये काकपक्षध
व रमे स्यादितस्तेजसा हि नैव यः समीक्ष्यते १ ककुलध्वमाधिने दिनीपतिस्तद्दिदेशमुनये
सलक्ष्मणं अप्यसुषणयिनां रघोः कुलेन व्यहृत्य तं कदाचिदर्थित्वा २ या
वदादिशति शायिवस्तयोर्निर्गमाय पुरमार्गसात्त्रकिया तावदाशु
विहितो मरुत्सखैः सां दुपुष्पजलवर्षिभिर्घनैः ३ तोमिदिशकः णो ध

६६

तोपितुर्ध्वनिनोऽवरणयोर्निपेततुः भूयते रक्षितयोः प्रवक्ष्यते न
मयो रूपरिवाप्यविंदवः ४ तोपितुर्नयनजेन वारिणा किं विदुश्चित्ति
स्वदिका बुभो ध्वनिनोत्तम धिमन्वा गच्छतां पौरदृष्टि कृतमार्गं तोरणो
५ लक्ष्मणा नुवरमेव राघवं नैतु मे कदापि रित्यसौ यतः आशिषं प्र
ययुजे न गाहिनी सा हिरक्षणा विधौतयोः क्षमा ६ मात्स्वर्गं वरुणस्य
शौ मुनेस्तौ प्रपद्य पदं महोत्तमः रेजतुर्गतिवशात्प्रवर्तिनौ मास्कर
स्यमधुमाधवा विव ७ वीचिलो लभुजयोस्तयोर्गतं शैशवाच्चप
लमप्यशोभत तोयदागमश्चोद्यभिघयोर्नामधेयसदृशं विवे

रघुवंशः ११

६
नशासीनः

स-
हितं - तोबलातिबलयोः प्रभाव तोर्विद्ययोः पथिमुनिप्रदिष्टयोः
मम्लतुर्नमणिकुटिमोक्षितौमातृपार्श्वपरिवर्तिनाविव ९ पूर्ववत्त
कथनेः पुराविदः सानुजः पितरं स्वस्य राघवः १० १ तोसरांसिरसवाटिरं कुभिः कुजि
पादवारा मपिनव्यभौ वयत् १० १ तोसरांसिरसवाटिरं कुभिः कुजि
तैः श्रुतिमुरैः पतत्रिणः वायवः सुरभिपुष्परेणुभिः स्थाययावजल
शदाः स्फोधिरे ११ नांभसांकमलशोभिनांतयाशाखिनां नचपारिभ्रम
हिदां १२ दर्शनेनलघुनाथयातयोः प्रीतिमापुरुभयोस्तपस्विनः १२
स्थाणुदग्धवपुषस्तपोवनं प्राप्यदाशरथिरात्तकार्मुकः विग्रहेणामद

विलम्बवेत्तुतेसारसंक्षिप्तबंधयोः पुनः
१३

नस्यवारुणासोभवत्प्रतिनिधिर्नकर्मणा १३ तोसकेतुस्तयाखिली
कृतेकौशिकादिदितशापयापयि निन्युतुं सुलनिवेशितादिनीलीलयैव
धनुषी अधिज्यतां १४ ज्यानिनादमर्थे गृह्णीतयोः प्रादुरासबहु
लक्षपाद्विः ताटकावलकपालकुंडलाकालिकेवनिबिडाबलाकिनी
१५ तीव्रवेगधुतमार्गवृक्षयाप्रतवीवरवसास्वमोग्रया अभ्यभावि
भरताग्रजस्तयोवाययेवपिरुकाननोत्तया १६ उद्यतेकभुजयष्टि
मायतीश्वोमिलंबिपुरुषां चमेखला ताविलोक्यवनितावधेष्टणां प
त्रिणासहमुमोवराघवः १७ बाणमिन्नहृदयानिपेतुषीसास्वकान
नभ्रवंनकेवलं विहृपत्रयपराजयस्तिरोरावणाश्रियमपिब्यकंपय
त् १८ यश्चकारविवरंशिलाघनेताटकोरसिसरामिसायकः अप्रविष्ट

र. वं. स. ११ विषयस्य रक्षसां द्वारतामंगमंदंतकस्य तत्र १९ राममन्मथशरिणाता
 उतौ दुःसहेन हृदये निशाचरी गंधवदुधिरचंदनोक्षिता जीवितेशवस
 ६८ तिजगामसा २० नैसतक्षमथमं नैऋतः पापदस्त्रमवदानतोषिता अवाप्तं कर्मकृत
 ज्योतिरिधननिपातिभास्करात्सूर्यकांतद्वताटकांतकः २१ वामना मिलमः
 ३४ अमपदंततः परंपावनं प्रतिमेषरूपेयिवान् उन्मनाः प्रथमजन्मवेष्टिता
 न्यस्मरन् नपि बभूवराघवः २२ आससादमुनिरात्मनस्तमः शिष्यवर्गपितः
 रिकल्पिताहं ण बद्धपल्लवपुटं जलिद्रुमं दर्शनीस्तत्कर्मकृतं गंतपोवनं २३
 २३ तत्र दीक्षितमृषिरक्षतुर्विधं शोतोदशरथात्मजो भिशैः लोक
 मंधतमसं कर्मोदितौ राशिभिः शशिदिवाकराविव २४ वीक्ष्य वेदिम
 थरक्तविंदुनिर्बंधजीवण्युभिः प्रदूषिता संभ्रमो भवदपोढकर्मणाम् ह्यकृतं

३ विष्णुपुत्री लपसा लो स तैः शरैः ३

त्विजां व्युत्तिविकंकतस्कवां २५ उन्मुखः सपदिलक्ष्मणाग्रजो बाणमा
 थपमुखात्समुद्गन् रक्षसां बलमपश्यद्वरेण ध्रुपक्षपवनेरित
 ध्वजं २६ तत्र यावधिपतीमखद्विषांतौ शरव्यमकरोत्सनेतरान्
 किंमहोरगविसर्पिविक्रमोराजिले पुगारुडः प्रवर्तते २७ सोऽस्त्रमुग्र
 जवर्मस्त्रकोविदः संधदधेधनुषिवायुदेवतं तेन शैलगुरुमप्यपा
 तयत्पोंडुपत्रमिव ताटकासुत २८ यः सुबाहु रिति नामैराक्षसस्त
 तत्र तत्र विसर्पमायया तं क्षुरप्रशकलीकृतं कृतीपक्षिणां व्यभजदा
 २९ अथमादृहिः २९ इत्यपास्तमखविद्युयोस्तयोः सांयुगीतमभिनं
 यविक्रमं सत्विजः कुलपतेर्यथाक्रमं वाग्यतस्य निर्वैरवर्तयन्क्रियाः चरुः
 ३० तौ प्रणामबलका कपक्षकौ भ्रातराववभृथपुतो मुनिः आ

राक्षसोपर
 रतिपाठ्य

र.स.१९

६६

लीलाः

५

शिवापनुपदं समस्तशार्ङ्गपाटिततमेन फौणिना ३२ तं न्यमंत्रयत संभृतकर्तुं
 मेथिकः सन्निधिकां वज्रवशी राघवावपिनिनाय विभ्रतौ तदनुश्रवणं क
 ल्हल ३३ ते शिवेषु वसतिर्गता ध्वनिः सायमाश्रमत रुष्यत घत ये पुरा
 र्जतमसुः परियहो वासवस्य एकलजं ता ययौ ३३ प्रत्यपद्यत विराय यत्पुनः
 आरु गोतम वधूः शिला मयी स्ववपुः सकलकं मस्य स्मरति तदा रामपाद
 रजसामनुग्रहः ३४ राघवान्वितमुपस्थितं मुनिं तं निशम्य जनको जनेव
 रः अर्थकाम सहितं सपर्यया देहवतं निवधर्ममभ्यगात् ३५ तौ विदेह
 गरीनिवासिनां गोपीता विवदिवे पुनर्वसू मन्थते स्म पितृतां विलोचनैः पक्षा
 पातमपि वंचनां मनः ३५ यूपवत्सवसिते क्रिया विधौ कालवितरि कुशिकवंश
 वर्द्धनः राममिषसन् दर्शनोत्सुकं मेथिका यकथया बभूवसः ३७ तस्य वीक्ष्य

यस्य सार्तः २

यस्य सार्तः ४

जनकः ४

पत्रोदरः

पुत्रस्य लजिता

विद्यालः १

पुत्रपतिरिष्ये च तात शय्ये सुप्रेमताः ४

कृशिवस्य

३ सुखी देवि वाहाय वराया खेव कस्तुनि

ललितं वपुः शिशोः पार्थिवः प्रथितवंशजन्मनः स्वविचिं स च धनुर्दुरासैरुपी

डिनो दुहितुं सुल्लेसस्य ३८ अश्वी च भवे गोमते गजे र्यदुहदिरपिकेन

भुम्भारि ३९ दुष्टं करं तनुनाहने मम तुमुत्सहे मोघं हनिकलं स्य वाहितं ३९ ॥

॥ युग्मं ॥ ॥ देपितो हि बहो मेरे श्वरास्तेन तौ तधनुषा धनुर्भतः ज्यानिवा

अर्कियं त कठिपात्रं रोभुजास्वा निधूय धि गिति पतं सिरे ४० प्रसुवाचत मपि

भयतां ४१ निशम्यतां सारतो यमथ वा कृतं गिरा रापरवत्तनो न विद्यात व्यक्तं श

इति निपाठः ४२ किरशनिभं गिरा वि ४३ हं धमा वचनं स पौरुषं काकपक्षकधरेपि

राघवे अदृष्टे त्रिदशगोपमा च केदाहराति मिवल्लसवत्समि ४२ आ

दिदेश गलाशो यथा भवे गमन्कार्मुकाय निहरणाय मेथिकं ते जस्य

धनुषः प्रदर्शयेत्ते तौ तोयदा निवस हस्वलोचनः ४३ तस्य सुत भुजगेदमी

मा गो विजि ४४ संशयः ४

मम भिरश निवदाः ४

रुद्रसारमयात्रकार्यकेवियेकुलकमनिनंदमेधिलः ॥ राघवायतनयामयोनिजायार्थिवश्रियामिवन्यवेदय

र-वं स-११ वरां प्रेक्ष्य राशराधिपदेधनुः विदुतकतुमगानुसारिणा येन वासा
मसृजदृषध्वजः ४४ आनतन्यमकेश्वरसंसदाविस्मियस्तिमि
नेत्रमी ३ तलोवेनेक्षितः शैलसारमपि नातियततः पुष्पवामे निवपेशलं स्म
रु-४५ भज्यमानमतिभात्रकर्षणात्तेन वज्रपरुषस्वनेधनुः भार्गवा
यहृदहमन्यवेपुतः क्षत्रमुद्यतमिधिवेदयत ४६ मेधिलः सपदिसस
संगारेरो राघवायतनयामयोनिजं सन्निधौ द्युतिमतस्तयो निधे
रग्निसाक्षिकमिवातिस्त्वान् ४७ प्राहिणो बभूव हितं महाद्युतिको
शकाधिपतयेपुराहितं मृत्युमावि दुहितुः प्रतिय हाहीक्ष्यतां कुलमि
दं निमज्जेरिति ४८ अन्वियेष स दृशी स वस्तुषां प्रापवो नमनु

॥ ६३ ॥

सम पाठः

कूलवादिजः सद्य एव सुकृतं हि पश्यते कल्पदक्षफलधर्मिकांक्षितं ५०
तस्य कल्पितपुरस्त्रियाविधेः शुश्रुवान्वचनमयजन्मनः उच्चवाक्यबलनित्त
खोवली सैन्येणुमिषितार्कदीधितिः ५१ आससादमिधिलां सवेष्टयन्
पीडितोपवनपादपवलेः प्रीतिरोधमसहिदृशापुशस्त्रिकांतपरिभोगमा
यतं ५२ तोसमेत्यसमये स्मिताबुभोभूपोतविरुणवासवोपमौ कन्यकातन
यकौतुकक्रियां स्वपरावसदृशी वितेनुतुः ५३ पार्थिवीमुदवरददृशे
लक्ष्मणस्तदनुजामयोनिजो योतथोरवरजौ वरोऊसौ तौ कुशध्वजसु
ते सुमध्यमे ५४ तेन तु यं सहितास्योवतुः स्तनवोनववधूपरिय हा
सामदानविधिनेदमिग्रहाः सिद्धिर्नैतद्वतस्य रूपतेः ५५ तौ नैराधि

२१ विविधविधिद्वारा विविधविशेषप्रकारातेतिविश्व-२
 र. वं. स ११ पसुनात्तपात्मजैस्तेवता निरगमन्कृतार्थता सोभवद्वरवधूसमागमः
 प्रत्ययप्रकृतियोगसन्निभः ५६ एवमान्तरातिमात्मसंभवांस्तान्निवेश्य
 ७१ वतुरोपितत्रसः अधसुत्रिषुविस्तृष्टमैथिलः स्वापुरीदशरथोन्यवर्त
 त ५७ तस्यजातुमरुतः प्रतीपगावात्मीनिध्वजतरुप्रमाथितः वि
 किशुर्भृशतयावरुथिनीमुत्तटाद्वनदीरयाः सुली ५८ लक्ष्यतेस्म
 तदनंतरंरविर्बद्धभीममखिवेष्टमंडलः वेनतेयशमितस्यभोगिनोभो
 गवेष्टितइवच्युतोमरिगः ५९ श्वेतपुष्पधरिधूसुरालकाः सांध्यमे
 ७२ ध्यरुधिराईवाससः कुंगनाद्वरजस्वलादिशोनोबभ्रुवुरवली
 व २ कनूहमाः ६० भास्करश्चदिशमध्युवासयांतांश्रिताः प्रतिभयं
 आर्जवं २

७३ विविधविधिद्वारा विविधविशेषप्रकारातेतिविश्व-२
 ७३ शिरे क्षत्रशोणितपितृक्रियोचितंनोदयंत्यइवभार्गवंशिवाः
 ६१ तत्प्रतीपपवनादिवेष्टितंक्षिप्रंशान्तिमधिकृत्यकृत्यवित् अ
 न्वयुक्तगुरुमीश्वरक्षितः स्वतमित्यलघयत्सत द्वायां ६२ तेजसः
 सपादिराशिरुत्तितः प्रादुरासकिलवाहिनीमुखे यः प्रमज्यनयना
 निसैनिकेक्षलक्षणीयपुरुषाकृतिश्चिरात् ६३ पित्र्यशमुपवी
 तलक्षणांमातृकंचधनुर्जितंदधत् यः ससोमाइवधर्मदीधि
 तिः सद्भिर्जडइवद्वन्द्वमः ६४ ॥ ॥ युग्मं ॥ ॥ येनरोषपरुषा
 त्मनःपितुःशासनेस्तिष्ठतिविदोपितस्कृषा वेपमानजननीशि
 रविदायागजीयतच्छाततोमही ६५ अक्षबीजवलये

एवं सः ११ न निर्वर्तते दक्षिण भवः संस्ति तेन यः साध्यांत करणे क विंशति र्था नि पूर्व
 ७२॥ तं पितुर्वचनं वेत्त मनुना राजवंशानि धनाय दीप्ति
 तं बालसुखं वलोक्य नार्गवं स्वादशां च विषया हृदयार्थिवः ॥ ६० ॥ नो मे राम इ
 तितुल्यमात्मके वर्तमानमाहिते च दारुणि ॥ हृदयस्य नयदायिना नवदत्तं ज्ञातमिव
 हृदयस्य योः ॥ ६१ ॥ अर्घ्यमर्घ्यमिति वादिने नृपं सो न वेद्यं मरता प्रजायतः ॥ स न को
 पदहना विषंततः संदधे दशमुदयनारको ॥ ६२ ॥ निनकां मुकं निषिक्तं मुष्टिना राघवो
 विधत्तभीः पुरोगतः ॥ अंगुली विवरवर्तिनं शरं कुर्वता निजगदिषु युत्सना ॥ ७० ॥ स
 वृत्तमपकारवैरिमेतन्निहस्य बहुराशमंगतः ॥ सुप्तसर्प इव दृष्टं दृष्टं नो दुर्दि
 रतोस्मि ॥ तव विक्रमश्च वादे ॥ ७१ ॥ मैथिलस्य धनुरन्यथा र्थिवैस्त्वक् किलानमि
 पूर्वमक्षिणः तन्निशम्य न वता समर्थयेवीर्यं गमिवान्मातृ ॥ ७२ ॥
 मेने

विषय

७२

यत्ना मेलेन्द्रवंशके विष्णुसिंहं भुवा तेषु मुकाहिक पिभेके पुही र्नीक पिठे निषु

अन्यदा जगति राम इत्यंश उच्चरित एव मामगात् व्रीडमावहति मे स संप्र
 ति युष्मद्वन्ति रुदयो न्मुखे त्वयि ७३ विद्यतोस्त्रमवलप्य कुंठितं हौरेरिष
 मम सभागसौ मम मे तात येनु हरणाञ्च इहे हयस्त्वं वकीर्तिमपहर्तुमुद्यतः
 ७४ क्षत्रियांत करणे पि विक्रमं सेनमा मतिर्वेना जिते त्वयि पावकस्य महिमा
 सगुणैक सवज्जलति सागिरे श्रियः ७५ विद्विवात्तरसमोज साहरिरेश्वरधनु
 रभाजियत्तया स्वाखुलमूलमनिलेन दीर्यैः पातयत्यपि नृदुस्तटदुर्मे ७६
 तन्मदाय मिदमायुधं मासगमय्य सशरं विकृष्यतां तित्तनुप्रधने मेव मय्यहेतु
 त्यवाङ्गतरे साजितस्त्वया ७७ का तरोसि यदि वीर्यदता विधानिर्जितः परशुधर
 धाममं ज्ञानिघातकणिणो गुहिलवृथा बध्यतामनयया रनो जलिः ७८ एव २ स पा
 उक्तवति श्रीमदर्शने नार्गवे स्मितविकंपिता धरः तद्वत्तु र्यहणमेव राघवः प्रत्यप

२ स पा

र.श.स.११ द्युतसमर्थमुत्तरं ७७ पूर्वजन्मधनुषासमागतः सोऽतिमात्रशुभदर्शनीभवत्
 केवलोपि सुभोगानां बुद्धः किंपुनश्चिद्वशां पलांक्षितः ८० तेन भूमिनिहितैक
 कोटिना कोमुकं बलिना धिरोपितं प्रापवर्णविकृतिवशां गोवृष्टिधौतदेववा
 ७३ भवध्वजः ८१ तावुभावपि परस्परं स्थितौ वर्द्धमानपरीरहितेऽसौ पश्य
 तस्मिन्ननतादिनायेयपर्वणोऽशि शिदिवाकराविव ८२ तं कृपा मृदुरवेक्ष्य
 भार्गवराघवः सवलितवीर्यमात्मनी स्ववसंहितममोघभाशुगंध्याजहार ह
 रस्तानुसन्निभः ८३ न प्रहृतुमलमस्मिन्निर्दयं विप्रदस्य भिन्नवत्यपि स्वयि
 शंस किं गतिमनेन पत्रिणा हन्मि लोकमथ ते मखाजितं ८४ प्रयुवचित्त
 मृषिर्नतत्तत्स्त्वानवेक्षि पुरुषं पुरातनं गंगतस्थतवधामपवेष्टवकोपितो
 हसिमयादिदक्षुणा ८५ भस्मसात्कृतवतः पितृद्विषो विप्रसादेव सुधांस

७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५

ससागरां आहितोजयविषययोपि मे श्लाघ्य एव परमेष्ठिना त्वया ८६
 तद्रतिमतिमतां वैरसितां पुण्यतीर्थगमनाय रक्षमे पीडयिष्यति नमोऽस्मि
 लीकृतास्वर्गपदतिरभोगलोलुपं ८७ प्रत्यपघततथेति राघवः प्रा ८८
 खं न विमज्जसायकं भार्गवस्य सुकृतोपि सोऽनवत्स्वर्गमार्गपरिघोदुरस्य
 यः ८९ राघवोऽपि वरणोऽतिपोद्भिधेः कर्मतामिति वदन्न समस्तशक्त नि ९०
 ११ जिते पुनरस्मातिरस्विनां शत्रुपुत्रणतीरे वकीर्तये ९१ राजसत्त्वमवधूयमा
 १२ त्कं पित्र्यमस्मि गमितः रामयतः नन्दानंदितफलोत्तयित्वयानि ग्रहोप्यय
 मनुग्रहीकृतः ९३ साधूनां भ्यहमाविधमस्तुते देवकार्यमुपपादयिष्यतः
 पुत्रिवा निति ववः सकृद्वर्णलक्ष्मणा यजमपि स्तिरोदधे ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

२२ श्रुता तथा विधमं लुं कैकेयी तनयः पितुः मानुर्न केव
 लं स्वस्याः प्रियोप्यासीत् पुराऽनुरवः २३ ससेम्यश्वोच्चगादनेकथितानाश्रमा आ
 लयेः तस्यापश्यत्तससौ मित्रे रुदश्रुर्वसति दुमान् २४ चित्रकूटवनसंरुक्थि
 तस्वर्गतिर्युरीः लक्ष्म्या निमंत्रयां चक्रे तमनुविष्टसंपदा २५ सहिप्रथमतेजसि
 न्नकृतश्रीपरिग्रहे परिवेत्ता रमात्मानं मेनेस्वीकरणा दुवः २६ तमशक्यमपा
 कष्टं निदेशात् स्वोर्गणः पितुः ययावेपादुके पश्चात्कतुराज्याधिदेवते २७ स
 विष्टस्य सथे त्युक्ता भ्रात्रा नैवाविशत्पुंशं नंदिग्रामगतस्तस्य राज्यं न्यासमिवा
 छनक २८ दृढशक्तिरिति श्रेय्ये चैराज्यतल्लपराऽनुरवः मानुः पापस्य भरतः
 शायश्चित्तमिवावर्त्तय २९ रामोपि सह वैदेहावनेव न्येन वर्तयत् वचारसानुजः
 शांतीं दृढे स्वाकुर्वतं युवां ३० भ्रष्टमावस्तानितच्छायमाश्रितः सवनस्पतिं कैदावि

*केचित् लोके वदन्त्येवमुं श्लोकं पठन्ति ॥ *नृगमा संततः सीतां रक्षन्ती मातपे राठः ॥ पक्षतुं न नखा चातैर्वबाधे *
 वा यस्य बलात् १ वा यसः ४

२१ दंके सीतायाः शिरस्यैकं शिदिवश्रमात् २२ तैर्द्विः किल नखैस्तस्या विददारस्तनौ द्वि
 जः प्रियोपभोगविदुः पुपौरोभाभ्याभ्यमिवावरत् २३ तस्मिन्नास्कुदिधीकास्त्रं
 रामे रामावबोधितः भ्रातः सन्मुमुचे तस्मादेकनेत्रव्ययेन सः २४ रामस्त्वासन्नक्षि
 चोद्गतागमनं पुनः आशंक्यास्तु कसारंगां चित्रकूटस्कली ऊहौ २५ ध्रुवया
 वातिथे येषु वसन्तपिकुलेषु सः दक्षिणादिशमृगेषु वार्षिके ध्रुवभास्करः २५ सैप
 वभौ तमनेगकुली विदेहाधिपतेः सुहृदं प्रतिषिद्धपिकैकेय्या लक्ष्मीरिव गुरोरा
 त्पुत्रवी २६ अनुसया विष्टेन पुण्यमधेतु काननं ॥ सा वकारांगरागेण पुष्पोलं
 पितपटपटं २७ संध्याभ्रकपिशलास्यविरोधानामराक्षसः अतिष्ठभागमावस्य
 रामस्य दोरिव ग्रहः २८ सन्नरातयोर्मध्ये मेधिली लोकगोषणः नक्षो नभस्य योर्दक्षिण
 वग्रह इवांतरे २९ तां वनिष्यं ककुत्स्ठा पुगडपतिस्तुली गंधेनाशुविनायेति वसु
 धायां निवसन्तुः ३० पंचवर्षांतरा तौ मरासनाकुभज्जमनः अनयोऽस्ति तस्तस्मै

स्वरास १२

७६

विंध्यादिप्रकृताविव ३१ रावणावरजानत्राधवंमदनातुरा अभिपेदेनिशया
वाग्यालीवेमलयद्रुमं ३२ सासीतासनिधावेवतं ववेकचितान्वया अत्यारुण्डा
हिनाशोणामकालोमयीनोभवः ३३ कलत्रवाहनं बाले कनीयासंभजस्वमि ३
तिशमोदधस्यतीवृषस्कंधः शशासता ३४ ज्येष्ठाभिगमनासर्वतेनाप्यनभिनं
रिता साभूद्रामाश्रयाभूयो नदीवोभयकूलभाक् ३५ संरंभं मेचिली हासः स
णसौम्यानिनायतां निवातस्तिमितं विलां चंद्रीदय इवोदधेः ३६ फलमस्याप
हासस्य सद्यः प्राप्स्यसि पश्यमां मगीपरिभवा व्याध्यामित्येव हितया कृतं ३७
रसुकुमैचिलीभर्तुः रंकेनिर्विशर्तं भयात् सरूपं शरपनखानाभ्यासदशप्र
त्यपद्यत ३८ लक्ष्मणः प्रथमं श्रुत्वा कीकिलामं जुभाषिणी शिवाघोरस्वनाप ७६
कृश्विबुधैर्विकृतेतितां ३९ पर्णशालामयक्षिप्रं विह्वितासिः प्रविश्य सः वेरुय
तक्षणी ६५

पोनरुक्मिनीभीषणांतामपीजुयत् ७० सावकनखधारिण्यविणुकर्कशपर्वया
अंकुराकार्यांगुल्यानामर्जयदंबर ७१ प्राप्यवारुज्जनस्नानं स्वरादिस्य त्वर
स्तथाविधं रामोपक्रममाचर्यो रक्षः परिभवं नवं ७२ मुखवयवकृतं तां न
र्जनायसुरोदधेः रामाभियायिनां तेषां तदेवाभूदमंगलं ७३ उदायुधाना
पततस्ता नृत्तान् अक्षयराघवः विदधे विजयाशंसां रापेसीतां वल्लभ्यते ॥
७४ एकीदशरथिः कामं यातुधानाः सहस्रं तेषु यावन्त एवाजीता वडाः ५
७५ अस्मिन्नेनकाकुलः प्रयुक्तमथ दूषणं नवक्षमेसरोवाकुलमा
रुः सवदूषणमिवात्मनिः ७६ तं शरैः प्रतिजयाह खरत्रिशिरसो वसं कमरा
स्तपुनस्तस्य रापात्सममिवोद्युः ७७ तेष्वयाणं शितैर्बाणैर्यथापूर्वविशुद्धि
भिः आयुर्देहातिगैः पीतं रुधिरं पतत्रिभिः ७८ तस्मिन्नाम शरो द्विनेवले कृतं

परिमितः १

२७
 रवंशसं महतिरक्षसां उल्लिखितं हृदये च कव्ये च यो न किंचन ४९ सा बाणवर्षिणरा
 मेयोधयित्वा सुरद्विषां अग्रवो धाय सुधापगधं द्रव्यैव रुचिनी ५० राधा
 वास्वविशीर्णानां रावणं प्रतिरक्षसां तेषां रूपं परवैकाङ्क्षं प्रतिहराभ
 वत् ५१ निर्याहास्वसुरासनां वधा बंधनदानुजः रामेणानिहितमेनेपदैह
 रासुमूर्धसु ५२ रक्षसां मृगरूपेण वंचयित्वा सराधवो जहार सीतापक्षी
 द्रुपया सक्षणा विद्वत् ५३ तौ सीतान्वेषिणो गधं कूनपक्षमपश्यतां प्रापोर्द
 शरथजीते रत्नचैणं कंठवर्तिभिः ५४ सरावणहतां ताभ्यां वचसां नृमैत्रि
 तां आसानः सुमहकर्मप्राप्ते रावेद्य संस्थितः ५५ तयोस्तस्मिन् नवीभूत
 पितृव्यापत्तिशोकयोः पितृशवांस्यं संस्कारान्नैत रावेद्वैतक्रिया ५६ बंधु
 निर्धूतशापस्य कबंधस्योपदेशतः मृमुहं सरयं रामस्य समानव्यसने हरो
 वदधे ५७ नर प्रवृत्तः

नरकमेव न भविष्यति

ख्याप

प्रवेष्टः
अस्मद्विद्वत्पिठः ६

५७ सहत्वा वालिनं वीरं तस्मिन् दिविरकांक्षिते धातोस्त्वनश्वदेवं स्फुषी प्रीवंशं
 सन्यवेशयत् ५८ इतस्तत्तश्च वैदेहीमन्वेष्टुर्नैत नोदिताः कपयश्चैरुत्तकस्य रा
 मस्य वमनो रथाः ५९ प्रवृत्ता बुपलब्धायां तस्याः संपातिदर्शनात् मारुतिः स
 रंतीर्णः संसारमिव निर्मिमः ६० दृष्ट्वा विविचिन्वता ते नलं कायाराक्षसीवृतां जानकी
 विषवल्लीभिः परीतिवमहोषधिः ६१ तस्यैव भर्तुराभिज्ञानमंगुलीयं ददौ हरिः प्रत्युद् ५८
 तमिव तुल्ये स्तदानं दाशुर्विदुः ६२ निर्वीप्यप्रियसंदेहैः सीतां रक्षोबंधूहतां सरा
 हपुरीलंकासर्गेनाहितविक्रमः ६३ प्रत्यभिज्ञानतरुनं वराभायादरीयत्कृती
 हृदयं स्वपमायातं वैदेयाश्च नृमतिमत् ६४ सचापहृदयं न्यस्तमणि सरतिमल
 तः अपयोधरसंसर्गा प्रियालिङ्घननिर्वर्ति ६५ श्रुत्वा रामः प्रियो हंतं मेनेतत्स
 गमोत्सुकः महार्णवपरिक्षेपलंकायाः परिखालंघुं ६६ सप्रतस्तेरिशोनाय
 उरंतः सधुवातेयोः २

अचता

कोटादि

५८

५९

र. पुर्वरासः ॥ हरिसेनैरुदुतः न केवलं भुवः पृथ्वी संवाधवर्षभिः ६० निर्विघ्नमुदयेः कू
नीवारा ० लेतं प्रनेदे विभीषणः सिंहादास्य सलक्ष्म्येव बुद्धिभाविश्यनोदितः ६१ तस्मै
७८ निशाचरे श्वर्यप्रतिष्ठे श्रावराष्ट्रवः ॥ कालेखलु समाख्याः फलैव
धृतिनीतयः ॥ ६२ ससेतुबंधयामास फलबौले वृणांससि ॥ रसात
लादिवोतिर्गोशेषं स्वप्नायशाङ्गिणः ७० ततो तीर्थपथालं कांशधयामा
सपिङ्गलः ॥ द्वितीयं हेम प्राकारं कुर्वद्भिरिव वानरैः ७१ रणः प्रवृत्तं तत्र त्रि
मः स्रजगरक्षसां दिग्विजितं तं काकुत्स्ते पौलस्त्य ऊवधोषणः ७२ पाद
पाविशपरिघः शिला निष्पिष्टमुद्गरः अतिशयं नखन्यासः शैलरुद्धम
हागजैः ७३ शुभं अधुना शिरः कृददर्शनोद्भावं मानसां सीतामायात
शंसंती जिह्वा समजी सवेह ७४ कामजीवति मेनाथ इति साविक्रया शुभं हो

नपनावस्तुनन्त्र ५५ मुनिवैति किं २००

प्राप्तासत्यमस्यातं जीवतोस्मिन्नलङ्घिता ७५ जसुतापारेतविश्वे मेघना
दास्त्रबंधनं दारारथ्योक्षणाकेशिस्वप्नद्वेति निवाप्तवत् ७६ ततो विभेदपौलस्त्यः
शन्त्यावहासिलक्ष्मणं रामस्त्वं नाहोप्यासीद्विदीर्घे हृदयः शुभा ७७ समा
रुतिसमाचीतमहोषधिहतव्यथः लंकास्थीणां पुनश्चक्रे विलापाचार्यकंशरैः ॥
७८ नादं समेघनादस्य धनुश्चंद्रायुधधनं मेघवैस्येव शरकालो नाकं वि
स्युर्योपयत् ७९ केशेन महतीं निद्रां त्याजितं रणदुर्मदे दारावणः प्रेषया
मास युद्धाय नुऊमात्मनः ८० सज्जमानतदोदारा लप्योत्थाहैनने कथा
विवेश नपुंसीलं कां समादाय हरीश्वरं ८१ कुंभकपणः कपीद्रुणतुल्या
वस्तुः स्वसुः कृतः सरोधरामं शृंगीवटं कृच्छ्रमनः शिला ८२ आकाशे

२० अकाले बोधितो ब्रजवासी
 २१ रवं सः प्रियः स्वप्नो दृष्ट्या नुजः शमिषुभिरिती वासोक्षिर्घनिदोषवे शितः २२ इतरा
 २३ ग्यपिरसांसिपेनुवनिरकोरिषु जोगोसि समरोत्थानित २४ कोणितनदीधिव
 २५ निर्यावयपोलस्यः पुनर्युद्धायमांदिशत अरावणमरामंवाजगदवेद्य
 २६ तिनिश्चितः २७ भुजोत्तमांगवाङ्मयादेकोपि धनदा नुजः दहशे सयथा
 २८ वेमातवं राइवस्तितः २९ रामपदातिमालोकोलं केशं नवरुचिर्न हरियुग्यं
 ३० रथं तस्मै प्रजिघाये पुरंदरः ३१ तमाप्यतध्वजपटं व्योमगंगैर्मिवाधुभिः
 ३२ देवसूतभुजालंबी जैत्रमध्यास्तराघवः ३३ मातलिः स्तस्य मोहं द्रुमाभु
 ३४ मोचतनुद्धं यत्रोत्पलदलं क्लेशमस्त्राप्यापुः सुरादृषां ३५ अन्योन्यदर्शना
 ३६ स्पाप्तविक्रमावसरं शिरात् रामरावणयोर्वैरं चरितार्थमिवाभवत् ३७
 ३८ जेतारं लोकपाभानां तं भुरवैरर्चिते श्वरं रामस्तलितकैलासमरातिं बहुमन्य

३९ तस्य सूरति पौलस्यः सीतासंगमशंसिनि निवरवानाधिकं कुदः शरं सव्येन
 ४० रेनुजे ४१ रावणस्यापिरामास्तोभित्वा हृदयमाशुगः विवेश भुवमाख्यानुभुरगे
 ४२ स्य दवाप्रयं ४३ वरं सेवतयोर्वाक्यमस्त्रमस्त्रेणानिघ्नतोः अन्योन्यजयसरंभो
 ४४ वदधेवादिनोरिव ४५ विक्रमव्यतिहरिणसामान्याभूद्धयोरपि जयश्रीरंतरा
 ४६ वेदिर्मत्तवारणयोश्च ४७ कृतप्रति कृतप्रति स्तयोर्मुक्तांशु रास्तरैः परस्परश
 ४८ खाताः पुष्पदहिनसेहिरे ४९ अयःशंकुचितारक्षः शतघ्नीमथशत्रवे
 ५० हतां वैवस्वतां तूर्वकूटशाल्मलिमक्षिपत् ५१ राघवोरथमप्राप्तात्तामा
 ५२ शां च सुरादृषः अर्द्धचंद्रमुखैर्वाणैर्विद्धेदकदलीमिव ५३ अमोघं संदधे
 ५४ रास्त्रे धनुष्येकधनुर्दरः बालमस्त्रं प्रियारोकराख्यनिष्कर्षणौषधं

* यं ताहरे सपदि संहतकार्मुकज्जमाप्य क्यरा पवमनुष्ठितदेवकार्ये ॥ नामांकरावणशरां वितकेतुपक्षिभूम्भे
 * धरि रथं हरि स हस्रयुजं निनाय १०३ ॥ ४ ॥

२२ न द्यौन्निशतधाभिन्नं देदेरो दीप्तिमन्मुखं ब्रह्मपुर्महोरगस्य
 २० वकरालकणमंडलं १०० तेन मंत्रप्रयुक्तेन निमिधषादी रपातयत् रामो
 त रिपुशिरःपंक्तिमस्तातजगवेदनां १०१ मरुतां पश्यतां तस्य शिरां सिपाति
 तान्यपि मनोनाति विराज्वासपुनः संधानशंकया १०२ अथ मद्गुरुपक्षे
 त लोकिपालदिपाना ननु र्गमै पालिहृदै र्गं डसिन्ती विहाय उपनतमणिबं धेनु
 धिपौलस्त्यरात्रोः सुरमिसरा विमुक्तं पुष्पवर्णं पपात १०३ रघुपातरपि जातवे
 द्वे विरुद्धा धप्रयथा प्रिया प्रियसुहादि विभीषणे संगै मप्यश्रियं वोरणः रविस्तु तस
 हितेन तेनानुयातः ससौ मित्रिणा भुजविजित विमानिरत्नाधिरूढः प्रलम्बपुरीं
 १०५ रतिश्रीरघुवंशे महाबाव्येकाकिदासकृतो रावणवधो नाम द्वादशः सर्गः ॥

सगरस्य पुत्राः अचमै धाधो नो मेये कपिलेन मुनिना पातालं संक्रमिते तिसृषु तदर्थं उक्ते अवधारयः खनप्रः अनः अस्मा कपूर्वो ह्यः सगले
 रामस्य हरि रति
 धानि रं कुशमहिना
 वे नार्थः
 अथात्मनः शैवगुणं गुणतः पदेदं विमानेन विगाहमानः रत्नाकरं वीक्ष्य निधेः
 स जायारामाभिधानो हरि रत्नकरा १ वेदे हि पश्यामलयाद्विस्तृतं मे सेतुना
 फलितमवुराशिं क्षयापयेन वंशरत्नसन्मकाशमा विस्तृतं चरुतारं २ गु
 शौर्ययसोः कपिलेन मे ध्ये रसातलं संक्रमिते तुरगे तदर्थं मुवुश्मवधारयद्भिः प्र
 वेः किलायं परिवर्द्धितो नः ३ गर्भे दधत्यर्कमशी च योस्मा द्विद्विभवा भुवने वेसु
 नि आविंधनं ज्योतिषसौर्विभर्ति ब्रह्म हृदयेन ज्योति र्जन्यनेन ४ तां ताम
 वस्त्राप्रतिपद्यमानं सिद्धशयाप्य दिशो महिम्ना विस्फारि वास्थानं वधार
 णीयमीदृक्तया रूपमियत्तया वा ५ नाभिं प्रसूता बुरुहासनेन संस्तूयमा
 नप्रथमेन धात्रो अमुयुगां तो वितयोगनिद्रः संहत्य लोकां पुरुषो धिरो ते शयनं कत
 साता अहोमावधवत् ॥ विरुद्धं सत्वा धवस्त्राप्रतिपद्यमानं जमानं ३ सहारं कतं उमादं ४
 एतत्सहस्रः अस्मा र्दिक १०३ तदर्थं विमाणयम्भसः रपावः

एतत्प्रकाशनिबन्धकविप्रयुक्तमभयारिहिनानिर्भयसखीशमः कथं सति न
ममातिरुक्तिर्नानुवर्तते इति दर्शयितुं नानुसूचीयते इति सखी तद्वत्प्रामाण्यमिति
ब्रूयते २

रसानि दूरावतीर्णाधिबतीवरेवेदादमूनिपपासुल्लिखानिदृष्टः ३० अत्रा
वियुक्तानिरथागनामन्योन्यदत्तोसकैकसुराणि दंडानिदूरांतरवर्ति
नानिमयाधियेसस्यहमीक्षितानि ३१ इमांतदूराकलतांवतन्वीस्तानाति
रामेस्तबकाविनम्रांल्लस्यानिबुध्यापररब्धुकामः सोमित्रिणासाशुरहनिधि
३२ अमूर्विमानांतरलंबिनीनांशुलोस्वनंकांचनकिंकिणीनांघृतदुर्जती
वस्वमुसतंल्योगोदावरीसारसपंकपस्त्वां ३३ दृषावयापलवमध्ययापि
घटांबुसंवर्धितवालंबता आह्लादयत्कमुखकहसाराहृष्टविरासंव
वटीमनोमे ३४ अत्रानुगोदममयानिहृतस्तरगवातेनविनीतखेदः ३५
त्वदुत्संगनिषण्णमूर्ध्नास्मरामिवांनीरुद्वेषुसंत ३५ अत्रगमात्रेणपदाम्बो
नःप्रभिरायायोनेद्रुपचकार तस्याबिलोभःपरिरुद्धितोभौमोमुनेःस्थानप
उद्गोदवस्थ १ रम्यकता २ हनुमतिः सुमोमवतनोमः ३

रिगैहोये ३६ त्रैताजिधूमाग्रमुदग्रकीर्तस्तस्येदामाक्रातुविमान
मार्गो ३७ द्रात्वाहविर्गंधिरजोविमुक्तःसमुञ्जतेमेलधिमार्भमात्मा
३८ एतच्छुनेमोनिनिशातकर्णैःपंचचाप्सरोनामविहारवारि आ
भानिपर्यंतवनेविदूरान्मेघांतरालक्ष्यमिवेंदुविंबं ३९ पुरासद
मौकुरमात्रवृत्तिश्चरन्मृगैःसार्द्धमृषिमघोना समाधिनीतेन
किलोपनीतःपंचाप्सरोयोवनकूटबंधं ३९ तस्यायमंतर्हितसौ
धनाजःप्रसक्तसंगीतमृदंगघोषः वियुजतःपुष्पकचंद्रोजालाः
क्षणं प्रतिश्रुन्मुखशःकरोति ४० हविर्धुजामेधवतांचर्णी

रघुवं १३ मध्येललाटं तं सप्तसप्तः असौ तपस्यस्य परस्तापस्वीनाम्ना सुतीक्ष्ण

श्री. अरितेन दातः ४१ अमुं सहासः प्रहितेक्षणानि व्याजार्धसंदर्श

८४ तमे श्वला नि नात्वं विकर्तुं जनितेन्द्रशंकं सुरांगना विस्मयेनेष्टिता

नि। ४२ एषोक्षमालावलयं मृगाणां कंदूयिनां रंकुशसचिन्तावां

सभाजने मेभुजमूर्धवाद्भुः सव्येतरप्रांशुमितः प्रयुक्ते ४३ वाचं यमलास्यगतिं म

मेषां कपेन किं रिश्रिणं धौयमूर्धुः दृष्टिं विमानं व्यैवर्ध्यां मुक्तां पुनः सहस्रां विपिनं ८४

मिदिरनिं योमं त्रपूतां भुमयहोषित ४५ कृपा विनीता ध्वपरिश्रमे पुष्पयि

संभाव्यफलेषु मीषु तस्यातिनधीनामधुना सपर्यास्त्रिता सुपुत्रेष्विवपाद

पु ४६ धारास्वनोद्गारिदरीसुखोसौ शृंगाग्रलक्ष्मणाबुदवप्रपंकः बध्नातिमे

बंधुरगात्रिवक्षुर्दृष्टः ककुद्गानिव विवकूटः ४७ एषा प्रसन्नस्तिमितप्रवाहा

सरिद्धिदूरांतरभावंतन्वी मंदाकिनी भाति न गोपकंठे मुक्तावली कंठगते वसि

मेः ४८ अयं सजातो नु गिरंतमालः प्रवालमारायसुगंधियस्य च बांकुरापांडुकपोल

शोभा मया वर्ततः परिकल्पितस्ते ४९ अनियद्वासा विनीतसत्तं मपुष्पलिंगा सुठबंधि

दृष्टं वनंतपः साधनमेतद्वेरा विष्कतो ह्यप्रतरं प्रभावं ५० अत्राभिषेकाय तपोध

नानासप्तविहस्तो हृतहेमपत्रां प्रवर्तयामास किलानुसृत्या तिस्रो तसं चंबक

मौलिमात्सं ५१ वीरसने ध्यानुपा मृषीणाममी समाध्यासितं वेदिमध्याः मि

वातनिष्कपतया विभाति योगाधिरूढा रवराखिनोपि ५२ स्यात्पुरस्तादुप

रघुवंश ५३ शीर्षोऽयः सोऽयं वदः श्याम इति प्रसिद्धः राशिर्मणिनामिव गारुडानां सपधरागः
 ५४ फलितो विभाति ५३ कश्चित्प्रभातोपि सिरिंदनीले मुक्तामयी यष्टी शिवावु विद्ध
 अन्यत्र मातासितपंकजानां मिंदीवरैरुद्रुयितांतरेव ५४ कश्चित्प्रभातोऽलवेगो
 प्रयमानसानां कादंबसंरिग्वतीधवपंक्तिः अन्यत्र कालागुरुदत्तपत्राभक्ति
 भुवश्चंदने कल्पितेन ५५ कश्चित्प्रभातोऽमसीतमोऽपि ह्यायावलीनेः शबुली
 कृतेव अन्यत्र शुभाशरदभ्रलेखारंध्रे धिवालक्ष्यनेभः प्रदेशा ५६ कश्चि
 ब्रह्मलोऽर्गभूषणसंरागगान्तनुरीश्वरस्य पश्यानवद्योगि विभाति ५७
 गाभिः न प्रवाहाय मुना तरंगैः ५७ ॥ कालापकं समुद्रपल्योर्जलसन्निपा
 तेषूतमिनामत्रोक्तापि पेकात् तत्त्वावधिवोधेन विनापि भूयस्तनुयजाना
 ५८ शरीरमात्मनः ॥ कश्चित् कृष्णमेव वक्तुं तस्मिन् शरीरे वक्तुं भासा ५८ ॥ इत्यादिगारुडमेव लोका निवृत्तनिस्सारसापि
 ५९ कालापकं समुद्रपल्योर्जलसन्निपा

नवीनसूत्रोक्तं न शक्यं नानाकारं
 नवीनसूत्रोक्तं न शक्यं नानाकारं

स्तिशरीरबंधः ५८ पुराणिषादाधिपतेरिदंतघस्मिन्मया मौलिमणिं
 विद्योहो ऊटासुवद्रास्वरुदस्तमं त्रः कैकेयिकामाः फलितास्तवेति।
 ५९ पयोधरेः पुण्यजनांगनानां निर्विघ्नेहमां बुजरेणु यस्याः ब्रह्मसरः
 ६० काशनामवावो बुद्धिर्वायुः कमुदाहरति ६० जलानिधातीरमिखातं यूफैर्वह नि
 त्यगोऽध्यामनु राजधानी तुरंगमेधावधित्यावतीर्णे रिश्वाकुभिः पुण्यतरीके
 तानि ६१ यांसेकतोऽसंगसुखो वितानां प्राज्येः पयोभिः परिवर्धितानां सा
 मान्यधात्रीमिवमानसं मे संभावयत्युत्तरकोराकानां ६२ सेयं मदीयाजन
 नीवतेन मान्यनराकासरयुर्विभुता दूरेव संतंशिशिरानिलैर्मंतरंगहस्तैरु
 पगूहतीव ६३ कालापकं विरक्तसंध्याकपिशंपुरस्ताद्ययोरुः पार्थिव तो
 उज्जिहीते शंकेहन्मत्केथिवतप्रवृत्तिः प्रमुद्रतोमां भरतः ससैन्यः ६४ अद्य

रघुवंश १३

८६

श्रियं पातित संगराय प्रत्यर्पयिष्यत्यनघाससाधुः हत्वा निवृत्ताय रणे ख
रादि संरक्षितां त्वामिव लक्ष्मणे मे ६५ असौ पुरस्कृत्य गुरुं पदातिः पश्चाद्व
स्वर्णपतवाहिनीकः दृष्ट्वैरमात्यैः सह वीरवासा मामर्घ्यपाणिर्मरतोभ्युपे
ति ६६ पित्रा विस्मृतं मदपेक्षया यः श्रियं युवाप्यंकगताममोक्ता इयंति
वर्षाणि तया सहो ग्रमभ्यस्ततीव व्रतमासिधारं ६७ एतावदुक्तवति
दुःशरयो तदीया मिह विमानमधिदेवतया विदित्वा ज्योतिः पथादवत
तामस्मयिषीरुद्विष्टं प्रकृतिर्मरता नुगाभिः ६८ तस्मात्पुनः स
रविभीषणदार्शितेन सेवाविवेक्षणहरीश्वरदत्ते हस्तः यानां दवातेरददुः
महीतले न मार्गेण संगिरितस्फटिकेन रामः ६९ इक्ष्वाकुवंशपुरवे प्रये
तः प्रणम्य संभ्रातरं भरतमर्घ्यपरिग्रहां वे पर्यश्रुस्व ऊतमूर्धनि शोप=

८६

जिघ्रोत इत्यपोषितराज्यमहाशिवेके ७० अश्रुप्रवृद्धिजनिता नन्वि
श्रुक्रियां विहृष्टा नृरोहजटिलानिवमंत्रिद्वन्द्वं अन्वयहीतप्रणमतः सुभट
ष्टिपातैर्वीतीनुयोगमिधुराक्षरयाववा ७१ दुःखैः कबंधरयमहो हरीवरो मे
सौलस्य एव समरेषु पुरः प्रहता इत्यादरेण कथितौरघुनंदनेन युक्त्रम्यलक्ष्मणमुत्तौ
भरतो ववन्दे ७२ सौमित्रिणा तदनुसंसृजि सचैनमुत्थाप्य नम्रशिरसं भद्रामाति
हिल्लो गोः सुखेन्द्रजित्प्रहरणव्रणकर्कशेन क्लिश्यं निवास्य भुजमध्यमुरस्कलेन
७३ रामा जयाहारि वमपतयस्तदानीं कृत्वा मनुष्यवपुशरुतद्वर्गजिंद्रान् ये
पुष्करत्सु बहुधामदवारिधाराः शौकधिराहणसुरवा नुपलेभिरेते ७४ सा
उप्लवः प्रभुरपि क्षणदा चराणां मेनेरथान्दशरथप्रभवानुशिखी मायाविक
लपरितैरपियेत दीयेन स्यंदनैः कलितकृत्रिमभातिशोभाः ७५ मयस्ततो

वैवंश १३ रघुपतिर्विलसताकमध्यास्तकामगति सावर्जोविना न दोषास्तनंबुध
 हस्पतियोगदृश्यस्तारापतिस्तरलविद्युदेवात्तावं ७५ तत्रैवरेणजग
 तां प्रलयादिवोक्वर्षीसमेन रुचभामस्य चनादिवेदाः रामेण मेधिकसुता
 दशकंठकृष्णप्रत्नः तां विष्टिभिमतीभरतोवर्दे ७७ लंकेरवश्रणाति
 भंगदृढव्रतंतदंघ्रियुगं वरणकोर्जनकासजायाः ज्येष्ठा तु वृत्तिजटिलं वारिणस्य
 साधोरन्योन्यावममभद्रुमयंसमर्थे ७८ कोशाद्वैप्रकृतिपुरः शरेणगत्वा
 कृष्णस्तिमतिजवेनपुष्पकेण शत्रुघ्नजतिविहितोपरकार्यमार्यः साकेतोपव
 नमुदारमधुवास ७९ इतिश्रीरघुवंशो महाकाव्ये काव्येकादशस्क
 तोरामाभिर्गमनोनामत्रयोदशः सर्गः श्रीसप्तकोटिमहामंत्रात्म
 करमारेअघोररुद्रार्पणमस्तु श्री ६ श्री ६ श्री

भर्तुः प्रजापतयैवैशो न्यायं दृशंतरंतत्रसमंपपन्ते ॥ अपश्यतां दारश्रीश
 नयो वै विवापघ्नतरोव्रतयो ॥ १॥ भावुमाभ्यां प्रणतो हतारियथाक्रमविकेमरोमिनो
 तो ॥ विस्पष्टमस्वाधतयानदृष्टे जातो सुतस्य रीसखोपलंभात् ॥ २॥ आनंदजः शोक
 मश्रुवाष्पस्तयो रशीतं शिशिरो बिभेदे ॥ गंगा शारयोर्जलमुत्कृतं हिमाद्रिनिस्य दृष्ट्वा यो
 वतीर्णः ॥ ३॥ त्रिपुत्रयैर्नैतदंस्त्रिमागेनाट्टनिर्वागे सदयं स्पृशं यो ॥ अपीक्षितं स
 चकुलांगनानो नवीरसूरा ब्रमकामयेतां ॥ ४॥ किंशवहाभर्तुरलक्षणाहंसी तेतिनामस्व
 मुदीरयती ॥ स्वर्गप्रतपस्यगुणेभ्यो हृष्यावभक्तितेदेन कथं वंदे ॥ ५॥ उत्तिष्ठवत्से ननु
 मानुजा सो हतेन भर्ता शुचिना तदेव ॥ कृष्णं हृत्तीर्णं रतिप्रिया हीतामूरुस्ते प्रियम
 धामिथा ॥ ६॥ अथ सिषेकं रघुर्वंशकेतो आरभ्य ब्रह्मानंदजलेर्जनयोः ॥ निर्वर्तयामा
 सुरमास्य हंसी धातुः कावनकुसतोयैः ॥ ७॥ सरित्तमुद्रां नारसी श्वगतारक्षः कपीदे

॥ १० ॥ रूपपादिताना ॥ तस्यापतन्मूर्ध्नि नलोनिजिह्वे विंध्यस्य मेघप्रभवारवापः ॥ ११ ॥ तपस्वि
 ॥ १२ ॥ वेष्टा क्रययापिता वयः प्रेक्षणीयः स्फुटतरो वभूव ॥ राजेन्द्रेण वेपथ्यविधानश्रीमार्तस्योदि
 तासीं सुसुनरुक्तदीपा ॥ १३ ॥ समौलरक्षो हरिमिश्रसैन्यैस्त्यक्त्वा नन्दितपौरवर्गः ॥ वि
 वेशसौधोद्गतलजवर्षां सुभोरणामन्वयसन्धानं ॥ १४ ॥ सौमित्रिपणासावरुणेन मंद
 माधुतवालजनेरथसु ॥ धृतपत्रोत्तरनेन साक्षादुपायसंधा तद्वज्रहृदः ॥
 ॥ १५ ॥ युग्मं ॥ आस्तादकलिंगरुधूमराजिह्वस्थाः पुरोवायुवशेन भिन्ना ॥ वनाग्निहस्त
 नरपुद्गेन मुक्तास्वयं वेणिरिवावभोसे ॥ १६ ॥ श्वश्रुजनानुष्ठितवारुवेपाकण्ठरथसु
 रघुवीरपत्नी ॥ आस्तादवातायनदृश्यबंधेः साकेतनार्यैर्जलिभिः प्रणेमुः ॥ १७ ॥ पुरस्त्र ॥ ८८ ॥
 भामंडलमात्रुस्त्यं सावित्रीशाश्वतमंगरागं ॥ रराजशुद्धेति पुनः स्वपुत्र्यं संदर्शिता

वद्विगते वभूव ॥ १८ ॥ वेशमात्रोत्तरनेन साक्षादुपायसंधा तद्वज्रहृदः ॥ १९ ॥ कृतांजलिः
 ॥ २० ॥ ॥ २१ ॥ ॥ २२ ॥ ॥ २३ ॥ ॥ २४ ॥ ॥ २५ ॥ ॥ २६ ॥ ॥ २७ ॥ ॥ २८ ॥ ॥ २९ ॥ ॥ ३० ॥ ॥ ३१ ॥ ॥ ३२ ॥ ॥ ३३ ॥ ॥ ३४ ॥ ॥ ३५ ॥ ॥ ३६ ॥ ॥ ३७ ॥ ॥ ३८ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ४० ॥ ॥ ४१ ॥ ॥ ४२ ॥ ॥ ४३ ॥ ॥ ४४ ॥ ॥ ४५ ॥ ॥ ४६ ॥ ॥ ४७ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४९ ॥ ॥ ५० ॥ ॥ ५१ ॥ ॥ ५२ ॥ ॥ ५३ ॥ ॥ ५४ ॥ ॥ ५५ ॥ ॥ ५६ ॥ ॥ ५७ ॥ ॥ ५८ ॥ ॥ ५९ ॥ ॥ ६० ॥ ॥ ६१ ॥ ॥ ६२ ॥ ॥ ६३ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ ६६ ॥ ॥ ६७ ॥ ॥ ६८ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ७० ॥ ॥ ७१ ॥ ॥ ७२ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७४ ॥ ॥ ७५ ॥ ॥ ७६ ॥ ॥ ७७ ॥ ॥ ७८ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ८० ॥ ॥ ८१ ॥ ॥ ८२ ॥ ॥ ८३ ॥ ॥ ८४ ॥ ॥ ८५ ॥ ॥ ८६ ॥ ॥ ८७ ॥ ॥ ८८ ॥ ॥ ८९ ॥ ॥ ९० ॥ ॥ ९१ ॥ ॥ ९२ ॥ ॥ ९३ ॥ ॥ ९४ ॥ ॥ ९५ ॥ ॥ ९६ ॥ ॥ ९७ ॥ ॥ ९८ ॥ ॥ ९९ ॥ ॥ १०० ॥

यथातथैवावरजेषु तिष्ठति ॥ ११ ॥ सर्वास्मात्तत्त्वपिबत्सकत्वात्सनिर्विशेषप्रतिपत्तिरासी
 त् ॥ १२ ॥ मज्जननापीतपयोधरासनेनावसूनामिव कृत्तिकास्त ॥ १३ ॥ निनायवालोपपराश्रु
 त्वेन तेन घृतादिघ्नभयं क्रियावांस्तिनासलोकः पितृभान्विनेनातेनैव शोकापत्रु
 दनपुत्री ॥ १४ ॥ संपोरकार्याणिसमाप्यकालेरेमेविदेहाधिपतेर्दुहित्रा ॥ १५ ॥ उपस्थितश्चा
 रुवपुःसूरीयं हेलोपभोगोक्तकयेवलक्ष्म्या ॥ १६ ॥ तयोर्थथापार्थितमिदं ॥ १७ ॥ दयार्थ
 नासदुषोः सप्रसूविब्रवत् ॥ १८ ॥ प्राप्तानि दुःस्वान्यपि दुःकेषु संवित्तमानानि सखान्यभू
 वन् ॥ १९ ॥ अथाधिकस्निग्धविलोचनेन मुखेन सीताशरपादुरेण ॥ २० ॥ आनंदयित्री परिणय
 रासीदनक्षरव्यजितदोहदेन ॥ २१ ॥ ताम्बुमारोप्य कृशागयां हिवर्णां तारकां तपयोधरा
 यां ॥ २२ ॥ विलज्जमानां रहसिप्रतीतः पप्रकुरां नारमणो मिरुपां ॥ २३ ॥ सादृष्टनीवारबलीक
 निहिसैसंबद्धवैखानसकन्यकानि ॥ २४ ॥ श्येषभयः कुरावन्ति गंतुं भागीरथीतीरतपोवना
 नि ॥ २५ ॥ तस्येप्रतिश्रुत्य रघुषवीरस्तदीदृशितपादवैचरानुयात ॥ २६ ॥ विलोकयि

अमुदितामयोध्यां प्रासारमभूत्तिलहमासराह ॥ २७ ॥ सैद्रापणं राऊपयं संपश्य
 न्निगम्यमानां शरयुं वनौ भू ॥ २८ ॥ विलसन्निश्वाधुपितामिपोरैः पुरीषकं ठोपवना
 निरेमे ॥ २९ ॥ सकिवदती देवतां पुरीषां स्वदृतेषु मुजमुदिश्य विरुद्धसत् ॥ ३० ॥ सर्वाधि
 तं कुरुक्षेत्रे पश्येप्रेषभद्रं विजितारिभद्र ॥ ३१ ॥ निर्वधपट्टः ह गोदसर्वस्तवं
 तिपोतश्चरित्वतीयं ॥ ३२ ॥ अन्यवरसोभवनीषितायाः परियहन्मानवदेवदेव्याः ॥
 ॥ ३३ ॥ कलवन्ति द्रुतां रुणाकिलैवमभ्याहंत कीर्तिविपुर्धयेण ॥ ३४ ॥ अयोधनेनायद्वा
 मितसंवेदोहवंधो ॥ ३५ ॥ देयं विदद ॥ ३६ ॥ किमास्मानि वीरकथां मुपेक्षे जायामहोषा
 मुनसं त्यजामि ॥ ३७ ॥ हत्येकपद्माश्रयविक्रवलादासीत्सदोला वलवित्तवृत्तिः ॥ ३८ ॥ नि
 श्रयसीनं न्यनिशत्तवाय त्यागेन पत्न्याः परिमार्ष्टुमेव ॥ ३९ ॥ अपिस्वदेहात्किमुत्तेदि
 यायां दशोधनां हि यशोगरीय ॥ ४० ॥ ससंनिपत्ता वरजान् नौजास्तद्विक्त्वा

अराणी विपनिर्वाहः ॥ १४ ॥ कीर्तिनमात्मा अथ मा न च स तेभ्यः पुनश्चेदमुवाच वाक्यं ॥ १५ ॥
 ॥ रा नोर्विश्वं रास्य रविप्रसूते रूपस्थितः पश्यत कीदृशी यं ॥ तमः सदा नारद उच्यते कलंकः ॥
 ॥ पयो दवाता दिवदर्पणस्य ॥ १६ ॥ पौरेषु सोहं बहुली भवं तमपांतरं गोष्ठिवत्ते लंबिदुः ॥ सो
 हुं न तत्पूर्वमवर्णमीरो ह्यालानिकं स्त्रीधुमिव द्विपेद्र ॥ १७ ॥ तस्यापनो दाय फलप्रहता
 कुपस्त्रितो यामपि निर्व्यपेक्ष ॥ त्यशा भवै देहस्ततां पुरस्तात्स मुद्रनामपितुरा जयेव ॥
 ॥ १८ ॥ अवीमवेना मनघेति किंतु लोकापवादो बलवान्मते मे ॥ कायाहिभूत मेः शक्तिः
 नो मूढते निरूपिता रुद्रिमतः प्रजापिः ॥ १९ ॥ रक्षोवधां तो नु न मे प्रयासो व्यर्थः सवेर
 प्रतिवारनाय ॥ अमर्षणः शोणितकं क्षया किं पदास्युतं तं दरा ॥ २० ॥ तदेष संगः
 कलणा ईरिते न मे भवद्विः प्रनिषेधनायः ॥ यद्यर्थितानि ह तवो मयै राल्या धाणा मया धार
 यितुं चिरं ॥ २१ ॥ इत्युक्तं तं जनकात्मजा थां नितान्तं रुक्षो मिनिवेशमाशं ॥ न कश्चन त्वा
 ॥ २२ ॥ पकोरा श्रविर्वदो विसेयं वायमदयै प्रतापनाक

तदु नेपुशको निषे दुमासी दनुमोदितुं वा ॥ २३ ॥ सलक्ष्मणं लक्ष्मण पूर्वजन्मा विलीक्य
 लोकत्रयगीतकीर्तिः ॥ सोम्येति शान्ताप्ययथार्थभाषी स्थितं निदेशे पथगादिदेशा
 ॥ २४ ॥ ॥ अंजवती दोहदरां सिनी ते तपो वनेभ्यः स्पृहया लुरेवा ॥ सत्वं रथा तद्यप्येदं शने
 नाशोपयथालिखितं पक्षे जनेनां ॥ २५ ॥ सस्तु वा भानरिभार्गवेण पितुर्न देशात्
 हतं द्विषद्वत् ॥ प्रत्ययही दय ऊशासनं तदा ज्ञातुं रुपां स्वविशारणीया ॥ २६ ॥ क्षिपकः
 भागीरथी ॥ तीरतपो वनानि कृतकं पूरयितुं प्रवृत्तः ॥ खदीयकां तो भवती
 दिदेशां तु वभाषे निवृत्तः ससीतां ॥ २७ ॥ अथानुकूल श्रवणप्रतीताम वस्तु
 मियुक्तं धुरंतुरंगैः ॥ रथं समं वप्रतिपन्नरश्मिमारिप्यवै देहस्ततां प्रतस्त्र ॥
 ॥ २८ ॥ ॥ स्तानी यमाना रुचिरान्प्रदेशा मियं करोमि प्रिय इत्येनं दत्त ॥ नाबुद्ध

॥ १॥ तस्यैव दोषिषु क्षमपियत्समक्षं ॥ मां लोक वादश्च वणादहासीः श्रुतस्य किंतु सदृशं कुलं
 ॥ २॥ स्यात् ॥ ३॥ कल्याणवृद्धेरथवा तवाय न कान्तराशिमयि शंकनीयं ममेव जन्मांतरपातकानां
 विपाकविस्फूर्जधुरप्रसक्तः ॥ ४॥ उपस्थितो पूर्वमपात्यलक्ष्मीवनं मया साष्टिधर्मसिद्धिः सन्तः
 ॥ ५॥ स्यात्सदृशं तयातिरोषा सोढास्मिन् लब्धवनेव संती ॥ ६॥ निशाचरोपप्लुतं भेदे का
 नी ॥ ७॥ पातपरिवर्तनं भवेत्तत्प्रसादात् ॥ ८॥ तत्त्वाशरत्वाशरणार्थं मन्यं कथं प्रपन्नं तस्यैव
 दीप्यमाने ॥ ९॥ किं वा तवायं तवियोगमोघे कुर्यात्पेक्षां न जीविते स्मिन् ॥ १०॥ स्यादक्षय
 जीयं यदि मेनेते जस्त्वदीयमंतर्गतं तमंतरायः ॥ ११॥ साहंतपः सर्वान् बद्धदृष्टिः सुखं प्रसते
 अरिजं वतिष्ये ॥ १२॥ भूयो यथा मे जननांतरे पितृमेव भर्ता न द्वविप्रयोगः ॥ १३॥ नप स्यवर्णा
 ॥ १४॥ श्रमणं नयसि पूर्वधर्मे मनुष्ये नो प्रणीतः ॥ १५॥ निर्वसिता येव मतस्त्वया हंतपस्वि सौमन्यमेव
 क्षिणीयः ॥ १६॥ तथेति तस्याः प्रणिगृह्यवाच्यं कुर्यात्तु जे दृष्टिपथं व्यतीते ॥ १७॥ सानुक्तं कंठं
 ॥ १८॥ व्यसनातिभारा ब्रह्मं दविग्नकुररीवेभ्यः ॥ १९॥ नृत्यं मयराः कुसुमा नि दृष्टादसी

॥ २३ ॥

उपात्तान्विजुह्वरिष्यः ॥ तस्याः प्रपन्नस्य दुःखभावमसंतमासीदुद्धतं वनेपि ॥ २०॥
 ॥ २१॥ नामभ्यगकुद्धता तु सारीकविः रकुरो ध्याहरणायथातः ॥ २२॥ निषादविद्धां उज्ज्वलीनां सु
 ॥ २३॥ लोकलं मापद्यतयस्य शोकः ॥ २४॥ तमश्नुने वा वरणां प्रमथ्यसीता विलपाद्विरताववंद
 ॥ २५॥ तस्यैव निर्दोहदलिंगदराद्वलासुपुत्रादिषु मियुवाच ॥ २६॥ जानैव सृष्टोऽपि धाम ॥ २७॥ तस्यैव
 ॥ २८॥ तस्त्वामिथ्यापवादक्षमितेन सन्तः ॥ २९॥ तन्मायतिष्ठा विषयांतरसंघातासिद्धेर्देहिपितुर्निके
 तं ॥ ३०॥ उहवाते लोकवयंकंठके पिसत्प्रतिज्ञेयविकारं च नेपि ॥ ३१॥ सांप्रत्यकस्मात्कुरुष्वहं
 तावत्स्यैव मनुष्यमरुताय जेमा ॥ ३२॥ तवेंदुकीर्तिः स्वगुरः सखामिसतां भवोद्धेदकरः
 पितातो ॥ ३३॥ धुरिस्थितानां पतिदेवतानां किंतु नयेनासिमयानुकंप्य ॥ ३४॥ तपस्वि संसर्ग
 विनीतसत्वे तपोवने वीतमयावसास्मिन् ॥ ३५॥ इतो भविष्यं मनघप्रसते सरपयसंस्कार
 मयो विधिस्तो ॥ ३६॥ अशान्यतीरां मुनिसंनिवेशोऽस्मोपहं व्रीतमसां विगाह्य ॥ तस्यै

॥ २४ ॥
 ॥ २५ ॥
 ॥ २६ ॥
 ॥ २७ ॥
 ॥ २८ ॥
 ॥ २९ ॥
 ॥ ३० ॥
 ॥ ३१ ॥
 ॥ ३२ ॥
 ॥ ३३ ॥
 ॥ ३४ ॥
 ॥ ३५ ॥
 ॥ ३६ ॥

श्री गणेशाय नमः ॥ कृतसीतापरित्यागः सरिताकरमेखला ॥ ३७ ॥ जे पः पवीपा
 लः ॥ रघुवीमेवके बलां ॥ १॥ कवेणेन विदुते ज्यास्तामिस्त्रेण तमभ्यु ॥ ३८ ॥ नयो
 यमुनाभानः शरण्यशरणार्थिनः ॥ ३९ ॥ अवेक्ष्येते तस्मिन् प्रजहुः स्वतेजसा
 ॥ ४० ॥ त्राणाभावे हि रापास्थाः कुर्वन्ति तपसो व्यसामं ॥ ४१ ॥ प्रतिशुश्रावकाकुत्स्व
 लेभ्यो विप्रशतक्रियां ॥ ४२ ॥ धर्मसंरक्षणायैव प्रवृत्तं भर्तुर्विशार्दिणः ॥ ४३ ॥ तिर
 नायव घोषायमाश्रयुर्विबुधद्विषः ॥ ४४ ॥ दुर्जपोलवणः शक्ती विशक्तः प्राच्य
 तांति ॥ ४५ ॥ ओं देवेशाय शत्रुघ्नं तेषां क्षोमाय राघवः ॥ ४६ ॥ करिष्यान्तर्वनात्
 स्वययार्थमिरिनिग्रहात् ॥ ४७ ॥ पः कश्च वनरघूणां हि परमेकः परंतपः ॥ ४८ ॥

कावद्वोसर्गव्यावर्तयितुमीश्वरः ॥ ४९ ॥ अग्रजेन प्रयुक्ताशीस्तथा तोया
 शनद्विषी ॥ ५० ॥ ययो वनसूक्तं चश्यन्तु ॥ ५१ ॥ धिताः स्तरभीरभीः ॥ ५२ ॥ रामादेश
 वदुदसेनो वतस्य सिद्धये ॥ ५३ ॥ पश्चादध्ययनार्थस्य धारा तोरधिरवति
 कदा ॥ ५४ ॥ आदिष्टवर्त्मानुनिधिः सगच्छंस्तपतांवरः ॥ ५५ ॥ विरराजरघु ॥ ५६ ॥ प्र
 वीळरिवल्यैरिवांशुनाना ॥ ५७ ॥ तस्य मार्गवशादेका बभूववसतिर्यतः ॥ ५८ ॥ रघु
 स्वनात्कर्णमंगवास्मीकीयेतवोवने ॥ ५९ ॥ तमृषिः पूजयामास्य कुमारं
 कृतवाहिनं ॥ ६० ॥ तफप्रभावासिद्धासिर्विशेषप्रतिपत्तिः ॥ ६१ ॥ तस्यामे
 वास्यपामिन्यः मंतर्वली प्रजावती ॥ ६२ ॥ रत्नवस्ति संपन्ना कोशदंडात्रि

॥ २५ ॥

॥ २५ ॥

दिनि ॥ २५ ॥ संतानश्रवणाद् ॥ आनुः सौमि सौमिः सौमनस्यवान् प्राञ्जलि
नितिममं च प्रातर्गुरुथो ययो २४ सरप्रापमधूपचकुंतीनस्याश्रकृति
ऊः कनाकरमिवादायसत्वरशिमुपस्थितः २५ ५ धर्मधर्मावसागधीजा
लावधुरिरोरुहः कथाप्रणयारवोरश्रितानिर्वज्जगमः २६ अपरलंतमासा
द्यलवणलक्ष्मणाउऊः सुरोधसंयुगिनोहिजयोरध्वप्रहारिणा २७ नाति
पर्याप्तमालक्ष्यमकुक्षेरधभोजनं दिव्यात्वमसिमेधाचाप्तीतेनैवोपपादिनः
वैदितसंतर्ज्यशैत्रुघ्नराक्षसस्तज्जिघासया प्राशुमत्याटयामासुस्तुस्तु
वमिवद्रुमं २८ सौमित्रेनिशितैर्बाणैरंतराशकलीकृता ॥ गात्रं पुष्पपरतः
प्रापनशाश्वीनेर्सेतेरितः २९ निशान्तस्यशूलस्यरक्षस्तस्मैमहोपकृ

॥ २५ ॥

प्रजिघासकृतांतस्यमुहिंष्टधगिवस्तितं ॥ २१ ॥ सिद्धमस्यनुधादायशत्रुघ्नेनसर
ताडितः ॥ सिकतायिपिपरभांधपेदेपरमाणुतां ॥ २२ ॥ नमुपाद्वदुद्यम्यदक्षि
पुनोनिशावरः ॥ एकतालुवोलातपवनेप्रित्तोगिरिः ॥ २३ ॥ काष्ठेनपविणा
रीत्रोः सन्निहृदयःपतन् ॥ आनिनायधुवः ॥ केजहाराश्वमवासिनां ॥ २४ ॥
॥ वयसांपंक्यःपेनुहेतस्यापरिरक्षसः ॥ नस्ततिद्विद्विनामूर्ध्निदिव्याःकुसुमह
ृयः ॥ २५ ॥ सहलोलवणवीरसदभेनेमहोजसः ॥ आनुः सौदर्यमासानमिद्रजिह
वशोर्कमिनः ॥ २६ ॥ तस्यसंस्त्यमानस्यनरितार्थस्तपस्विभिः ॥ शुशुभेविक्रपोदय
वीडयावनतंशिरः ॥ २७ ॥ उपकूलसत्कारिद्विद्याःशुरपौरुषभित्पणः ॥ नर्ममेनर्ममो
धेषुमधुरामधुराकृतिः ॥ २८ ॥ शास्त्राज्यःप्रकाशापिःबभौपौरविभूतितिः ॥ स्वर्गपि

॥ २५ ॥

॥ २६ ॥

संविमनं कृत्वा पानिवेशिता ॥ २५ ॥ तत्र सौधगतः पश्यन् यमुनां वक्रवाकिनीं ॥ हेमभ
क्तिमतीं नरमेः सवेणीमिव पिप्रिये ॥ २६ ॥ सखा दशरथस्याथ जनकस्य वमंत्रकृत् ॥
संस्कारोभयप्रीत्यामिधिलेयौ यथाविधि ॥ २७ ॥ सुतो कुशलवीच्य गभकैदौ स्त
दरव्यया ॥ कविः कुशलवादेव वकारकिल नमतः ॥ २८ ॥ सांगं रवेदमध्याय किं नुक्ता
तशैशवौ ॥ स्वच्छात्रिणापया सकविप्रथमपद्धति ॥ २९ ॥ इतरेपि रघोर्वेश्यास्य यत्र
गोमिने जसे ॥ तद्योगोत्पत्तिवैली पुपुलीषा सदा हि सुतवगा ॥ ३० ॥ रामे स्तुते तं
गायंतो मधुरं मातुरयेत ॥ तद्वियोगव्यथा लंकैः प्रिच्छिन्नं थिलं वक्रवुः
सुतौ ॥ ३१ ॥ शत्रुघातनिर्दुःखः सुबाहौ न वदन्तुते ॥ मधुरा विदिशेत्

॥ श्रीः ॥

॥ २६ ॥

॥ २६ ॥

वोर्निदधे पूर्वजोत्सुकः ॥ ३५ ॥ भूयस्तपोयथामाभ्रदाल्मी केरितसो सगात् मेधिली
तनायो हितनिष्पद्यमात्रमं ॥ ३६ ॥ वशीविवेशनायोध्यां रथ्या संस्कारशोभि
नी लवणस्यवधासौ रैरतिगौरवमीक्षितः ॥ ३७ ॥ सदृशस्य सामध्ये सभा
सद्विरुपस्थितं रामं सीतापरित्यागादसामान्यपतिभुवः ॥ ३८ ॥ तमभ्यनंद
त्यणतं लवणांतकमयुक्तः कालनेमिव धात्वात् स्तराषाडिव शार्ङ्गिणं ॥ ३९ ॥
सहस्रदृष्टः सर्वतोवार्तमाश्रयदृष्टेन संततिं प्रख्यापयिष्यतः काले कवे
राद्यस्य शासनात् ॥ ४० ॥ अथ कश्चिन्मृतं विप्रः पुत्रमप्राप्त्यौवनं अवता
यं किशल्यास्कंदश्चक्रं दक्षपतिः ॥ ४१ ॥ चोचनीयासिवधु सुधेयात्वं दशर
थाभ्युतातं रामहस्तमनुप्राप्ताकृष्णकृतं रंगता ॥ ४२ ॥ श्रुत्वा तस्य शु

२० स० १५ बोहेतुंगोभाजि द्वायराघवः नह्यकालभवोत्सुरिह्वा? रूपदमस्यशाव

९७

७३ समहूर्तसहस्रैति ७४ दिनमाशवास्यदुःखितं यानं सस्मारकोवेरैव

वस्वतजिगीषया ७४ आत्तशस्त्रसदध्यास्यप्रस्थितश्चरघुदहः उच्चवार

पुरस्तस्यगूढरूपासरस्वती ७५ राजश्रजासुतेकश्चिरपरारप्रवर्तते त

मन्विथप्रशमयेभावितसितनःकृती ७६ इत्यामवरनाद्रमोविनेष्यन्वर्णवि

क्रियां दिशःपपातपत्रेणवेगान्नक्षपकेतुना ७७ अथधूमासिताम्राक्षं

क्षशाश्वावलंबिनं ददर्शकिंविदेक्ष्वाकस्तपस्यंतमधोमुखं ७८ दृष्ट्वा नामा

न्वयोराज्ञासकिलावष्टभमपः आत्मानंशंबुकं नामशतं सुरपदार्थिनं ७९

तपस्यनधिकारितो लज्जानांतमघापहं शीर्षवेधं परिहृद्यं प्रियं ताशस्त्रमाददे ५०

॥ श्रीः ॥

९७

सतद्वक्त्रं हिमक्लिष्टं किंजल्कमिवपंकजं ज्योतिः कणाहतमश्रुकं ठनादपातयत् ५१

कृतदरः स्वयंशतलेभिरुदसतांगतिं तपरादुक्षरणापिनस्वमार्गातिरुचिना ५२

धुनाथोयगस्त्येनमार्गसुदर्शितासना मरौजसासंयुयुजे शवलाकरवेदुना ५३

भयानिरलंकारंतस्मै दिव्यपरिधेयं ददौ तत्समुद्रप्रीतेनावात्मनिक्रय ५४

दधनैर्विलीकंठनिधोधिरेणवाहुना पञ्चानिवहतेरामः प्राक्परासुर्दिजात्यजः ५५

तस्यपर्वदितानंदं दंष्ट्रिजः पुत्रसमागमः कृत्वात्यानिर्तयामास वातुर्वैवस्वतादीप ५६

तमध्वरायुमुक्ताश्चरक्षकपिनरेश्वराः मेघाः सस्यनिवांसौ सिरस्यवर्षे नुपायनैः

५७ दिग्भोजिभंत्रिताः श्वेनमसिजदुग्धुर्महर्षयः नभोमान्यवधि ह्यानिहताज्या

तिर्नयान्यपि ५८ उपशान्त्यनिवर्तयैस्तत्रतुर्दारिमुखीवसौ मयोध्यासहलोकै

२० सं० १५ काकुत्स्थः सन्निपत्य पुरोक्तः कविमाङ्गावैयया मास प्रसूत न प्रतियते ७५ स्वरसं
 ११ स्कारवत्येव पुत्राभ्यामयसीतया सखिवोदविषं क्षयं शमं मुनिरुपस्थितः ७५ कापय
 पारिवीतेन स्वपदार्पित वसुधा अन्वमीयत शुद्धेति शान्तेन वपुषे वसा ७६ जनास्त
 शलोकपथा प्रति संहृत वसुधः सर्वेष्ववाङ्मुखस्तस्मै फलितो हवशाक्यः ७७
 तोदहि वषयेतं तूर्मुनिरास्तित विहरः कुरुनिः संशयं वसे स्वहते किमियशात ७८ अ
 यवासी किशियेण पुण्यमावर्जितं पयः आरम्योदयमाससीता सत्यासरत्नता ७९ वाञ्छतः
 कर्त्तुः पत्यौ व्यभिचारे यथानमे तथा विश्वभरे देवि भामिन्त धोतुमर्हसि ८० कवमु
 केतया साध्या रंघं सद्यो भवद्भुवः शातः दूदमिव ज्योतिः प्रभामंडलमुद्रयो ८१ त
 ननागफणोत्तिसिंहसिंहसतनिषेडुषी समुद्रवसना साक्षात् प्रादुरासीदसुधरा

११

ख्यातं प्रसूतिगते ^{कुरु} वि यस्ते वसमाहिते विभ्यः
 ८२ सासीतामं कमारोप्य भर्तृरिहने क्षणां मामेति धारयेव तस्मिन्पाताकम
 भ्यगात् ८३ धरायां तस्य संरंसीता प्रत्यर्पणे पिषाणः उरुर्विधिबलपिदी रामया
 मासधन्विनः ८४ अर्षीन्विष्टज्ययतांते सुहृदश्च पुरस्कृतात् रामः सीतागतस्त्रि
 हं निधेदेतदपश्योः ८५ युधोजितस्य संदेशा स्मरं संधुनामकं तद्ददौ द
 तप्रद्विषाय भरताय दृढव्रतः ८६ भरतस्तत्र गंधर्वाभ्युधिनिर्जिसकेवलं आतो
 यथा दद्यामास समयाजयदायुधं ८७ सतसपुष्करौ पुत्रौ राजधान्योः स्तराख्ययोः
 अग्निव्याभिषेकाहो रामांतिकमगात्पुनः ८८ अंगदं दिवकेतुं वरुक्ष्मणोप्यात्म
 संभवो शासनाद्द्रुपुनाथस्य वक्रकाशपथे श्वरो ८९ हयारोपितपुत्रास्ते जन
 नीनां जनेश्वरोः भर्तृलोकप्रसन्नानां निवापान्विदधुः क्रमात् ९० उपेत्य मुनि

रु.सं०१५

१००

वेपोथकालः प्रोवांशराघवं १८ संवादिनौपश्ये दावांयस्तं सजेरिति १९ तथेतिप्र
तिपन्नायविहतात्मानपायसः आरख्यो दिविमध्याखरासनासमेधिनः २०
विद्वानपितयोद्गच्छः समयंरुद्धमणोभिन्नं भीतोदुर्वाससः शापाद्यमसंयोजिता
र्थनः २३ गच्छरुद्धमणशोचं तंभाभर्तुर्मविपर्ययः परिश्रान्तोवधोवापिसाधूना
मुभयंसमं २४ सगताशरयातीरं देहत्यागेन योगवित् वकारावितथांभ्रातः प्रीति
तां पूर्वजन्मनः २५ तस्मिन्नात्मरुद्धमणिप्राङ्नाकमधितलुषि राघवः शिथिलं
स्त्रोभिधर्मस्त्रिपादिव २६ सान्निवेश्यकुरावस्याश्रपनागां कुरां कुरां अवं २००
सोऽसतां सत्ते जानताश्च लवं लवं २७ उदकप्रतस्त्रिस्थिः सानुजोऽग्निपुरःसरः
अन्वितः पतिवांसस्याहहर्षमयोऽप्यथा २८ युग्मं जगदुत्तस्य दत्तनाः

ना
पदवीहारराक्षसाः कलंदं वमुकुलसूत्रैरसिद्धं जौमुनिः २९ उपस्थितविमानेन
तेन भक्तोऽपि ना वक्रप्रिदिविः श्रेणिः शरयूतीस्थापिता १०० यद्वाप्रतरक
स्थाभक्तसंमर्दस्तत्रमज्जता अतस्तदाख्यथातीर्थभावनं भुविपप्रथे २०१ सविभु
विबुधांशेषु ततिपन्नासभार्तिषु त्रिदशीभूतपौरार्थस्वर्गांतरमकल्पयत् २०२ नि
र्वर्त्येवं दशमुखमयोद्धि कार्यं सुराणां विष्वक्सेनः खतनुमविशससत्तलोकप्रति
ष्ठां लंकानाथं पवनतनयं बोधयं स्थापयित्वा कीर्तिस्तप्तं द्रव्यमिव गिरौ दक्षिणे
बोत्तरे २०३ ॥ इति श्रीरघुवंशे महाकाव्ये काकिदासकृतौ स्वर्गोद्धार
पांतामपंचदशः सर्गः २५ श्रीः ॥ अथेतेरेसत्तरघुप्रवीराज्येष्ठपुरो
जन्मतयागुणेऽथ वक्रुः शकुनं रत्नविशेषमाजं सौभ्रात्रमेवाहिकुलावृत्ता २॥

रघु० स० १५

१०१

ते सेतुवाती गजबंधुर्यैरभ्युद्धिताः कर्मभिरप्यवधेः अन्योन्यदेशप्रविभाग
सीमां वेलां समुद्राश्च नवतीधुः २ वतुर्भुजोराचभवः सतिषा दानप्रवृत्तरनुपा
रतानां सुरादिषा नाभिवस्त्रासमयोनिर्भ्रान्नो ह्यधाविप्रससारसंवशः ३ अ
थार्द्रावेस्तिमितप्रदीपे शय्याग्दे सुप्तजने प्रभुबुद्धः कुशप्रवासस्तु कलत्रवपा
नदृष्टपूर्वादिनतामपश्यत् ४ सासाधुसाधारणपार्थिवैर्दः स्थित्वा पुरस्ता
त्पुरुहूतभासः जेतुः परेषां जयशब्दपूर्वतस्थानं लिलंबं धुमतो बबधौ ५ अथा
नपोढां गोकमप्यगारं ह्यथा भिवादर्शितलां प्रविष्टं सविस्मयो दाशरथेस्तनूजः
प्रावाच पूर्वार्द्धे विस्मृतस्यः ६ लब्ध्वांतरां सावरणिपिगेहयोगप्रभा नोनवलक्ष्य
तेते विभर्षिषाकारमनिदृतां मां मृणाळिनी हैममिवोपरागं ७ कात्वंशुमे

१०१

कस्य परियहो वा किं वा मदाभ्या गमकारणाते आचक्ष्व मलौरघुपां मनः परस्त्री
विमुखप्रवृत्ति ८ मज्जवीसायुस्तपानवधांथानीतपौरा वशिना स्वपदो मुखे
न तस्याः पुरः संप्रति वीतथ नाथां जानीहि स जन्मधिदेवतामां ९ वस्त्रो कसारां म
मिन्नयसाहं सौज्यबद्धो भवया विभ्रत्या समग्रशक्तौ त्वयि सूर्यवश्ये प्रतिप्रपन्ना
कर्मरुणा मवस्था १० विशीर्णतस्थो गृहस्थनिवेदाः पर्यस्तशालः प्रभुपाविमैने वि
ड्वयस्यस्तनिमग्नसूर्यदिनां तमुपा निरुपिन्नमेवधं ११ निशा सुभास्वकैल
नृपुराणायः सवरो भद्रमिसा रिकाणां मदंशुर्यो लोकाधिता ममिधाभिः सवा
त्यन्तरा नपयः शिवाभिः १२ आस्फालितयत्नमदा कस्यै मृदगधीरक्षमिता म
गच्छन् वन्येत दानीमहिषः सादः सः शृंगो हतकोशति दार्धिकाणां १३ दृष्टे शय्या

१०६

रु.स.१६ थायलिनिवासभगान्दंगशरापमभारलास्याः प्राप्तादवाकाहतरौषवहीकी
 १०२ गमयूरावनवर्हिषात् १४ सोपानभर्गिषुवयेपुरामानिहितवस्यश्रणा-रसरागा
 रे सद्योहित-यंकुमिराद्विध्वंथाचैः पदंतेपुनिधीयतेम १५ विवःद्विपाःपद
 सवनावतीर्णाः करेणुसिद्धेनृणांलुप्तंगाः नखांकुशाघाताविविन्नकुंभाः संर
 वसिहप्रदंतवहति १६ संवेपुयोपिधतिपातनानांमुक्तांतवपीक्रमधूस
 राणां तनूतरीयापिभवंतिसंगा निमोक्पट्टाः फणितिविमुक्ताः १७ का
 लांतरस्याश्यमिसुधेषुनक्तमितस्ततोस्तुतृणांकुरेषु तदवमुक्तांशुणांशु
 दुग्गेपिहर्षेषुमूर्द्धतिनचंद्रपादाः १८ आवर्ज्यशाखाः सद्यवयासांपुष्पाप्यपा
 तानिविलासिनीभिः वन्यैःपुलिंदैरववातैस्ताः कुश्यांतुधानलतामदीयाः १९

रात्रावनाविधृतदीपभासकांतामुखश्रीर्विद्युतादिवापि तिरस्क्रियंतेकिमसितं
 जालैर्विद्विन्नधूमप्रसरागवासाः २० बालिक्रियावर्जितसैकतानिस्नानीयसंस
 नमवाप्नुवति उपांतवानीरगृहाणि दृष्ट्वाशून्यानिदूधिसरयूजलानि २१ तदह
 सीमावसतिविस्तृत्यमामप्यपेतुंकुलराजधानी हिंसातनुंकारणमात्रपीतांय
 थागुरुस्तपरमात्मभूति २२ तथेतिनस्याः प्रायप्रतीतिः प्रत्यग्रहीत्याप्रससार
 घृणां प्ररथमिध्वत्तमुखप्रसादाशरीरबंधेनतिरोबभवे २३ तदद्वुतंसस
 दिरात्रिभूतंप्रातर्द्विज्याचपतिःशशंस शुक्लातनंकुलराजधान्यासासा
 त्यतिवेहतमित्यनंदन २४ कुशावतीश्रीत्रियसावहृवायात्रातुकुलहानि
 सावरोधः अतुदुतोवापुर्विवाभ्रहंदैः सन्येयथाध्यामिमुखः प्ररतसे २५
 साकेतमालापहताहं हृदिर्विहारशैलानुगतेवनागेः सनारथादारगृहप्रा

१०३ १०३
 धाणे तस्याभवत्कुंगमराजधानी २६ तेनातपत्रामलमंडलेन प्रख्यापितः २
 र्वनिवासभूमिं वभौबलोधः शशिनाद्वेतेन वेलासुद-धानि वनीयमानः ३०
 तस्य प्रयातस्य वरु-धिनीनां पीडामपघातवती वसोदु-वस्तुवराविह्वु
 पदं द्वितीयमध्यासुरीहिवरजम्बुनेन २८ उद्गृह्यमाना गमभनायपरा
 पुरोनिवेशीपथिव्रजंती सायत्रसेनादृशेन पश्यतवत्रैवसामिग्राम
 तिं रकार २९ तस्य द्विधानां मदवारिसेका-रुवरासिधाना वतुरंगमा
 र्णा रेणुः प्रपदेपाथिपंकभावं पंकोपिरेणुस्त्वमियाधिनेतुः ३० मार्गे १०३
 पिणीसाकर रकांतरेषु विंध्यस्य सेना बहुधा विभिन्ना रकाररेवे
 वमहाविरावाक-ध-प्रतिष्ठंति पुहामुखानि ३१ सधातुभिदासुण

धाननेमिः प्रभुः प्रयाणध्वनिमिश्रतयः- व्यलंघयद्विंध्यमुपायना
 निपश्य-पुम्लं देरुपपादितानि ३२ तीर्थे तक्षिणे गजसेतुबंधा-
 त्रतीपगामुत्तरतोस्य गंगा अचलवाक-ध-जनीवभुवुहमान-
 मोलंघनलोलपक्षाः ३३ सपूर्वजानां कपिलेन रोषाद्रस्मावशो-
 वीकृतवियहाणां सूरालयप्राप्तनिमित्तमंभमेस्त्रेस्रोतसंनो
 लुलितं वंदे ३४ इत्यध्वनः कैश्चिद्दहोभिरंते तीरं समासाद्यः कु
 शः ररयाः वेदिप्रतिष्ठाध्वतताध्वराद्येतेषु धानपश्यं कृतशोरध्वनां ३५
 आधयशाखाः कुसुमद्रुमाणां स्पृष्टुगवशीता-सस्यतरंगान् तंकांतसंयुक्तं राज
 धान्याः प्रसुक्तगामापवनांतवायुः ३६ अधोपशयोः शिपुमग्नरात्यतस्याः पुरः

रु.श.स.१५
१०४

पौरसखः सराजो कुलध्वजस्तानिबल व्यजानि नवेशायामास वलीवलानि ३० तौ
शिल्पसंधाः प्रभुणानि युक्तास्तथागतां संभृतसाधनत्वात् पुनर्दीर्घीकृतकुर्या
विसर्गेर्भिद्यानि दाघरूपिता भिवोर्के ३२ ततः सपर्यासपशुपदारां पुरः परार्थ
प्रतिमा गृह्यात् उपोषितैर्वीस्तविधानविद्धिर्निवर्तयामासरघुप्रवीरः ३३
तस्मात्सराजोपपदं निरांतकामीवकाता हृदयप्रविश्य यथाहमन्येन नुयाहि
पिलोकं संभावयामास गृहेस्तदीयैः ४० सामंदुरासंश्रियभिस्तरेणैः शाला
गृहसंबगतेष्वनौगैः पुरावभोसे विषयिस्त्वनपथासर्वगिन द्वाभिरनेव नारी १०४
४१ वसन्तस्य वसन्तौ रघूणां पुराणशोभामधिरोपितायां नैमिषिलयः
स्मृत्यां वभ्रवभर्त्री दिवो नाप्यलकेश्वराय ४२ अथास्तरत्नप्रथितो ततीय

मेकांतपादुत्तनलं विहारं निश्वासहार्थं शुक्लमाजगाम चर्मः प्रयावेश भिवोपदेष्टु
४३ अगस्त्यविद्रोहयनात्समीपं दिगुत्तरात्मास्वतिसंनिवृत्ते आनंदशीता
भिववाष्पवृष्टिं हिमस्फूर्तिर्हैमवती ससर्ज ४४ प्रवृद्धतापो दिवसीतिमात्रमस्यर्थ
नेव क्षणदावतन्वी उन्मोविरोधक्रियया विषमिन्नौ जायापती सानुशया विवा
स्ता ४५ दिनेदिने शैलैर्वेवं सधस्ता सोपानपर्वणि विभुं स दंभः उदंडपद्म
गृहदीर्घिकाणां नारी निदंतं वदय संवभ्रवे ४६ नैवैषु सायंतनमल्लिकानां
विजृम्भणे द्रुधिषु कुड्मलेषु प्रत्येक निक्षिप्तपदः सशब्दं संख्या भिवैषां भ्रमरश्चकार
४७ सिद्धा उविद्वाद्रनखक्षतां केतुधिष्ठ संदष्टशिखं कपोले सुतं नकपो दीपिका
मिनीनां शिरीषपुष्पसहस्रापपात ४८ यंत्रप्रवाहैः शिरैः परीतानरसेन धोतान्म

२० स. १६ लयोद्भवस्य शिलाविशेषानधिशय्यनिन्युधारागृहेष्वतपमद्धिमंतः ४९ स्ना
 नार्द्रमुक्तेषु धूपवासंविन्यस्तसायंतनमल्लिकेष्टु ५० कामोवसंताययमंदवी
 १०५ र्यः कोशेषुलेसेबलमंगनानां ५० आपिंजराबद्धरजः कणत्वामंजर्युदारारुस
 वेर्जुनस्य दग्धापिदेहं गिरिशेनरोषात्वंडी कृताज्येव मनोभवस्य ५१ मनो
 गंधः सभंगं सहकारभंगं पुराणसीधुं नवपाटलीं च। संबधूता कामिजनेषु दोषाः
 सर्वे निष्प्राद्यावधिना प्रमृष्टाः ५२ जनस्य तस्मिन् समये विगाढे बभूवतु
 ५३ अथोर्मिलोलैर्नमदराजहंसे रोधोलतापुष्पवने सरस्वाः विहर्तुमिच्छा
 वनितासखस्य तस्यां भसि श्रीष्वाः सखेव बभूव ५४ सतीरभ्रमो विहितोप

१५

कार्यामानां मिस्तामपक्षल्लनकां विगाहितुं श्रीमहिमा नुस्त्वंप्रवक्रमेव क्र
 धरः प्रभावः ५५ सतीरसोपानपथावतारादन्योन्येकयूरविघट्टिनाभिः सक्त
 पुरसोभयसाभिवासी दुर्दिन उहंसासरिदंगनाभिः ५६ परस्परसंघर्षात् स
 एतां सांनयो मज्जनैरागदंशं नो संश्रयः पार्श्ववशं किराती पुपान्नावल्यज
 नावभाषे ५७ पश्यावरोधैः शतेशोमदीयैर्विगाधमानो गल्लंतांगरागैः संध्यो
 ५८ दयः साभ्रदेषपवर्णपुष्पत्यनेकं सरयुप्रवाहः ५८ विलुप्तमंतः पुरसुंदरी एणय
 दंजननी दुर्लभा मिरुद्धिः तद्धधतीभिर्मदरागशोभां विलोचनेषु पाति मुक्तता
 सां ५९ दानां शोभां नैपयोधरात्वादासानुमुहोर्दुमशाभुवंतः गाढां
 यदेवी दुर्लभा सखी केशोत्तररागं लुवंते ६० अमीशिराषप्रसवावतंसाः
 वरा

रु.स.१६ प्रभंशिनो वारिविहारिणीनां पारिप्लवाः स्वोत्सविमगायाः शैवाललोलावस्त्र
 गवैयंतिमानां ६१ आसंजलास्यकलनतसराणां कुमुदाफलस्यार्द्धिषु सीकरेषु
 १०६ धपयोधरोत्पिपुशीर्यभाणाः संलक्ष्यतेन छिद्रोपहारः ६२ आवर्तशोभा न
 तनाभिकोत्प्रेम्भ्योर्बुवां दंष्टरास्तनानां जातो निस्तुपावयवोपमानान्यद्वर
 वात्तनिविहोलासिनीनां ६३ तीरस्त्रलीवर्हिषिरुक्कलापियेः प्रस्तिध्रवेकैरपि
 नंदमानं श्रोत्रे पुंसं मूर्ध्नि तिरक्तमासांगीता तु गंवारिष्टदंगवाद्यं ६४ संदृष्टव
 स्त्रेष्वलानितं बेधिं दुप्रकाशांतरितो दुःस्थं अमीजलाप्रतिस्तत्र मार्गमौनं
 जंतरजनाकलापोः ६५ रताः पुरोत्पीडितवाग्धाराहर्षास्त्रवीर्षिर्वदने प्रसिक्ताः
 वक्तेतराश्चैरलकैस्तस्य शृणोत्तयाः वास्तुलवान्मैति ६६ उ वंधवैराश्रुतपत्रले
 श ४ नी दि

१०६

लेखिविस्लेषिमुक्ताफलजालयधिः मनोत्तपवप्रमदामुखनोमंभोविहाराकुलितो
 पवेशः ६७ संनीविमानादवतीर्यमेविलोलमस्याः सहसोतीपिरक्त स्तंभावस्ततो
 द्रुतपद्मिनीवः करेणुमिर्वन्यद्वद्विपेदः ६८ ततो नृपेणाधिगतास्त्रियस्ताभ्राजि
 स्तुनास्मानिशा यं विरेचुः आनेवमुक्तानेयनापिराभामाः प्राप्येदनीलं विमुतो मयूखं
 ६९ वणोदके कांचतश्च संस्रैः स्तमायतास्यः प्रणयादसंनृ नथागतः सौतितवावभा
 से संधानुनिष्यदवादिद्वान्तः ७० तेनावरोधप्रमदासखेन विगाहमानेन सुदिदरांतो
 आकाशगंगारातरफारापि वृत्तौ मरुत्वा ननु यातलीलः ७१ पलुंते योऽपि गम्यमानः
 कुशायराज्येन समं दिदेश तदस्य जेवाभरणं विहर्तुं रजोतपातं सुलले मन ७२
 स्नात्वा यथा काममसौ सदा रस्तीरोपकार्यगतमात्र एव दिव्येन शून्यं वलयेन
 बाहुमपोढने पथ्यविधिर्दृशी ७३ जय अयः संजवनं यस्तनं स्तदा मुक्तपूर्वपुष्पा

रुस०१५५ येयस्मात् सहेस्यनभ्रं शमतोनलोभास्तुल्यपुष्पाभरणोहिधीर ७४ ततः समा
 तापयदाशुसर्वा नानाविनस्तद्विनयेनदीप्तान् बन्धश्चमांस्तेशरैरुविगास्यतस्मिन्
 १०० म्नावधुस्वाशविंदाः ७५ छेतप्रयत्नोनवलेदेवलध्वंमग्नपयस्यातिरणोत्तमंते ना
 नेनलौल्याकुमुदेनननमुपान्तमंतद्वेवास्मिनातरे ७६ ततः सकलाधनुरातत
 ज्यधतुर्धसकोपविलोहिताक्षः गारुसतंतीरगतस्मरतमिस्वीभुजंगनारायस
 मारैददेस्त्रं ७७ तस्मिन् ७८ संहितमात्रएव क्षोभासमाविद्धतरंगहस्तः
 रोधांस्यमिद्धनवपातमग्नः करीववन्यः पुरुषंरास ७९ तस्मात्समुद्रादिवमय
 नानादुहत्तनकास्तहसोममल्ल लक्ष्मेवसाधैसुरराजवृक्षः कन्यापुंरस्तुयभुजंग
 राजः ८० विभूषणप्रत्युषिपहारहस्तमुपस्थितंवीस्याविशंपतिसं सोपण
 मस्यप्रतिसंजहारप्रक्षेपनिर्वधरुषोहिसतः ८१ त्रैलोक्यनाथप्रभिवंशमावा

कुशांक्षिषामंशुशामाशुविद्वान् मानोन्नतेनाप्यतिबंधमूर्ध्नामर्धाभिधिनंकुमुदोव
 भाषे ८२ अवमिकायतिरमात्रपस्यविष्णोः सुताश्चर्यामपरांतुत्तौ सोहंक्थं
 नामतवानरेय माराधनीयस्य ध्यतेविधातं ८३ काराभिघातो हितकंदुकेयमा
 लोकावकाशतिकुत्तहलेन ओत्पातिकांज्यातिरिवांतरिहादादत्तजैत्राभरणं लदी
 यं ८४ तदेतदाजानुविल विनाते ज्याघातलेखास्त्रिरलाङ्घनेन ॥ भुजेरक्षपारिघेणत्तने
 त्प्रेतुयोगं पुनरसलेन ८५ इमांस्वसारं यवीयसीमेकुमुदतीनाहसिनानुमैतुं आभारार्ध
 कुवतीभिराय सुश्रवथापाधिषण्दयोस्ते ८६ इत्येवानुपदत्ताभरणं सितीशं श्लाघ्येतिवा
 ये जमश्रयसिभोषितारं संयोजयां विधिवदाससमेतबंधुः कन्यामयेतकुमुदः शुक्लसं
 ८७ तस्यास्तु मनुजपतिनासाहवर्धयहस्ते मागधोराविलयनिपुणपावक
 स्याद्विवस्य दिव्यस्तर्षध्वानिरुदधिरद्वयभक्तानोदिगंतान्गंधोदयंतदुर्बदुःपुष्पमाश्र

र.संगे.१६

१०८

[illegible]

२०८

तत्स्वसानागराजस्यकुमुदस्यकुमुद्वती॥ अन्वगात्कुमुदानंदंशशांकमिवकौमुदी॥ ध्यात
योर्दिवस्पतेरासीदहः सिंहासनाईमाक द्वितीयापिसखीशब्द्याः पारिजाताशभाग्निनी
७ तदात्मसंभवाज्येमंत्रिहृष्टः समादधः स्मरंतः पश्चिमामाहं भर्तुः संयामगामिनः
८ ततस्त्यकल्पयामासुरभिषेकायशालिभिः विमानं नवमुद्धो हस्तुस्तंभप्रविष्टं
९ तत्रैनमहकुंभैषु संभरेत्स्तीर्थवारिभिः उपतस्तुः प्रकृतयो भद्रपीठेनैवेक्षितं १० न
दद्मिस्निग्धगंभीरं तैर्यराहतपुष्करैः अन्वमीयत कल्याणं तस्या विच्छिन्नसंततैः ११
दूर्वायवांकुप्लुतत्वर्गाभन्तपुटान्तरान् शान्तिहृष्टप्रहृष्टान् सभेजेनीराजनाविधीन्
१२ पुरोहितपुरोगास्तंजिह्वंरुजैरथर्वभिः उपचक्रभभरे पूर्वमभिषेक्तुं द्विजातयः
१३ तस्योद्यमहतीमूर्ध्नि निपतंती व्यराजत सशब्दमभिषेकश्रीर्गोवित्रपुराद्विषः

१४ स्तूयमानः क्षणेनस्मिन्नलक्षतसंबन्धिभिः प्रहृष्टद्वपर्जन्यः सारंगैरभिनीतः
 १५ तस्यसन्मंत्रपूताभिः स्नानमग्निः प्रतिष्ठितः बहुधैवद्युतस्योगेष्टिष्टसेकादिवद्यु
 तिः १६ सतावदभिषेकांतेस्नातकेभ्योद्देवसुः यावन्तेषां समाप्तिरन्यथाः पर्याप्तदीक्षणा
 : १७ तेषां तमनसस्तस्मै यामाशिषमुदीरयन् सानस्य कर्मनिष्ठैर्देवैर्पञ्चाक्षताफ
 लैः १८ बंधेभ्यस्तद्वानां बंधाहोमवध्यतां धुर्याणां च धुरोमोक्षमदोहं तादिसां
 १९ कीडापतत्रिणोप्यस्य पंजरस्थाः शुकादयः लब्धलमोक्षास्तद्देहाद्येष्टगतयो १०७
 भवन् २० ततः स्नातरेन्यस्तनागदेतासनैश्च सान्तरक्षमध्यस्तने पथ्यग्रहणा
 यसः २१ तंधूपारयानकेशांतोयनिर्णिक्तपाणयः आकल्पसाधनैस्तैस्तैरुपतस्थः
 प्रसाधिकाः २२ तस्यमुक्तागुणानां मौलिमभ्यंतरस्वजं प्रत्युष्टुः ५ पद्मरागेण प्रभा

मंडलवर्तिना २३ चंदनेनांगरागंचमृगनाभिसुगंधिना समापय्यततश्चक्रुः पवित्र
 न्यस्तलोचनं २४ आमुक्ताभरणः स्वर्गहंसचिह्निकुलवान् आसीदतिशयः प्रेक्ष्य स
 राज्यश्रीवधूवरः २५ नपथ्यदर्शनछायातस्याद्देर्हिरेणमये विरराजवनेस्त्रैर्मरौक्य
 तरोरिव २६ सराजककुट्टिययपाणिभिः पादवर्तिभिः ययावुदीरितालेकः सुधर्मा
 नवमासभा २७ वितानसहितं तत्र भोजयेत्तत्कमासनं पूजामणिभिरुद्धपादपीठं च
 हीभृतां २८ वसौभ्यः कुमारत्वादधिराज्यमवाप्य सः लेखाभावाद्दुपारुहः सामग्य
 मिव चंद्रमाः २९ शुशुभे तनराकांतमंगलायतनं महत् श्रीवत्सलक्षणं वष्टुः कौस्तुभेन
 वैकेशवं ३० प्रसन्नमुखरागंतस्मिन् पूर्वाभिभाषिणः मूर्तिमंतमभ्यंतविश्वासम
 नुजीविनः ३१ सपुरं पुरुहंतश्रीः कल्पद्रुमनिभध्वजं कंसमाणश्चकारद्यौर्माना

१० सं. १० गेनैरावतौजसा ३२ तस्यैकस्याद्धितं शत्रु
 मूर्धितेनामलत्विषा पूर्वराजवियोगाल्लेह्यत्नस्यजगतोदितं
 ३३ धूमादग्नैः शिखापश्चादुदयादंशवारवेः सोतीत्यतेनेसां वृत्तिं सममेव
 धितो गुणैः ३४ तं प्रीतिविशदैनैर्वै न्वयुः पौरयेषितः शरत्समनैर्ज्योतिभिः
 विभावयद्वा डपं ३५ अयोध्यादेवताश्च नंप्रशस्तपितानां विताः अनुदधुरनु
 ध्येयं सान्निध्यैः प्रतिमागतेः ३६ यावन्नाश्रयायते वेदिरभिषेकजलपुता ताव
 देवास्येवलांतं प्रतापः प्रापदुःसहः ३७ वसिष्ठस्य गुरोर्मित्राः सायकास्तस्य धनि
 नः किंतु साध्यं यदुत्तये साध्यं ये युर्न संगताः ३८ सधर्मस्तु सरवः शश्वदर्थे प्रत्य
 र्थि प्रत्यर्थिनां स्वयं देवैर्दि संशये ह्येव न व्यवहारानतं दितः ३९ ततः परमभिव्यक्त

११०

सोमनस्य निवेदितैः पुं योजपाकाभिमुखैर्भर्त्या निष्ठाफनाफलेः ४० प्रह्लास्तदुरुणा
 नद्यो नमसर्वविवर्धिताः तीक्ष्णं च यसी दृष्टिं नमस्यता इवाययुः ४१ यदुवाच नत
 मिथ्यायद्दौ न जाहारततः सोमद्रुग् न व्रतः शत्रुनु हृत्य प्रतिरोपयत् ४२ वयोस्तु परि
 श्रितनामैकैकं मदकारणं तानि तस्मिन् समस्तानि नवास्योत्तिष्ठिषुर्मनः ४३ दल्लजनि
 तरागासु प्रकृतिषु वासुचं अक्षोभ्यः सनवाप्यासी हृद्भूलद्वयदुमः ४४ अनित्याः
 शत्रवा बाह्या विप्रकृष्टाश्चेत्यतः अतः सोभ्यं तरानित्यान् पूर्वमजयद्रिश्नुः ४५
 प्रस्तादसु मुने तस्मिन् अपलापि स्वभावतः निकषहमलैरिव श्रीरासीदनपायिनी
 ४६ कातर्यं केवलं नित्यं यो रवापदे रक्षितं अतः सिद्धिं समेताभ्यां उपाभ्याम
 न्वियेषतः ४७ नतस्य मंडले शरान्यस्तत्राणि धिदीधितेः महमभवत्किं विद्वा

र. वं. स. १० सत्येवीवस्वतः ४८ रात्रिदिवविभागे
पुयहादिष्टमहीभृता तत्तिषेवेनियमेनसविकल्प

१११ रात्र्युखः ४९ मंत्रः प्रतिदिनं तस्य बभूव सहमंत्रिभिः स
कतुसेव्यमानापिपुष्टाहासरोनसूच्यते ५० परेषुस्वेपुवीक्षित
रविज्ञातपरस्परैः सोपसर्पैर्जजागरयथाकालं स्वपन्नपि ५१ भव्यमुख्याः समारं
भाः प्रत्यवेक्ष्यानिरुत्पयाः गर्भिणीलिसधर्माणस्तस्य गुरुविपत्तिर ५२ अपथेन
प्रवृत्तनजातपरितोपिसः वृद्धैर्नदीमुखेनैव प्रस्थानं हिंसीरुत्पतेः ५३ दुर्गणिदुः १११
यहान्यासंतस्यरोडुरपदिष्टा नहि सिंहो गजास्केदीभयोद्गिरिगुहाशयः ५४ काम
प्रकृतिवैराग्यसद्यः शमयितुं क्षमः यस्य कार्यप्रतीकारः सतनैवोपपादियत् ५५

राकेषेवाभिवद्यात्रातस्य नृत्तमतः सतः समीरणसहायिपिनाभः प्राथीद्वानकः ५६
नधर्ममर्थकामात्यावबाधेनचेतनतौ नार्थकमेनकामवासोर्थेनसदृशस्त्रिषु ५७ हीनाभ्य
नुपकीरिणिप्रवृद्धानिवकुर्वते तेनमध्यमशक्तीनिमित्राणिस्थापितान्यतः ५८ परात्म
नोःपरिच्छिद्यशक्त्यादीनांवलबुद्धं ययावरीन्विशिष्टश्चेत्परस्मादास्तसोव्यथो ५९ को
शादाश्रयणीयत्वमितितत्वायसंग्रहः अंबुगर्भोदहजीमूतश्चातकैरभिधीयते ६० पर
कर्मापहः सोऽदुद्यतः स्वपुर्कर्मसु आबुणोदात्मनोरंध्रं ध्रुवाहरिद्विषां ६१ पित्रासंव
र्द्धितो नित्या कृतासुः सांपरायिकः तस्यदंडयतोदंडः स्वदेहान्नव्यशिष्यत ६२ सर्पस्य
वशिरोरत्नं नास्यशक्तित्रयं परः सवर्कपरस्मात्तदयस्कान्तद्वयायसं ६३ वापीधिवत्सवं
तीपुवनेपुपवनेचिव सायाः स्वरंतदीयपुवनेचिवमस्विवादिषु ६४ तपोरक्षसविश्रभ्यः

र. वं. स. १७

११२

सुस्करस्यसंपदः यथास्वमाश्रयेषासीदनेषपिषडंशमाक ६६ सगुणानां बलानां च
षष्ठांषण्मुखविक्रमः बभूवविनियोगः साधनीयेषु कर्मसु ६७ इतिक्रमात्प्रयुक्ता
नोदंडनीतिचतुर्विधा अतीथीदप्रतीघातसतस्याः फलमानशे ६८ कूटयुद्धविधिरे
पितस्मिन्समार्गयोधिनि मेजेनिसारिकां हतिं जयश्रीवीरकांक्षिणी ६९ प्रायः प्रताप
भग्नत्वादरीणां तस्य दुर्लभः रणोगंधद्विपस्येव गंधनिन्नान्यदंतिनः ७० प्रवृद्धाभि
यतेचंद्रः समुद्रोपितथाविधः सतुतत्तम। हृदि स्नययौता विवस्वतं ७१ संतरतस्याभि
गमनादत्यर्थमहूतः कुराः उदधेरिव जीमूताः प्रापुर्दालत्वमर्थिनः ७२ स्तयमानः स
जिह्वायः कृत्यमेव समाचरन् तथापि प्रथेतस्य सत्कारिद्विषणोयशः ७३ इरीतंद
रुनीस्त्रिनघ्नतत्त्वार्थेन ननुदंस्तमः प्रजासंजनयांचकेश्वरवत्स्य इवोदितः ७४ इंदोरग
तयः पद्मे सूर्यस्य कुमुदे रावः गुणास्तस्य विपक्षेपि गुणिनो लिभिरंतरे ७५ परानि सं

११२

संधानपरं यद्यप्यस्य विवेचितं जिगीषोरश्वमेधाय धमे एव बभूवतत् ७६ एवमुद्य
त्तपिनशास्त्रनिर्दिष्टवर्त्मना दृषेव देवो देवानां राजाराजं बभूवसः ७७ नवमं लोकपाला
नाम्नः साधर्म्ययोगतः भूतानां महतां षष्ठमहमंकुलभूभृतां ७८ दूरापवर्जितलूवेस
स्याज्ञांशानां पितं धुदेः शिरोभिर्भूपां लोदेवाः पौरंदरीभिव ७९ सत्विजः सतथानर्द्धदक्षि
णाभिर्महाकतौ यथासाधारणितृतेनामास्य धनस्य च ८० इन्द्रादृष्टिर्भियमितगदादेक
द्वितर्यमोभूयादोनाथः शिवनलपथः कर्मणेनौचराणां पूर्वापेक्षीतदनुचिद्वेकोशद्वि
कुबेरस्तस्मिन् दंडोपचरितं नेतै मेजिरे लोकपालाः ८१ इति श्रीरघुवंशे प्रकृतिसंय
हणं नाम सप्तदशः सर्गः १७ श्रीः सनैषधस्यार्थपतेः सुतायामुत्पादयामासनि
पिद्वशत्रुः अनूनसारं निषधं नृगेद्रात्पुत्रयमाहुर्नर्नधधारख्यमेव १ तेनोत्कार्येणपि
ताप्रजायेकलियं माणेननेदधृता सुहृद्विद्यागादिव जीवलोकः सस्यनसंपनिफला

रघुवंशसम्भवेन २ शब्दादिनिर्विषयसुखं विराय
 तस्मिन्प्रतिष्ठापितराजशब्दः कौमुदीतेयः कुमुदावदाने
 ११३ धर्मजितां कर्मभिरारुहो ३ पौत्रः कुशस्यापि कुशशयास्तः ससागरं
 सागरधीरचेताः एकातपत्रां ध्रुवमेकवीरः पुरार्गलादीर्घभुजो बुभोज ४ त
 स्यान्नेलो जालिनयस्तदंते वंशश्चिप्रापनकाभिधानः यो न डुलनीव गजः परेषां बला
 न्यमृद्धान्नालिनामवक्रः ५ नमश्चैरगस्तयशाः सलेभेन मस्तकश्याम तनुं तनूजं रघु
 तनमः शब्दमेयेन नाम्नाकां तनमो मासमिव प्रजानां ६ तस्मै विस्त्वज्योत्तरकोशाल
 नां धर्मोत्तरस्तत्त्वमेव प्रभुत्वं नृगैरज्येजरसोपदिष्टमदेहमबंधाय पुनर्वबंध ७ त
 नद्विपानामिव पुंडरीको राज्ञामज्यो जनिपुंडरीकः शांते पितया हितपुंडरीकाय पुंडरी
 काक्षमिवाश्रितश्रीः ८ सक्षेमधन्वानममो घधन्वा पुत्रं प्रजाक्षेमविधानदक्ष रमा

११३

लंभयित्वा क्षमयोपपन्नो बनेतपः क्षामवपुश्चकार ९ अने किनीनां समरेऽग्रयार्थी तस्या
 पि देवप्रतिमः सुतो भूत् व्यश्नयतानीकपदावसानं देवादिनामत्रिदिवेपियस्य १० पितासमा
 राधनतत्परेण पुत्रेण पुत्रीसयथैव तेन पुत्रस्तथैवाधिकवत्सकेन सतेन पित्रापितृमान्बभूव
 ११ पूर्वस्तयोरात्मसमेविरोढा मात्मेद्वैवर्णवतुष्टयस्य धुरं निधायैकनिधिगुणानां जग
 मयज्वायजमानलोकं १२ वरीमुत्तस्तस्य वशंवदत्वात्स्वपामिवा सिद्धिपतामपीष्टः स
 कृद्विद्विषा पिह तप्रयुक्तं माधुर्यमिष्टहिरणान्दहीतुं १३ अहीनगुर्नामसंगां समग्राम
 हीनबाहुः श्विणः शशगास योहीनसंसर्गपराङ्मुखत्वाद्युवाप्यनर्थैर्व्यसने विहीनः
 १४ गुरोः सवानंतरमंतरज्ञः पुसा पुमानाद्यद्वयवतीर्णः उपक्रमे रसं रसलितैश्चतु
 र्भिश्चतुर्दिगीशोऽश्चतुरो बभूव १५ तस्मिन्प्रयाते परलोक्यावांजेतयरी प्रतनयतदी

५१८

११४

यं उच्चैरित्वा
जितपारियात्रं लक्ष्मीः सिषेवकि
लपारियात्रं १६ तस्माद्भवायदलानिधा
नोदमान्वितः पद्मलासदृष्टः कुंदाग्रदंतोरिपुदंतिसिंहः
पतिः पृथिव्याः कुलकैवेडुः १७ तस्याभवत्तुरुदारशीलः
शिलालापदविशालवहाः जितारिपक्षोपिशिलीमुखैर्वेयिशालीन
तामव्रजदीर्घमानः १८ तमात्मसंपन्नमनिं हतात्मा कृत्वा युवानं
युवराजमेव सुखानिसोऽमुक्तसुरेवोपरोधि हतं हिराज्ञामपहृत्तुं १९ तं राग ११४
बंधिषिवत्तमेव भोगे पुंसो भाग्यविशेषभोग्यं विलासिनीनामूरतिक्षमापि जरावृथा
मत्सरिणीजहार २० उन्नामद्भुतं युक्तनामसे धेयस्तस्यायथार्थानतनाभिरंथः आ

सीत्कृतः पञ्चननाभकल्पः कृत्स्नस्यनाभिर्नृपमंडलस्य २१ हित्वा तभोगांस्तपसो
तमेन त्रिविष्टपं प्राप्तवान्निक्षितीशे तदात्मजः सागरधीरवेताः शशांशुश्चिंत
कलान्तोत्तमः २२ ततः परं वज्रधरप्रसावस्तस्यात्मजः संयतिवज्रघोषः बभूव
वज्राकरभूषणायाः पतिः पृथिव्याः किल वज्रनामः २३ तस्मिन् नरतेत्यां सुकृतो
पुद्गल्यां तत्संभवं संवदं नमर्णवांता उत्त्वा तशत्रुवसुधोपतस्त्वेरलोपहोरुदितैः
स्वनिभ्यः २४ तस्यावसाने हीरद्वधामाधिज्यं प्रपेक्ष्य दमश्चिररूपः वेला
तेऽप्रीयत सैनिकाश्च वपुरा विदोयं व्युपिताश्च माहुः २५ आराध्या विश्वेश्वरमी
श्वरेण तनक्षितेर्विश्वजितोऽधिजेह पातुं सहो विश्वजितः समायां विश्वं भरा
मात्मजमूर्तिरात्मा २६ अंशो हिरण्याक्षरियोः सजाते हिरण्यनाभे तनयेन य

र. वं. स १८ शः द्विषां असद्यः सुतरां तरुणां हिरण्यरेता इव सानिलो भूतः २० कौशल्य इत्यु
 त्तरकोशलानां पत्युः पतंगान्वयभूषणस्य तस्यौरसः सोमसुतो सुतो भूनेत्रोत्स
 ११५ वः सोम इव द्वितीयः २८ यशोभिराब्रह्मसत्तं प्रकाराः सद्यः प्रयांगतिमाजगाम
 ब्रह्ममाधाय निजेधिकारे ब्रह्मिष्ठमेव स्वतनुप्रसूतं २९ तस्मिन्कुलापीडनिभे
 विपीडाः सम्यक्महीशासति शासनांका प्रजां विरं सुप्रजसि प्रजे शाननंदरा
 नंदजलाविलाहयः ३० पितापि हन्ता भिन्नतणस्तमते वयस्य नंतानि सुखानि
 लिप्ते राजानमाजानुविलंबिबहुं कृत्वा कृती वल्कलवान् भवः ३१ पा
 नीकृतात्मा गुरुसेवेन न स्पृष्टा कृतिः पात्ररथे द्रकेतोः तं पुत्रिणां पुष्करपत्रनेत्रः पुत्रः समा

११५

समारोपयदग्रसंख्यां ३२ वंशस्थितिं वंशकरेण तेन संभाव्यभावी ससखामघोनः आपः
 स्पृष्टा वत्सर्शनि हन्तलौत्यस्त्रिपुकरे पुत्रि पुत्रांतिमाप ३३ तस्य प्रप्ता निजितपुष्परागं पौ
 ष्पांतियौ पुष्पमस्तपूली यस्मिन् पुष्पनुदितसमयां पुष्पजनाः पुष्प इव द्वितीये
 महीमहेच्छः परिकीर्यस्त्रेनोमनीषिणैर्जैर्मिनेये पितात्मा तस्मात्स योग्यादधिगम्य योगम
 जन्मनेकलितजन्मभीरुः ३५ ततः परंतत्पमं प्रपदे ध्रुवोपमेयं ध्रुवसंधिमुखं यस्मिन् भू
 ज्यायांसित्यसंधेसंधिध्रुवः सन्तमतामरीणां ३६ सुते शिशवे वसुदर्शनारये ददर्श
 सयेंदुप्रियस्त्रिनेतः मृगायताक्षो मृगाया विहारी सिंहारवाप द्विपदं नृसिंहः ३७ स्वगा
 मिणस्तस्य तमेकपुत्रमाभात्यवर्गः कुलतनुमेकं अनाथरीनाः प्रकृतीरवे ह्यसौ केतना
 थं विधिर्वक्त्रकार ३८ नवेदुना तं न सप्तोपमेयं शवैकसिंहेन वकानेन रथाः कुलवक्त्र

र. वं. स १८ लु झलपंकजेन तोयेन वा प्रौनेरं दमासीत् ३५ लोकेन भावी पितुरे वनुत्यः संभावितो

११६ मौलिपरिग्रहात्तः दृष्टो हि वृण्वन्कलभप्रणामाणां प्याशाः पुरावातमवाप्य मेघः

४० तं राज्यं वीर्यामभिहीस्तयंतमाधोरणालोहितमध्यभागं पञ्चगर्हशीयमपि प्रभुत्वा
त्येहंति पौराः पितृगौरवेण ४१ कामं न सो कल्पते पेतकस्य सिंहासनस्य प्रतिपूरणाय
तेजोमहिम्ना पुनरावितानात्तद्वाप्यवामी करपिंजरेण ४२ तस्मादधः किं विद्विवावती
र्णविसंस्पृशतौ तपनीयपीठं सालक्तैर्कोभूपतयः प्रसिद्धैर्वचं हिरे मौलिभिरस्य पादौ ४३
मणौ महानीलद्विप्रभावादल्पप्रमाणेन पिपेयानभिध्या शब्दो महाराज इति प्रसिद्धं तथै
व तस्मिन् नृशुभेर्मकोपि ४४ पर्यंतं संसारितचामरस्य कपोललोको भयकाकपक्षात् ११६
तस्याननादुच्चरिते पिवादस्वास्त्रवालवलास्वपिनार्णवानानां ४५ निवृत्तजां वृन्दपटव
धेन्यस्तत्त्वत्तैतिलकंदधानः तेनैव दहन्त्यान्यरिसुंदरीणां मुखानि सस्मेरमुखवश्चकार

४६ शिरीषपुष्पाधिकसौकुमार्यः खेदं सयायादपि भूषणेन नितान्तगुर्वीमपि वानुभावा
ह्येधिरश्वाविभरं बभूव ४७ न्यस्ताक्षरामक्षरभूमिकायां कालेर्न नगदल्लालिपिन
यावत् तावत्कलानिभुतदृष्ट्या गात्पक्वान्युपायुक्तं स दंडनीते ४८ उरस्य पर्याप्तनि
वेषमोगात्प्रोढाभविष्यत्तमुदीक्षमाणा संजातलज्जेव तमातपत्रद्वयाच्छलेनोपजुगूह
लक्ष्मीः ४९ अनन्तवानेन युगेपमानमवद्धमौर्वीकिणलांछनेन अस्पृशस्वदुत्सत
णापि नासीद्रक्षावती तस्य भुजेन भूमिः ५० न केवलं गच्छति तस्य कालेययुः शरीरावयवा
दिदृष्टिं वंद्यायुगाः खल्वपि लोककंताः प्रारंभसूक्ष्माः प्रतिमानमीयुः ५१ स पूर्वजन्मा
नरदहपाराः स्मरन्वक्रिवाकरागुरुणां तिस्रस्त्रिवर्गाधिगमस्य भूलंजयाहविद्याः प्रह
तीश्रीपय्याः ५२ व्यहसितः किं विद्वोन्नतां समुन्नद्धरूपां रितसव्यजानुः आह्वयैव

२० वं स११ कमाकृष्टसबाणधन्वाव्यरोवतास्त्रिसविनीयमानः ५३ अथमकवनितानां नेत्रनिर्विश्य
 पेयं मनसि जतरपुष्पं रागबंधिप्रबालं अकृतकविधिसर्वांगीणमाकल्पजातं विलसितप
 द्माद्यं यौवनं संप्रेषे ५४ प्रतिकृतिरचनाभ्यामृतसंदर्शिताभ्यः समधिकतररूपाः शुद्ध
 संतानकामैः अधिविबिदुरमात्यैराहतास्तस्य यूयः प्रथमपरिग्रहीतेश्रीभुवोरानकन्याः
 ५५ इति श्रीरघुवंशे महाकाव्ये वैशानुकमो नामाष्टादशः सर्गः ४ अग्निवर्णम
 ष्षाधिव्यराघवः त्वेपदेतनयमग्नितेजसं शिश्रिष्ये श्रुतवतामपश्चिमः पश्चिमवयसि ११
 नैमिषं वदती १ तत्र तीर्थसलिलेन दीर्घिकातल्पमत रिते भूमिभिः कुशैः सोधवासमुद
 जेन विस्मरत संविकायपलानि स्पृहस्तपः २ लब्धपालनविधौ नतस्ततः रेवदभापगुणादि
 मेदिनी तोक्तुमेव सुजभिर्जितादिषानपसादयितुमस्य कल्पिता ३ सोधिकारमधिपः कु

लोभितं काञ्चन स्वयमवर्तयत्सभाः तन्निवेश्य सचिवेष्टतः परस्त्रीविधेयनवयौवनोभयत्
 ५ कामिनीसहचरस्य कामिनस्तस्येव शमसुमृदंगनादिषु संहिंसन्तमधिकहिंसन्तः पूर्वमु
 त्तवमपोहदुत्सवः ५ इन्द्रियार्थपीडित्यमक्षमः सोढुमेकमपि न क्षणांतरं अतरेर्वावह
 दिवानिन्दानव्यपहतसुमुत्सकाः प्रजाः ६ गौरवाद्यदिपि जातु मंत्रिणां दर्शनं प्रकृतिकां
 क्षिणां दौ तद्गवाक्षविचारावलंबना केवलेन चरणेन कल्पितं ७ तं कृतप्रणतया नुजीर्विनः
 कामलाशुनखरागभीषणं मेजिरेन वदित्वा करातपस्पृष्टपंकजतुलाधिकरोहरं ८ यौव
 नोभयं नतविलसिनीस्तनक्षोभलो लक्ष्मलाश्च दीर्घिकाः गूढमोहनगृहास्तदंबुभिः सव्यगाह
 तविगाहमन्यथः ९ तत्रैकद्वयलालनो जनेन धैर्येति रागपरिपारलाधैः अंगनास्तमधि
 काव्यलोभयन्नर्पितप्रकृतिकांतिभिर्मुखैः १० प्राणफांतमधुगंधकर्षिणीः पानभूमिरस

रघुवंस १२ नाः प्रियासरः आभ्यपद्यतसवासितासरः पुष्पिताः कमलिनी
 ११८ रिवादिपः ११ सातिरेकमहकारणं रहस्तेन हस्तमभिलेपुगनाः ताभिरु
 पाहंतं मुरवातवं सोपि बहुकुलतुल्यदोहः १२ अंकमंकपरिवर्तनोचिते तस्य निन्यतुरर
 न्यतामुने वल्लकीचद्वयगमस्तनामं जुवागपि वामलेखना १३ सस्वयंप्रदत्तपुष्करः
 कृतीलोलमात्यवल्लयोहरन्मनः नर्तकीरतिनयातिलंधिनीः पार्श्ववर्तिपुगुरुवल्लजयत्
 १४ वारुत्यविगमेव तेन मुखं स्वेदभ्रमति लंकपारिभ्रमात् प्रेमदत्तवदनानिलः पिबन्न
 जीवद्मरालकेश्वरो १५ तस्य सावरणदृष्टिस्थितिः यः काम्यवस्तुनेव पुंसि गिनः वल्ल
 ताभिरुपश्रुत्यचकिरे सामिभुः कविषयाः समागमाः १६ अंगुलीयकसलयाग्रतर्जनं च वि
 भंगकुटलं च विविधं तं मिरवलाभिरसकृद्वर्धनं वंचयन् यथार्थं नीरधापसः १७ तेन दूतिवि
 दितं निषेडपाटयतः सुरतवाररात्रिषु शुश्रुवे प्रियजनस्य कांतरं विप्रलम्भपरिज्ञाकिनोव

१८ लाल्यमेत्यग्रहिणीपरिग्रहान्तर्तकीधनुस्तुलभासुतद्वपुः वर्तते स्म सकथं विहारिवल्लभे
 गुलीक्षरणसंनवार्तिकः १९ प्रेमगर्वितविपक्षमत्सरादायताश्मदनान्महीक्षितं निन्युरुत्त
 वविधिद्वलेन तं दिव्यरुः उद्दिष्टतरुषुः कृतार्थतां २० प्रातेरत्यपीरभोगशोभिनादर्शनेन कृतं रं
 उनव्यथः प्राजलिः प्रणयनीः प्रसादयन्नसोदुनोद्गुणमंथरः पुनः २१ स्वमकीर्तितविप
 क्षमेगनाः प्रत्यक्षैस्तरवदं त्यहर्निशां प्रहृष्टगालिताश्रुविंदुभिः कोधमिन्नोवल्लये विवर्तनैः
 २२ क्लृप्तपुष्पशयनाल्लताग्रहानेत्यद्वाते क्लृप्तमार्गदर्शनः अन्वभृत्सोऽग्नागनारतं सोवरो
 धमपेव पथं नरं २३ नामवल्लभजनस्य ते मया प्राप्य भाग्यपपितस्य कांक्ष्यते लोलुपं व
 लंतमनोममंतं गोत्रविसर्गलितमुरंगनाः २४ पूर्णवस्तुललितं स्वगाकुलं छिन्नमेखलमल
 कं कांक्षितं किं उद्धतस्य शयनं विलासिनस्तस्य विचमरतान्यपावृणोत् २५ सस्वयं
 वरणरागमादधेयोपिताननुतयासमाहितः लोभ्यमाननयकः नः लयांशुकैर्भरवलागु

र. वं. स. १९ पैदनितां १४४४: २६ शुबनेनपरिवर्तिताधरंरुस्तरोधिरानावि १४४४: १४४४

११९ घटने विघ्नतेछमपितस्यसर्वतोमन्मथंधनमभूदधरतां २० दपणेपुपरितो
गहशिनीर्नर्मपूर्वमनुष्ठसंशयः छायास्मितमनोतयावधुं नमीलितदशाश्रकासर
२० कंसक्तमृदुबाहुबंधनंन्यस्तपादतलमप्रपादयोः प्रार्थयंतशतशयनोत्थितं
यास्तन्निशात्ययविस्तरांशुबनं २१ प्रेक्ष्यदपणतलसुमात्मनोराजवेशमविशक्रशोभिन
पिषियेनसतथायथायुवाव्यक्तलक्ष्मपरिशोभमंडनं २२ भिन्नकृत्यमपिदृश्यपादवतः
प्रसूततमनवस्थितंप्रियाः विघ्नतेशठफलायनकुलान्यंजसेतिरुधुः कचग्रहः ३१
तस्यनिर्द्वयतश्चमालसाः कंससूत्रमे विध्ययोषितः अध्यशरतहृदुजानंरपीव
रस्तनविलुप्तचंदनं ३२ संगमायनिशगूढचारिणंचारुदूतिकथितंपुरोगताः वंचयि
ष्यसिहिनस्तमोहताः कामुकेतिचक्रुस्तमंगनाः ३३ योषितामुडुपतेरिवाविषां

११९

स्पर्शनिवृत्तिमसौसमाप्नुवन् आरुहाहकुमुहाकोरायमांराविजगपरैरिवायशः ३४
वेणुनाद्वानपीडिताधरावीणयानरवपदंकितारसः शिल्पिकार्यमुभयेनवेजितास्त
विजिह्वनयनाव्यलोकयन् ३५ अंगसत्ववचयंमिथः स्त्रीपुनृत्यमवधार्यदर्शयन्
सप्रयोगानपुणःप्रयोक्तुभिः संजहर्षसदमंत्रसन्निधौ ३६ अंसलंबकुटजागुरनख
जंतस्यपीर्नारिजसागरागिणः प्रार्थयंप्रमदवर्हिणेष्वभूत्कृतमाद्रिपुविहारविध
मः ३७ विग्रहाब्जशयेनपराङ्मुखीनानुनेतुमबलाः सतत्त्वेर आचकांसधनशब्दवि
कृवास्ताविहृत्याविशतीर्भुजान्तर ३८ कार्तिकीपुसवितानहर्म्यभाग्यामिनीपुल
लितंगनासरवः अन्वसुंक्तसुरताकूमापहोमेघमुक्तविषदंसर्वंइकां ३९ से
कतंचसरयुर्विहृण्वतीशोणिविंबमिवहसमेखला स्वीप्रियाविलसितानुकारिणी
सौधजाल विवरेव्यलोकयन् ४० मर्मरैरगरुधूपगंधिभिर्व्यक्तैरसरसनेस्तमे

र. वं. स. १८

१२०

कतः जङ्गराग्रथनमोक्षलोलुपं हैमनैर्विवर्तनैः सुमध्यमाः ४१ अपितास्तिमि
तदीपदृष्ट्यागर्भवेदभसुनिवातकुक्षिषु तस्य सर्वसुरतांतरक्षमाः सक्षितांसुर
तरात्रयाययुः ४२ दक्षिणेनपवनेन संभृतं प्रेक्ष्य वृत्तकुसुमं सपल्लवं अन्वनेन पुरस्कृ
ण्विग्रहास्तदुत्सहवियोगमंगनाः ४३ तस्त्वेकमेकमधिराप्यल्लोकोलयाप्रपयन्
रिजनप्रवृद्धया मुक्ताञ्जुनिविडं भयच्छलात्केढं धनमवाप्य बाहु ४४ तं पयाव
रानिषक्तं देनैर्मौक्तिकपथितवारुहपणेः ग्रीष्मेवेशविधिभिः सिषविरश्रोणिलं
विमल्लिणमेरुवैलेः प्रियाः ४५ यत्तस्मान्नसहकारमासं रक्तपाटलसमागतं प
पौ तेन तस्यामधुनिर्गमात्कृषित्तयो निरस्तवत्पुनर्नवः ४६ इवमिन्द्रियसुरवा
निनिर्विशन्नन्यकार्या विमुखः सपार्थिवः आलोलक्षणनिवेदितान्तरत्नं त्यवाह
यद्वनंगमेहितः ४७ तं प्रभक्तमपि न प्रप्तावतः शकुराक्रमितुमन्यपार्थिवः आ

१२०

मयस्तरतिरागसंभवाद्दक्षशापद्वचं दम्क्षिणात् ४८ दृष्टदोषमपितं न सोत्पज
त्संगतस्तभिषजामताश्रितः स्वाद्युभिः स्वविषये हतस्ततो दुःखमिन्द्रियगणो निवार्य
ते ४९ तस्य पांडवदनात्पुष्पासावलंबगमनामृदुस्वना यद्भ्रमणात्मपरिहानि
राययो कामयासं भवतस्तु या तुला ५० व्योमपश्चिमकलास्त्रितं दुवत्पंकशेषमिव घ
र्मपल्लवं राजितकुलमर्षाभूत्क्षयातुरवामनारिर्विदीपसाजनं ५१ गूढमेषु दि
वसपुणार्थिवः कर्मसाधयति पुत्रजनने इत्यदर्शितरुजास्यमंत्रिणः शिववद्वचुरच
वाकिनी प्रजाः ५२ सत्त्वमेकवनितासखेऽपि सन्पावनीमनवक्षो लोक्य संततिं वै
द्ययज्ञपरिभाविनंगदेन प्रदीपद्ववायुमत्यगात् ५३ तं गृहोपवनद्वयसंगताः प
श्चिमकतुर्विलापुरोधसा रोगशान्तिमपादिन्यमंत्रिणः संभृतेशिखिननिगूढमादकः
५४ तेऽकृतप्रभृतिमुख्यसंयद्ग्राशुतस्य सहधर्मवारिणी साकदृष्टशुभगर्भिल

१२१
१० वं. स. १९ क्षणाप्रत्यपद्यतनराधिपश्रियं ५५ तस्यास्तथाविधनरेडविपत्तिशोकाद्बु
द्धेर्विलोवनजलेप्रमथाभिनप्तः निर्वापितकनककुम्भमुरवोक्षितेनृवंश्याभि
षेकविधिनाशिशिरणगर्भः ५६ तंभूत्यर्थप्रसवसमयाकाक्षिणीनांप्रजानां
मंतर्गृहक्षितिरिवबभौमुष्टिबीजंधनानां मौलैसाईस्त्वविरसविवेहमसिहास
नस्ताराक्षीराज्यंविधिवदशिषद्वर्तुरव्याहताज्ञा ५७ इतिश्रीरघुवंशमहाकाव्ये
कालिदासकृतौवंशप्रतिमावोनामकोनविंशतिःसर्गः १९ श्रीगुरुचरणपुंडरीकं
श्रीः परावारशरांगनीरजशके वेषारिधाव्याङ्ग्यसूरेकुम्भजसंस्थितौपथिगतेकल्पेऽनुते
मन्मथे ॥ गेत्रेशशरधोर्वरान्वयमनुश्रीबालकृष्णोलिखद्राकानायकशेखराश्रिमज
नोविद्वन्मतमास्करो ॥ १५ ॥

כ"ב

